

IRINA DENISA MOLDOVAN

SINTEZE PENTRU TITULARIZARE
ISTORIA ROMÂNILOR

II 427.474

EDITURA Primus

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAŞI
II 427.474

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

140

IRINA DENISA MOLDOVAN

SINTEZE PENTRU TITULARIZARE
ISTORIA ROMÂNILOR

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IRINA DENISA MOLDOVAN

861549

SINTEZE PENTRU TITULARIZARE
ISTORIA ROMÂNILOR

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1007552
BCU IASI

ALE

EDITURA Primus

Oradea, 2011

Referenţi ştiinţifici:
Prof. Bejan Ioan
Prof. Blaj Gheorghe Valeriu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MOLDOVAN, IRINA-DENISA
Sinteze pentru titularizare: istoria românilor /
Moldovan Irina Denisa. - Oradea: Primus, 2011
Bibliogr.
ISBN 978-973-1975-70-2

371.27:371.12.373.5
94(498)

Pentru comenzi: denisairene@gmail.com
denisairene@yahoo.com

Corectori: *Ancuţa Mihaela Cionca, Raluca Herdean.*
Tehnoredactare: *Moldovan Irina-Denisa*

Tipărit de
METROPOLIS
Oradea, str. Nicolae Jiga nr.31
Tel.: 0729 845 160,
Tel./ Fax: 0259 472 640
e-mail: metropolis@rdsor.ro

16 IUL. 2013

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Bunicilor mei,
Iancu şi Irina

Motto:

„Un popor care nu îşi cunoaşte istoria
este ca un copil care nu îşi cunoaşte părinţii."
Nicolae Iorga

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MOLDOVAN, IRINA DORINA
[illegible] / Moldovan Irina Dorina. - [illegible], 2011
Bibliogr.
ISBN 978-973-1875-79-2

371.3:371.12:373.5
[illegible]

[illegible]

[illegible]

Tipărit la
[illegible]

[illegible]

CUPRINS

BCU IASI - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Introducere

Sinteze pentru titularizare: Istoria Românilor s-a născut din dorința de a ajuta candidații care se prezintă la *examenul de titularizare* și pe cei care se pregătesc pentru obținerea *gradelor didactice*. De asemenea, se adresează tuturor persoanelor care consideră că au nevoie de îndrumări pentru însușirea și aprofundarea cunoștințelor de istorie a românilor. Această sinteză este o continuare a *Sintezei pentru titularizare:Istorie universală*, în care am tratat temele obligatorii de istorie universală necesare candidaților pentru prezentarea la examenul de titularizare.

Din punct de vedere al conținutului, am sintetizat toate temele de istorie a românilor prevăzute în *Programa pentru titularizare*, disciplina istorie, astfel încât să-i sprijine pe toți candidații în procesul de asimilare rapidă a informației. Am urmărit în mod special sistematizarea informației, prezentarea logică a acesteia în vederea înaintării fără dificultăți în însușirea materialului. Concepută ca un instrument de lucru sigur, practic și, sper, util, sinteza are ca suport Programa de titularizare pentru disciplina istorie și bibliografia recomandată.

Mulțumiri recunoscătoare se cuvin tuturor acelora care, într-un fel sau altul, m-au sprijinit în apariția acestei lucrări. Fară îndoială că lucrarea nu poate fi scutită de insuficiențe. De aceea cu profundă recunoștință sunt dispusă să primesc toate observațiile, sugestiile și propunerile privind completarea lucrării, în scopul îmbunătățirii utilității ei.

Autoarea

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PROGRAMA PENTRU OCUPAREA POSTURILOR VACANTE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR
ISTORIE
Aprobată prin O.M.E.C.T.S. nr. 5620/ 11.11.2010

ISTORIA ROMÂNILOR

TEME:

1. **Geto – dacii**
2. **Etnogeneza românilor**
3. **Geneza si organizarea statului în spațiul românesc în Evul Mediu**
4. **Românii în „cruciada târzie" (secolele al XIV-lea – al XVI-lea)**
5. **Spațiul românesc - între medieval si modern (secolele al XVII-lea – al XIX-lea)**
6. **Constituirea României Moderne**
7. **Societate, ideologii, viață politică în România până la Primul Război Mondial**
8. **Românii din afara granițelor (secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea)**
9. **Participarea României la cele două conflicte mondiale**
10. **1918 la români: Marea Unire**
11. **Lumea interbelică. România între cele două războaie mondiale**
12. **Cultura română - evoluție si particularități în cultura universală (secolele al XVIII-lea - al XX-lea)**
13. **Regimul comunist din România**
14. **România: 1989 - la începutul mileniului al III-lea**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

1.GETO-DACII

Numiţi de obicei geţi în izvoarele greceşti şi daci în cele romane, *daco-geţii* sunt în realitate unul şi acelaşi popor, constituind o ramură nordică a neamurilor trace. Daco-geţii erau împărţiţi în triburi: carpizi, appuli, buri, costoboci şi uniuni tribale. *Primele informaţii* despre geto-daci le avem de la *Herodot,* care îi menţionează pe geţii dobrogeni încercând să reziste armatei persane conduse de *Darius I în anul 514 î.H..*[1] La sfârşitul secolului *al IV-lea î.H.*, în zona râului Ordessos (Argeş) s-a format o puternică *uniune de triburi* condusă de *Dromichaites.* Acesta a intrat în conflict cu *Lisimah* (general macedon, rege al Traciei), deoarece Lisimah dorea să cucerească teritoriul din stânga Dunării, *Dromichates a rezistat ambelor campanii şi şi-a consolidat stăpânirea.*[2]

Primele informaţii despre uniunile de triburi dacice din Transilvania datează de la începutul secolului al II-lea î.H.. Dacii sub conducerea lui *Oroles* s-au împotrivit cu succes bastarnilor, care, stabiliţi în Moldova doreau să treacă munţii.[3]

Împărţiţi într-un mare număr de triburi, *geto-dacii locuiau* pe teritoriul cuprins între *Tisa, Dunăre, Marea Neagră şi Nistru.* Geto-dacii sunt principalii creatori şi purtători ai culturilor *Hallstatt* şi *La-Tène* pe teritoriul ţării noastre.[4] Între 200 î.H.-106 î.H. a avut loc faza a treia a civilizaţiei geto-dace de tip La-Tené, care a semnificat perioada de dezvoltare maximă a metalurgiei fierului la geto-daci. Semnificative din acea perioadă sunt: vestigii ale cuptoarelor de prelucrare a fierului la Bezid (Mureş), Căţelu Nou (Bucureşti), Teiu (Argeş).

---

[1] Constantin C. Giurescu, *et. al., Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura Albatros, Bucureşti, 1971, p. 30-33

[2] Stephen Ficher-Galaţi, *et.alii, O istorie a românilor*, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998, p. 25

[3] *Ibidem*, p. 25-26

[4] Constantin C. Giurescu, *et. al., op. cit.*, p. 30-31

În secolul al II-lea î.H. *geto-dacii au preluat de la traci*: plugul cu brăzdar şi cu cuţit de fier si unelte de fier folosite în agricultură, arme, cleşti, nicovale, roata olarului. Geto-dacii au început să dezvolte prelucrarea bronzului şi a metalelor preţioase: Cândeşti (Vrancea), Vălenii de Munte. Progresul economic al daco-geţilor a contribuit la adâncirea diviziunii populaţiei geto-dace.

Alături de agricultori, păstori şi meşteşugari s-a consolidat aristocraţia. Au apărut primele *cetăţi de piatră* pe înălţimi: *Bâtca Doamnei (Neamţ), Căpâlna (Alba), Costeşti (Hunedoara)*, acestea devenind nuclee de viaţă protourbană.

Primele oraşe au fost: *Drobeta, Napoca, Ziridava, Porolissum*. Dacii cunoşteau scrisul, foloseau alfabetul grec iar mai târziu cel latin. Societatea geto-dacă era organizată în *nobilime (tarabostes)* şi *producătorii liberi (comati)*.

1.1. Statul dac sub conducerea lui Burebista (82-44 î.H.)

Statul dac avea drept centru regiunea Munţilor Orăştie (Transilvania). La sfârşitul secolului II-I î.H. exista în acestă regiune o puternică uniune de triburi. În jurul ei s-au unit alte triburi dacice sub autoritatea lui *Burebista*[5], primul rege cunoscut al statului dac. Procesul de unificare al triburilor geto-dace sub autoritatea lui Burebista a fost favorizat de triburile celtice care ameninţau să atace dacii şi primejdia romană. Burebista ajutat de marele preot Deceneu a reuşit să unească toate triburile daco-getice *(62-61 î.H.)*.[6] Acestea au fost integrate fie pe cale paşnică, fie prin război. Burebista a supus oraşele greceşti Histria, Tomis, Callatis, Apollonia; i-a înfrânt pe celţi şi pe sciţi, şi i-a supus. A fortificat cetăţile dintre Carpaţi şi Nistru, a realizat *sistemul de fortificaţii* din Munţii Şureanu, Costeşti, Piatra Roşie, Blidaru, Căpâlna, Cugir. Zidul dacic era format din cetăţi construite din blocuri de calcar: Tilisca, Deva, Piatra Craivei.

[5] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *Istoria României*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970, p. 43-44

[6] Ştefan Pascu, *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 34-35

Politica externă

Între *anii 60-59 î.H. Burebista i-a înfrânt pe celții* care atacau Dacia.[7] În *anul 55 î.H.* a cucerit litoralul pontic de la Bug până în Bulgaria. Stăpânirea lui Burebista se întindea de la Dunărea Mijlocie până la Bug şi Marea Neagră, din Carpații Nordici până în Balcani. O inscripție de la *Dionysopolis* îl numeşte pe Burebista „cel dintâi şi cel mai mare dintre regii din Tracia".[8]

În *anul 48 î.H.* Burebista s-a amestecat în războiul civil de la Roma dintre Cezar şi Pompei, l-a susținut pe Pompei care în schimb a recunoscut toate cuceririle şi stăpânirea statului dac. Pompei a fost înfrânt iar Cezar a pregătit un război împotriva dacilor, dar a murit asasinat în Senat în anul 44 î.H. Tot în *anul 44 î.H a murit şi Burebista.*[9]

După moartea lui Burebista, vasta lui stăpânire s-a destrămat, o serie de regiuni desprinzându-se de statul centralizat. Acest stat nu a dispărut însă, ci s-a menținut în Transilvania, pe tronul lui succedându-se o serie de regi până când puterea a fost luată de Decebal. *Herodot* este primul istoric care ne informează despre *religia geto-dacă*. El spune că geții credeau în nemurire şi amintea două divinități: *Zamolxis* (zeu subpământean al vegetației şi fertilității) şi *Gebeleizis* (zeu ceresc al luminii). Dacii mai adorau un zeu al războiului, o zână a lunii şi a pădurilor (*Bendis*).

1.2. Dacia de la Deceneu la Decebal

Moartea lui Burebista a întrerupt unitatea statului dac. Celții şi-au proclamat neatârnarea. Conducerea statului dac a fost luată de *Deceneu*. Acesta era *rege, judecător suprem, mare preot*. În timpul domniei lui Deceneu, dacii au împărțit anul în 360 de zile, aveau cunoştințe de botanică şi medicină, cunoşteau legile naturii, concepția referitoare la univers. După Deceneu regi ai dacilor au mai fost: *Comosicus, Scorillo, Duras*.

---

[7] *Ibidem*

[8] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 43

[9] *Ibidem*

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Împărţirea daco-geţilor în regate mici a slăbit forţa militară şi capacitatea de apărare a acestora. Armatele romane au cucerit treptat teritorii care aparţineau statului lui Burebista. La început stăpânirea romană s-a instaurat în vestul Daciei. În *anul 15 î.H.* romanii au înfiinţat *provincia Moesia* între Serbia şi Bulgaria, aceasta depindea de regatul *Odris.*[10] Sud-estul Daciei era administrat de romani. Pentru exploatarea pietrei de construcţie, a zăcămintelor de fier şi de aramă, romanii au adus în Dacia, *colonişti* (traci sudici). Treptat autohtonii au adoptat nume şi obiceiuri romane. Primii care şi-au însuşit modul de viaţă roman şi limba latină au fost dacii dintre Dunăre şi Marea Neagră. La începutul secolului I, Dacia se integra cultural în *„orbis Romanus"* (lumea romană).

1.3. Statul condus de Decebal (87-106)

Datorită nivelului superior de dezvoltare, geto-dacii erau socotiţi un obstacol în calea expansiunii teritoriale a Romei. Ameninţarea tot mai serioasă pe care o reprezenta pentru Dacia prezenţa Romei la Dunăre a îndemnat triburile daco-getice să se unească din nou. Acest proces era în plină desfăşurare în momentul în care, sub domnia lui *Duras-Diurpaneus*, a izbucnit un război cu Roma lui *Domiţian*. Pentru a slăbi puterea adversarului, dacii au năvălit în iarna *anului 85-86 în Moesia*. Pentru o mai bună administrare şi apărare, Moesia, a fost împărţită în două: *Moesia Superior* şi *Moesia Inferior.*[11] Domiţian a respins atacul regelui dac, s-a retras în *Ilyricum* unde a plănuit invadarea Daciei.

În *anul 87* a avut loc a doua campanie iniţiată, de Domiţian, sub conducerea lui *Cornelius Fuscus* romanii au trecut Dunărea pe un pod de vase. *La Tapae* (Porţile de Fier) romanii au fost atacaţi prin surprindere de daci, *legiunea romană fiind nimicită* (Cornelius Fuscus a fost ucis în luptă, au fost capturate maşinile de război).[12]

---

[10] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *Istoria poporului român*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 50-53

[11] *Ibidem*, p. 57

[12] Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol I, Editura Albatros, Bucureşti, 1970, p. 94

În urma victoriei, *Duras a cedat tronul lui Decebal-Diurpaneus*, care potrivit istoricului *Dio Cassius* „era priceput în ale războiului şi iscusit la faptă, ştiind când să năvălească şi când să se retragă la timp, meşter a întinde curse, viteaz în luptă, ştiind a se folosi cu dibăcie de o victorie şi a scăpa cu bine dintr-o înfrângere”.[13] *Decebal a fost recunoscut unic conducător de către toți geto-dacii liberi.*

În *anul 88 tot la Tapae*[14], a avut loc o altă confruntare între daci şi romani, *romanii conduşi de Tettius Iulianus i-au înfrânt pe daci*. Înfrânți în Pannonia de quarzi şi marcomani, romanii au fost nevoiți să încheie pace. Prin *Pacea din 89 Decebal se recunoaşte ca regat clientelar al Romei*, primind în schimb bani, meşteri şi instructori militari.[15]

Pretextul reizbucnirii războaielor cu dacii a fost dispreţul manifestat de Decebal faţă de imperiul roman după Pacea din 89 (după Pliniu cel Tânăr).[16] De asemenea prin aurul său, Dacia reprezenta pentru Roma un *„El Dorado”*[17] (o Californie a antichității). Împăratul Traian, dorea să-l supună pe Decebal, astfel că a pornit cu o mare armată împotriva Daciei. În *anul 101 la Tapae* dacii *au fost înfrânți de romani*, aceştia au ocupat Țara Hațegului. În *anul 102 romanii au cucerit Munții Orăştie şi Cetatea Costeşti*. Înfrânt, Decebal a cerut pace.

Pacea din 102 prevedea[18]*:*

- Decebal trebuia să cedeze toate teritoriile cucerite de romani în 101-102: Banat, Haţeg, Oltenia, Muntenia, S-Moldovei, S-E Transilvaniei;
- Decebal se angaja să nu mai primească militari dezertori romani;
- predarea tuturor armelor şi maşinilor de război;

[13] Ştefan Pascu, *op. cit.*, p. 40
[14] *Ibidem*
[15] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 55
[16] Mihai Manea, *et. alii.*, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la revoluţia din 1821. Manual pentru clasa a XI-a*, Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1998, p. 114
[17] *Ibidem*
[18] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 56-57

- Decebal renunța la o politică externă proprie.

Condițiile păcii făceau din Dacia o pradă ușoară pentru romani. După încheierea păcii, *Decebal* a refăcut cetatea Costești și cetățile din Munții Șureanu și Trascău, a continuat să primească noi transfugi romani, a refăcut alianțele cu triburile germanice.

Traian a întărit linia Dunării, a consolidat fortificațiile romane, iar în anii 103-105 a ridicat podul de piatră peste Dunăre. Decebal i-a atacat pe *iazygi* (aliații Romei) deoarece au anexat Banatul în timpul Războiului din 102, a încercat să refacă alianțele cu triburile germanice. În *anul 105 Decebal* a atacat garnizoanele din Țara Hațegului, Banat și Oltenia, *luându-l prizonier pe generalul Longinus.*[19] În vara *anului 105 Traian a ajuns cu armata la Drobeta,* în *anul 106 Sarmizegetusa Regia a fost distrusă, Dacia devenind provincie romană* (Decebal se sinucide).[20]

Dacia Traiană cuprindea Banatul, Oltenia și spațiul intracarpatic. Dacia era condusă de un *legatus Augusti pro praetore (Decimus Terentius Scaurianus), capitala* provinciei fiind *Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa. Guvernarea lui Scaurianus* s-a caracterizat printr-o urbanizare intensivă, prin apariția a numeroase așezări civile (*civitas, vici, canabae*) în preajma castrelor unde staționau legiuni. Multe dintre așezările romane s-au dezvoltat în vetrele vechilor așezări dacice: Ampelum, Drobeta, Napoca, Potaissa, etc. Fiind în contact cu populațiile barbare, Dacia a fost apărată de un număr mare de soldați romani și de o rețea de castre romane: *Legiunea a XIII-a Gemina la Apullum, Legiunea a V-a Macedonica în Moesia Inferior, Legiunea a IV-a Flavia Felix în Munții Șureanu, Legiunea I Adiutrix în vestul Daciei.* Prezența numeroasă a legionarilor romani, a trupelor auxiliare, stabilirea unora dintre ei ca veterani, a dus la răspândirea în rândul dacilor a elementelor de cultură și civilizație romană, contribuind la accentuarea romanizării.

Războaiele dacice inițiate de Traian s-au încheiat cu înfrângerea și sinuciderea regelui Decebal. Traian, victorios, a organizat la Dunăre și Carpați o provincie romană de o mare

[19] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 58-61
[20] *Ibidem*

însemnătate strategică. Colonizarea masivă, urbanizarea intensivă, noile structuri sociale, credințele, dreptul civil şi privat roman au marcat trecerea treptată la o etapă superioară în evoluția locuitorilor din Dacia, în procesul de sinteză etno-culturală care a dus la naşterea poporului român.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

Apariția unei etnii neolatine în urma fuziunii elementului daco-moesian cu coloniştii romani a fost un proces complex, care s-a întins pe mai multe secole şi s-a desfăşurat pe o arie vastă din Europa Sud-Estică. Teritorial, spațiul de etnogeneză al românilor se întinde pe ambele maluri ale Dunării, între Balcani şi Carpați. Prin invazia şi colonizarea masivă a peninsulei de către slavi, acest spațiu s-a micşorat considerabil, iar centrul de greutate al romanității răsăritene s-a deplasat de pe malul drept pe cel stâng al Dunării, în vechea Dacie, unde avea să se nască nucleul poporului român.

În urma cuceririi, Dacia a cunoscut o intensă viață economică. În economie ramura principală era agricultura, cele mai bune pământuri aparțineau coloniştilor romani. În centrul unor moşii se găsea „conacul" proprietarului, *villa rustica*, avea ateliere, magazii (Hobița, Ciumăfaia-Cluj Napoca). Meşteşugarii erau grupați în *colegii*. Rețeaua de drumuri era foarte dezvoltată. Dezvoltarea economică a Daciei a dus la apariția unor aşezări urbane: *municipii* (Dierna, Tibiscum, Porolissum) şi *colonii* (Ulpia Traiana, Napoca, Drobeta, Apullum).

Organizarea socială: cetățeni romani (aveau toate privilegiile), stăpâni de sclavi, agricultori, meşteşugari, negustori si sclavi.

Limba şi scrierea latină s-a răspândit în toată Dacia (cca 4000 de inscripții latineşti: tăblițe la Geoagiu, Gherla). Religios erau adorate divinitățile romane *Jupiter, Diana, Silvanus, Venus, Liber, Liberata,* dar erau elogiate sub nume romane şi unele zeități dacice (*Zamolxis*). S-a menținut *cultul cavalerului trac.*

Datorită crizei izbucnite în Imperiul roman, *în 271-274 împăratul Aurelian retrage stăpânirea romană din Dacia lăsând pe loc o populație romanizată ireversibil.*[21]

---

[21] Ştefan Pascu, *op. cit.*, p. 58-59

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

2.1. Continuitatea daco-romanilor

Retragerea aureliană s-a realizat într-un moment în care *Dacia era o provincie puternic romanizată*, romanizarea fiind un fenomen ireversibil. *Retragerea aureliană n-a pus capăt romanizării*, acțiunea romanizatoare a populației din fosta provincie s-a excercitat şi asupra dacilor liberi care au pătruns în Dacia Traiană. *Un rol important* în continuarea romanizării au avut *relațiile neîntrerupte cu romanitatea sud-dunăreană*, care încă multe secole a fost sub scutul armatelor Imperiului roman. Aceste relații sunt dovedite de produsele şi monedele romane. *Răspândirea în limba latină a creştinismului* la nord de Dunăre constituie încă o dovadă a relațiilor populațiilor de la nord şi sud de Dunăre. A avut loc un proces de extindere a populației romanizate nord-dunărene în regiunile neromanizate. Dovezi ale continuității sunt: monedele romane, inelul de argint de la Micia cu inscripție latină, obiecte de factură romană posterioare părăsirii, morminte, cuptoare romane care au funcționat în secolul al IV-lea, monedele de bronz care explică răspândirea în fosta provincie a unei populații daco-romane si limba latină (numele râurilor Olt, Mureş, Criş, Timiş derivă din denumirile dacice folosite în epoca romană).

După retragerea aureliană daco-romanii au fost nevoiți să înfrunte valurile succesive de populații migratoare (*goții, ostrogoții, hunii, gepizii, avarii*). Daco-romanii nu şi-au părăsit vatra strămoşească, au rezistat tuturor invaziilor, păstrându-şi ființa etnică, limba latină şi elementele esențiale ale culturii lor. Prin contactul cu populația romanizată, migratorii au împrumutat de la aceştia numeroase elemente de civilizație.

Romanizarea este procesul istoric prin care civilizația romană a pătruns în compartimentele vieții unei provincii, componența esențială fiind cea lingvistică.

Condițiile romanizării: ocuparea de către romani a teritoriului unui popor antic; încadrarea teritoriului respectiv în statul roman; existența unei populații numeroase asupra căreia să se excercite romanizarea; populația supusă romanizării să aibe un anumit stadiu de civilizație care să favorizeze romanizarea.

Caracterul organizat şi masiv al colonizării provinciei Dacia, a făcut ca populaţia autohtonă să sufere o puternică influenţă romană. *Romanizarea a fost favorizată de*: superioritatea tehnicii şi a culturii spirituale romane, folosirea limbii latine în administraţie şi justiţie, negustori, proprietari de moşii, colonişti şi soldaţi care, la eliberare primeau loturi de pământ şi se stabileau în aşezările din Dacia. Astfel, într-un timp relativ scurt a avut loc romanizarea populaţiei autohtone, dacii însuşiindu-şi cultura, obiceiurile, credinţa şi limba cuceritorilor.

2.2. Etapele romanizării

1.Organizarea politico-administrativă[22]

Statutul şi modul de organizare al provinciei justifică numele de *Dacia Augusti provinciale* de pe monedele emise de Traian. *Administraţia centrală* a provinciei era deţinută de *guvernatorul provinciei* şi de *adunarea provincială. Guvernatorului* îi reveneau atribuţii de ordin politic, juridic şi administrativ. După împărat, guvernatorul avea cea mai mare autoritate asupra locuitorilor provinciei. Atribuţii importante reveneau *adunării provinciale* (*Concilium provinciae Dacorum Trium*) aceasta reglementând problemele administrative curente ale provinciei şi implicându-se în promovarea cultului imperial pe teritoriul provinciei.

Una din preocupările administraţiei centrale a fost organizarea proprietăţii funciare. Încă din timpul lui Traian s-a procedat la organizarea administrativă a teritoriului provinciei, acesta alcătuind *ager publicus* (pământul public) de care împăratul putea dispune. Traian a efectuat un recensământ general al provinciei (*censum provinciae*), pământul fiind înregistrat şi stabilindu-se impozite faţă de fiscul imperial. O parte din pământ a fost împărţit veteranilor şi coloniştilor.

Şi după Traian s-au constituit comunităţi de cetăţeni romani, îndeosebi în regiunile bogate ale Daciei; loturile de pământ erau atribuite de asemeni trupelor staţionate în provincie (ex. la Apulum, teritoriile Legiunii a XIII-a Gemina). Unele teritorii de interes

[22] *Ibidem*, p. 72

special (ex. minele de aur din Munţii Apuseni, cu centrul de exploatare la Alburnus Major-Roşia Montană) erau trecute în patrimoniul împăratului (*patrimonium Caesaris*) ele fiind administrate de un *praefectus aurarium* cu sediul la Ampelum. Veniturile realizate intrau în visteria împăratului, acesta având monopolul şi asupra producţiei de aur. În patrimoniul imperial intrau şi minele de fier, păşunile şi salinele din Dacia, toate arendate unor *conductores* (*ferrariarum, pascui et salinarum*). O parte din pământul Daciei era dat în folosinţă populaţiei autohtone (*ager stipendiaris*), aceasta prestând în schimb impozite, prestaţii faţă de castre, servicii publice de poştă, etc.

2.Armata[23]

Au staţionat în Dacia: *Legiunea a XIII-a Gemina* avea garnizoana la Apullum, *Legiunea a V-a Macedonica* la Potaissa, *Legiunea a XI-a Claudia, Legiunea I Italica.*

3.Veteranii

Colonizaţi fie în oraşe, fie în mediul rural, formau sprijinul cel mai sigur al romanităţii, deoarece se bucurau de un mare prestigiu în faţa comunităţilor şi a autorităţilor. După îndeplinirea stagiului militar, veteranii părăseau tabăra, primeau cetăţenie romană şi pământ, unii primind şi funcţii municipale şi administrative.

4.Coloniştii

Erau purtătorii civilizaţiei romane: au fost aduşi de romani pentru a exploata bogaţiile Daciei,vorbeau limba latină populară,au construit aşezări rurale.

5.Urbanizarea[24]

Oraşele, chiar şi când s-au dezvoltat pe aşezări dacice, au avut o organizare tipic romană. *Sarmizegetusa, Apulum, Napoca* şi *Potaissa* se bucurau de dreptul italic. Conducerea şi organizarea internă a oraşului era asemănătoare altor oraşe din imperiu: consiliul

---

[23] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 75-82
[24] Ştefan Pascu, *op.cit.*, p. 53-54

BUCHAREST CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

de conducere al oraşului (localităţii)era format de obicei din zece persoane (*ordo decurionum*) căruia îi reveneau atribuţii juridice şi administrative.

Între municipiu (sau coloniae) şi teritoriul aferent exista o dependenţă administrativă de oraş depinzând atât aşezările întărite (*castella*) cât şi satele (*vicii, pagii*) din ţinutul respectiv. Ţinutul însăşi putea forma o unitate administrativă (*territoria*), unele din ele având o autonomie relativă iar conducerea lor fiind încredinţată unui sfat de "*consilieri comunali*" ales pe cinci ani.

Pagii şi *vicii* (cele locuite de autohtoni păstrau forma mai veche de organizare în obşti peste care se suprapunea organizarea de tip roman) erau conduse de doi magistraţi aleşi de săteni şi un questor, ei putând fi şi numiţi. Sub aspectul organizării financiare, impozitele plătite în Dacia erau aceleaşi ca şi în alte provincii: *impozite directe* şi *indirecte*. Dintre *impozitele directe*, cel mai important era cel funciar pe terenuri şi imobile şi, capitaţia încasată de la oameni de condiţie liberă, cetăţeni sau necetăţeni. Impozitul funciar nu se plătea de către cetăţenii din oraşele din Dacia care primiseră dreptul italic. *Dările indirecte* erau diverse şi numeroase: birul de 5% plătit pe moşteniri sau pe eliberări de sclavi, taxa de vânzare (14% pentru sclavi, 1% pentru mărfuri obişnuite).

Conducerea finanţelor o deţinea, în fiecare dintre cele trei Dacii un *procurator* ajutat de funcţionari inferiori. Tot în cadrul obligaţiilor fiscale intrau şi obligaţiile la care erau supuşi ţăranii pentru transporturi, întreţinerea drumurilor, găzduirea funcţionarilor importanţi, etc. De asemenea, taxele de vamă (Dacia făcând parte din circumscripţia vamală a Illiricum-ului)erau încasate pentru mărfuri şi călători la frontiera şi în interiorul provinciei (taxe de barieră, de circulaţie pe anumite artere, trecerea peste poduri, etc.). Dacă în primele decenii ale provinciei statul arenda vămile unor particulari (*publicani*), ulterior ele se vor percepe direct, printr-un *procurator*.

Organizarea administrativă a Daciei dovedeşte unitatea sistemului administrativ impus provinciilor în epoca imperială, dar în acelaşi timp şi particularităţile pe care acest sistem le îngăduia, după împrejurări şi situaţii locale, atât în ce priveşte conducerea şi administrarea provinciei cât şi organizarea teritoriului.

6.Religia[25]

Erau idolizate divinități grecești, romane (*Jupiter, Iunona, Minerva, Venus, Daiana, Liberata*), persane. S-a păstrat *cultul „Cavalerului trac"*. Practicarea cultelor în limba latină şi fenomenul interpretațio Romana, adorarea sub nume romane a unor divinități dacice (*Bendis, Zamolxis*) sunt premise semnificative ale romanizării.

7.Viața economică

Coloniştii şi autohtonii practicau agricultura, mineritul, metalurgia, avand ocupații comune.

8.Dreptul

Autohtonii şi-au însuşit noțiuni despre dreptul roman.

9. Viața culturală

A contribuit în mod decisiv la învățarea limbii latine. În şcoli se vorbea limba latină. În secolele I-II a avut loc implantarea limbii latine populare, în secolele II-III s-a trecut la învățarea corectă a limbii latine de către autohtoni. Geto-dacii înrolați în trupele auxiliare au învățat primii limba latină corectă, ei devenind cetățeni romani. După retragerea aureliană în Dacia a rămas o populație romanizată ireversibil. Dacii liberi au fost supuşi treptat romanizării.

Etnogeneza presupune răspunsul la următoarele întrebări: *unde, când şi cum s-a format poporul român?*

1.Poporul român s-a format în spațiul carpato-danubiano-pontic, pe teritoriul fostei Dacii romane.

2. Poporul român s-a format într-un proces de lungă durată datorită colonizării şi romanizării Daciei Traiane (din anul 106 până în secolul VIII). Naşterea poporului român pe teritoriul patriei sale a depins de continuitatea dacică sub stăpânirea romană şi de continuitatea daco-romană după retragerea aureliană din Dacia.

3. În urma romanizării limba latină s-a impus în toate regiunile Daciei, limba latină vorbită în nordul Dunării de Jos a

---

[25] *Ibidem*, p. 55

evoluat deosebit de limba latină vorbită în Imperiu, luând naştere limba română.

4. Limba română este o limbă romanică deoarece atât structura gramaticală cât şi majoritatea cuvintelor ei sunt de origine latină. În limba română au pătruns şi cuvinte din limba slavilor de sud dar nu i-au schimbat caracterul fundamental romanic. Elementele principale din care s-a constituit poporul român au fost *autohtonii daci şi coloniştii Romei.*

5. Poporul român a trăit permanent în spaţiul carpato-danubiano-pontic, organizat în obşti săteşti care au evoluat spre cnezate şi voievodate.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3.GENEZA ŞI ORGANIZAREA STATULUI ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC ÎN EVUL MEDIU

Constituirea obştilor săteşti a fost o modalitate de organizare socio-economică în perioada formării poporului român. Izvoarele istorice arată că, românii la începutul Evului Mediu trăiau organizaţi în *obşti teritoriale* sau *săteşti*. Conducerea obştii era colectivă şi se exercita prin *Adunările* şi *Sfatul oamenilor bătrâni*, la care se adăugau conducătorii satelor, *judele* sau *cneazul*. Treptat şi de multe ori prin luptă, cneazul a pus stăpânire pe loturile comunităţii. *Cneazul* era un conducător al obştii cu atribuţii administrative şi judiciare. Prin unirea mai multor obşti au luat naştere *cnezatele* şi *voievodatele*. Formarea cnezatelor şi accentuarea procesului de stratificare socială a dus la fixarea sistemului de ordonare şi ierarhizare, caracteristic societăţii medievale. Boierimea s-a implicat în procesul de unire a mai multor cnezate, care a dus la formarea voievodatelor, în frunte cu un voievod.

Contextul extern

Statele vecine erau: cnezatul rus de Halici, cnezatul rus al Kievului, Hanatul Hoardei de Aur, Ţaratul bulgar, statul Asăneştilor, regatul Ungariei. În secolul al XI-lea au avut loc migraţiile pecenegilor, uzilor şi cumanilor. În secolul al XIII-lea tătarii au atacat teritoriile româneşti şi au întemeiat Hanatul Hoardei de Aur în nordul Mării Negre.

3.1. Primele formaţiuni politice româneşti

a. Transilvania-Banat

-secolele IX-X : - voievodatul lui Menumorut (Biharia);
- Voievodatul lui Gelu (Dăbâca);
- voievodatul lui Glad (Cuvin);

-secolul XI: - voievodatul lui Gyula (Alba Iulia);
- voievodatul lui Ahtum (Orşova);

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

b. Între Carpaţi şi Dunăre

-secolele XII-XIII: - voievodatul lui Litovoi (Oltenia);
- voievodatul lui Seneslau (Muntenia);
- cnezatul lui Farcaş;
- cnezatul lui Ioan;
- Ţara Severinului;
- Ţara Făgăraşului; Ţara Haţegului;

c. În Moldova

-secolele XII-XIII: - Ţara berladnicilor (Ţara brodnicilor);
- Ţara volohilor;
- Codrii Orheiului;
- Codrii Cosminului;

d. În Dobrogea

-secolul X: - Tatos;
- Satza;
- Satslav;

e. Ţara Maramureşului

- teritoriu dependent de Regatul Ungariei.

3.2. Formarea statelor medievale româneşti

Formarea statelor medievale româneşti a fost rezultatul unui îndelung proces de dezvoltare a formaţiunilor politice din secolele precedente. Vechile voievodate, cnezate, ţări s-au întărit treptat din punct de vedere economic şi politic. Cele mai puternice şi-au lărgit stăpânirea prin cuprinderea altor teritorii neorganizate, prin înrudirea conducătorilor, prin recunoaşterea autorităţii voievozilor mai puternici. Întemeierea statelor medievale Ţara Românească şi Moldova s-a realizat şi cu aportul românilor din Transilvania care, presaţi de politica regală, s-au orientat spre fraţii lor de aceeaşi limbă şi credinţă. Acest proces a fost favorizat de factorii interni (dezvoltarea economică, socială şi politică) şi de condiţiile politice existente atunci în Europa: decăderea puterii tătarilor, stingerea dinastiei arpadiene. Organizarea voievodatului Transilvaniei şi întemeierea statelor medievale Ţara Românească, Moldova şi Dobrogea, oglindesc civilizaţia unitară creată pe teritoriul ţării noastre.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

3.2.1. Formarea voievodatului TRANSILVANIA

În procesul de formare a voievodatului Transilvania trebuie avut în vedere 3 elemente: existența formațiunilor statale românești, lupta feudalilor maghiari pentru cucerirea și organizarea teritoriului cucerit și tendința de autonomie a voievodatului față de regalitatea maghiară. În *secolele IX-XI în Transilvania* sunt menționate voievodatele lui *Ahtum, Gyula, Glad, Gelu* și *Menumorut.*[26]

În secolul al IX-lea maghiarii s-au așezat în Pannonia sub conducerea lui *Arpad*. În *anul 1000 maghiarii* sub conducerea lui *Ștefan I* au fost creștinați, Ștefan a fost încoronat rege. Regele maghiar Ștefan I a manifestat tendințe expansioniste spre est. În *Banat* stăpânea *Ahtum* care a intrat în *conflict cu regele maghiar* deoarece acesta percepea vamă pentru sarea transportată pe Mureș în Ungaria, *Ahtum a fost învins* și asasinat iar teritoriul acestuia a fost ocupat de regele maghiar. În *anii 1002-1003* regele maghiar *Ștefan* a intrat în *conflict cu Gyula*, deoarece acesta a refuzat să îmbrățișeze catolicismul.[27] *Gyula a fost înfrânt* iar teritoriul ocupat.

Colonizarea secuilor, sașilor și teutonilor

În schimbul serviciilor militare, regele maghiar, a permis *secuilor* să se așeze în *Bihor* și *Subcarpați*, secuii și-au păstrat organizarea politică, juridică și economică.

Sașii au fost aduși în mai multe etape și s-au așezat în *Sibiu, Târnava Mare, Țara Bârsei*, le-a fost acordată *Bula de Aur* prin care li se dăruia „*pădurea românilor și pecenegilor*".[28] Cu scopul de a apăra Transilvania de atacurile cumanilor, *regele Andrei al II-lea* i-a instalat în *1211 pe teutoni în Țara Bârsei*, aceștia primind numeroase privilegii.[29] Teutonii au intrat în conflict cu regele maghiar și în anul *1225 au fost alungați* (s-au stabilit în Prusia). Regele maghiar *Bela al IV-lea* a dat *Diploma cavalerilor ioaniți în anul 1247*, oferindu-le

---

[26] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol I, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 62-87
[27] *Ibidem*, p. 67-68
[28] Constantin Daicoviciu, *et. alii.*, *Din istoria Transilvaniei*, vol I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, p. 74-75
[29] *Ibidem*

ioaniţilor *Banatul de Severin* în schimbul apărării Transilvaniei de atacurile mongolilor.[30]

În dorinţa lor de a stăpâni efectiv teritoriile cucerite, regii arpadieni au încercat să introducă în Transilvania, la începutul secolului al XII-lea, o nouă formă de organizare, *Principatul*, dar rezistenţa cnezatelor şi voievodatelor româneşti a făcut ca la sfârşitul secolului al XII-lea să fie recunoscut *voievodatul Transilvaniei*, care se bucura de o largă autonomie în cadrul regatului maghiar. Pentru a-şi asigura controlul asupra Transilvaniei, regele maghiar şi-a asumat dreptul de numire a voievozilor (dintre membri nobililor). *Voievodul* era vasal regelui Ungariei, avea atribuţii administrative, judiciare, militare, avea o cancelarie proprie, era secondat de un vicevoievod.

3.2.2. Formarea statului medieval ŢARA ROMÂNEASCĂ

Împrejurările externe, primejdia tătaro-mongolă şi cea maghiară, au convins cu uşurinţă micile formaţiuni prestatale cu privire la necesitatea unificării lor. În *secolele XII-XIII între Carpaţi şi Dunăre* existau mai multe cnezate şi voievodate: *cnezatul lui Ioan şi Farcaş, voievodatele lui Litovoi şi Seneslau*. Între *anii 1272-1275 voievodul Litovoi refuză suzeranitatea maghiară* şi plata tributului pentru teritoriile ocupate.

Între *anii 1277-1279* a avut loc un *conflict militar* între *Litovoi şi regele maghiar*, Litovoi a fost ucis iar fratele său Bărbat a fost luat prizonier.[31] Bărbat a fost răscumpărat şi a păstrat stăpânirea ţării dar a recunoscut suzeranitatea regelui maghiar.

În *anul 1290* a avut loc *descălecatul lui Negru-Vodă din Făgăraş,* toată boierimea s-a închinat noului stăpân, această închinare însemnând *unirea Olteniei cu Muntenia*, acesta fiind primul pas spre întemeierea Ţării Româneşti.[32]

Autoritatea lui *Basarab* se întindea asupra Banatului de Severin, Olteniei, Munteniei şi Basarabiei. Din *anul 1317 regele maghiar Carol Robert* a recunoscut titlul de *voievod a lui*

---

[30] Ioan-Aurel Pop, *Românii şi maghiarii în secolele IX-XIV*, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1996, p. 160-161

[31] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 123

[32] Ştefan Pascu, *Istoria României......*, p. 107

Basarab.[33] În *anul 1317, Banatul de Severin* se afla sub *stăpânirea Angevinilor*. În *anul 1324 Basarab* a fost recunoscut *stăpân* asupra *Banatului de Severin.*[34] Creşterea prestigiului Ţării Româneşti, întinderea stăpânirii asupra Banatului de Severin şi câştigarea autonomiei, nu erau pe placul regelui maghiar, care-şi vedea năruit planul de expansiune teritorială şi de catolicizare a populaţiei ortodoxe. În *anul 1330 regele maghiar* a început o campanie împotriva Ţării Româneşti şi *a ocupat Banatul de Severin*. Pentru a evita războiul, Basarab a încercat o împăcare pe calea tratativelor, oferind regelui maghiar Carol Robert o despăgubire de 7000 de mărci de argint, renunţarea la stăpânirea Banatului de Severin, plata unui tribut anual şi trimiterea unui fiu ostatic la curtea regelui, toate acestea fiind respinse de regele maghiar. În luna *noiembrie 1330 la Posada*[35], *Basarab i-a înfrânt pe maghiari obţinând INDEPENDENŢA Ţării Româneşti, procesul de formare al statului încheindu-se.*

Consolidarea noului stat a continuat în timpul lui ***Nicolae Alexandru (1352-2364)***[36], fiul lui Basarab. Acesta a câştigat independenţa Ţării Româneşti faţă de Ungaria, în *anul 1359 a înfiinţat Mitropolia Ţării Româneşti la Argeş*, acest lucru fiind o mare lovitură pentru Ungaria şi papalitate.

Vladislav Vlaicu (1364-1377)[37] şi-a câştigat titlul de *ban al Severinului şi duce de Făgăraş*. Deoarece nu a prestat jurământ de vasalitate regelui maghiar a fost considerat uzurpator. În anul 1368 a refuzat să-l ajute pe regele maghiar la atacarea Vidinului, acest lucru l-a determinat pe regele maghiar să pornească o campanie împotriva Ţării Româneşti. *Pe Ialomiţa, Vladislav Vlaicu a înfrânt oastea maghiară*. În schimbul jurământului de vasalitate, regele maghiar Ludovic I a recunoscut stăpânirile lui Vladislav Vlaicu.

În *anul 1369* Vladislav Vlaicu a participat alături de regele maghiar la lupta împotriva turcilor, *cetatea Chilia a revenit Ţării*

---

[33] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 213
[34] *Ibidem*
[35] *Ibidem*, p. 214
[36] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 126
[37] *Ibidem*, p. 126-127

Româneşti. În anul 1368 a dat privilegii negustorilor braşoveni şi a bătut primele monede.

Urmaşii săi Radu şi Dan au avut o prezenţă semnificativă în lumea sud-dunăreană.

3.2.3. Formarea statului medieval MOLDOVA

Procesul istoric al întemeierii statului moldovean a fost favorizat de unii factori externi printre care slăbirea dominaţiei tătare ca urmare a luptei desfăşurate de Ungaria, Polonia şi Ţara Românească. În Moldova au fost semnalate formaţiuni politice încă din secolele XII-XV.

Între *anii 1343-1345* au avut loc *expediţii maghiare la est de Carpaţi* care au dus la înfrângerea tătarilor. *Regele maghiar Ludovic I Anjou a format* în nord-vestul Moldovei o *marcă de apărare* al cărei conducător era *Dragoş*, un voievod maramureşan.[38] Dragoş era vasal regelui Ungariei. *Bogdan*, un voievod maramureşan, stăpânea 22 de sate şi *avea reşedinţa la Cuhea.* La mijlocul secolului al XIV-lea, voievodul Bogdan s-a opus încercărilor de organizare a comitatului de către regalitatea maghiară, intrând astfel în conflict cu regele maghiar. În *anul 1359, Bogdan a părăsit Maramureşul*, a trecut în Moldova dorind să o scoată de sub controlul coroanei maghiare.[39]

În *anul 1365*, înlăturând urmaşii lui Dragoş (Sas, Balc), a respins atacurile regelui maghiar care dorea să-l reinstaleze pe Balc, cu ajutorul boierimii locale moldovene, *Bogdan a întemeiat o nouă stăpânire.*[40] Dragoş, în anul 1365 a primit pentru Moldova moşia Cuhea din Maramureş (care fusese a lui Bogdan). *Bogdan a asigurat INDEPENDENŢA Moldovei şi a dat prima dinastie (a Muşatinilor), a murit în anul 1365.*

Urmaşul lui Bogdan, ***Laţcu (1365-1374)***[41] a stabilit raporturi cu papalitatea pentru a face faţă presiunii polono-maghiare. În timpul domniei lui Laţcu, Moldova a fost recunoscută pe plan internaţional ca stat de sine stătător.

---

[38] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 131
[39] Ştefan Pascu, *Istoria României......*, p. 108
[40] *Ibidem*
[41] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 271

Petru Muşat (1375-1391)[42] a depus jurământ de vasalitate regelui Poloniei. În *anul 1385* a acordat un împrumut regelui Poloniei, Vladislav Iagello, pentru care *a primit amanet Haliciul.* A bătut primele monede de argint şi aramă, a mijlocit încheierea unui tratat de alianţă între Mircea cel Bătrân şi regele Poloniei, *a emis primele documente interne ale Moldovei* şi *a înfiinţat Mitropolia Moldovei*, care a însemnat şi recunoaşterea de către Polonia a autonomiei politice şi bisericeşti.

3.2.4. Întemeierea statului medieval Dobrogea

Teritoriul locuit de români între Dunăre şi Marea Neagră la sfârşitul secolului al XIII-lea, avea o structură politică de confesiune ortodoxă, obligată tributal emirului tătar *Nogai*. Secolul al XIV-lea marchează şi formarea statului medieval dobrogean, pe baza dezvoltării formaţiunilor politice existente în acestă provincie încă din secolul al X-lea (*stăpânirea lui Jupan Dimitrie*). Nucleul statului l-a constituit *„Ţara Cărvunei”* (între Mangalia şi Varna). Această entitate politică *a fost recunoscută de Bizanţ în 1325*. În *anul 1346*, în fruntea Dobrogei *e amintit Balica*, iar *mai târziu*, fratele şi urmaşul său *Dobrotici* (la început vasal Bizanţului, recunoscut apoi ca despot, devenind autonom faţă de Imperiu).[43] Dobrotici i-a întins stăpânirea până la Dunăre, intrând în conflict cu genovezii din Vicina şi Chilia, pentru controlul drumurilor comerciale. Urmaşul său, *Ivanco*[44], a bătut monedă proprie, a stabilit contacte politice şi economice, statul dobândind atribute suverane. Datorită pericolului otoman care urmărea transformarea Dobrogei în paşalâc, *Mircea cel Bătrân a alipit Dobrogea, Ţării Româneşti în anul 1390.*[45]

3.3. Organizarea internă a Ţărilor Române

3.3.1. Transilvania

Voievodatul la început a avut o autoritate teritorială asupra a 7 comitate. Regalitatea maghiară a încercat să limiteze puterea

[42] *Ibidem*, p. 271-273
[43] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 131
[44] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 129
[45] *Ibidem*

voievodului recunoscând pentru saşi şi secui o organizare aparte. *Voievodul* avea atribuţii administrative, judiciare, militare, îşi alegea singur subalternii. La conducerea statului mai era *vicevoievodul*, *cancelaria*, *Adunările obşteşti* (probleme economice, administrative, legislative).

3.3.2. Ţara Românească şi Moldova

- Domnia era exercitată de *voievod* şi *domn*;
- *Domnul* era conducătorul ţării, avea atribuţii executive, judecătoreşti, legislative, militare, bate monedă, ducea politica externă;
- *Voievodul* era conducătorul oştilor;
- *Sfatul domnesc*: *vornicul*-conducătorul curţii domneşti, *logofătul*-cancelarul, *vistierul*-tezaurul, *spătarul*-purtătorul de spadă;
- *Banul Olteniei* (Ţara Românescă) era cea mai mare demnitate după domn, *Portarul* (Moldova);
- *Marea Adunare a Ţării* avea atribuţii politice, alegea domnii, aproba măsurile fiscale, ratifica tratele de pace şi vasalitate.

Religia ortodoxă a constituit un element de unitate şi solidaritate, ortodoxia fiind religia românilor din toate cele trei ţări române. Biserica şi religia ortodoxă au suferit, în Evul Mediu, presiunea continuă a catolicismului, folosit de regalitatea maghiară ca instrument al ordinii politice îndreptate împotriva românilor.

3.3.3. Organizarea administrativ-teritorială a Ţărilor Române

În *Transilvania*, unităţile administrativ-teritoriale ale românilor se numeau *districte*. Cele mai multe districte româneşti se aflau în Ţara Haţegului, în Banat, unde s-a păstrat vechea organizare socială şi instituţională românească. Districtele dispuneau de o largă autonomie judiciară. *Saşii şi secuii* erau organizaţi în *scaune*. *Secuii* erau organizaţi în *7 scaune*, cu atribuţii judiciare şi militare peste care se suprapunea autoritatea unui *comite*, numit de rege din rândul nobilimii maghiare. *Saşii* erau organizaţi şi în *districte*: Braşov, Bistriţa. Comitatele s-au transformat în secolul al XIII-lea în organisme nobiliare, conduse de *comite* sau *vicecomite*. Oraşele se bucurau de autonomie, îşi alegeau organele de conducere, *Sfatul*

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

orăşenesc era format din 12 juraţi care aveau în frunte un *jude* (reprezentantul regelui). Oraşul era condus de *bűrgermeister* (magister civium).

Organizarea administrativă a Ţării Româneşti şi a Moldovei s-a întemeiat pe *curteni* (slujitorii Curţii domneşti care duceau la îndeplinire poruncile domnului). Teritoriul *Moldovei* era împărţit în *ţinuturi*, iar al *Ţării Româneşti* în *judeţe*. Judeţele şi ţinuturile aveau în fruntea lor un reprezentant al domniei: *domnul* sau *voievodul*. Conducerea *oraşului* în *Moldova* o avea un *şoltuz*, în *Ţara Românească* conducerea o avea un *judeţ* ajutat de *12 pârgari*, sub controlul *vornicului* sau *pârcălabului*.

3.3.4. Organizarea judiciară

În *Transilvania* dreptul românesc a fost înlocuit cu legile elaborate de stat. În secolul al XVI-lea a fost aplicat *Tripartitul lui Werböczy*[46] care conţinea o serie de legi defavorabile ţăranilor.

În *Ţara Românescă şi Moldova* era aplicat dreptul românesc, judecătorul suprem al ţării era domnul, în secolul al XV-lea au apărut legi scrise, cu prevederi penale şi civile de origine bizantină.

Instanţele justiţiei medievale erau: cea sătească, cea seniorială, forurile judeţene (sau a ţinutului, comitatului), domnul, Sfatul domnesc (Ţara Românească), scaunul de judecată al voievodului (Moldova), instanţa supremă (Transilvania).

[46] Ştefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*........., p. 263

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

4. ROMÂNII ÎN CRUCIADA TÂRZIE (SECOLELE XIV-XVI)

Bogățiile naturale, intensa activitate economică, prezența punctelor nodale ale marilor drumuri comerciale ce traversau Europa si ieşirea la Marea Neagră, au stârnit tendințele expansioniste ale marilor puteri vecine. Din vest şi nord amenința regatul maghiar, care dorea să-şi reînoiască vechea suveranitate şi Polonia direct interesată să-şi deschidă drum spre gurile Dunării şi litoralul Mării Negre. În sud, Imperiul Otoman ajunsese în vecinătatea statelor româneşti după ce lichidase treptat statele balcanice. Rezultatul final al confruntării cu regatele catolice şi cu Poarta, a fost menținerea statului românesc, a existenței sale neîntrerupte, a autonomiei recunoscute schimbată în independență.

4.1. Mircea cel Bătrân (1386-1418) domn al Țării Româneşti

La sfârşitul secolului al XIV-lea statele româneşti au fost amenințate de tendințele expansioniste ale Ungariei, Poloniei şi Imperiului Otoman.

În politica internă domnul a ocrotit țărănimea, a limitat privilegiile marilor feudali, a construit un sistem de fortificații pe Dunăre, a ridicat numeroase mănăstiri (Cozia 1388), a unit Dobrogea cu Țara Românească, toate instituțiile statului erau sub autoritatea domnului.

Politica externă:

În *anul 1389 Mircea cel Bătrân* a încheiat o *alianță* cu domnul Moldovei *Petru I Muşat*, datorită intenției regelui maghiar Sigismund de Luxemburg de a impune ambelor țări române dominația sa (regele era nemulțumit de faptul că Mircea preluase Banatul de Severin, Amlaşul şi Făgăraşul, vechi posesiuni ale antecesorilor săi).

În anul 1390, la Lublin, Mircea a semnat un *tratat de alianță cu regele polon Wladislav Iagello*, împotriva tendințelor expansioniste maghiare.[47]

---

[47] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 143

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Imperiul otoman era în plină expansiune, Bulgaria a fost transformată în paşalâc, Serbia la fel. În *anul 1389 Mircea a trimis o oaste în ajutorul cneazului Lazăr al Serbiei la Kossovopolie*, dar turcii au ieşit învingători. Sultanul a pornit o expediţie împotriva lui Mircea, *în 1394 la Rovine*[48], *turcii au fost înfrânţi* dar superioritatea numerică a acestora l-au determinat pe Mircea să nu-i urmărească. Sultanul l-a instalat pe tronul Ţării Româneşti pe Vlad Uzurpatorul, Mircea controlând doar Oltenia şi regiunea de sub munţi.

În *anul 1395 Mircea a încheiat*, la Braşov, o *alianţă cu regele maghiar* care a organizat o cruciadă împotriva otomanilor. În *septembrie 1396 în Bătălia de la Nicopole*[49], *creştinii au fost înfrânţi de Baiazid I*. În *anul 1396* Mircea l-a alungat pe Vlad Uzurpatorul din ţară. În *anul 1397* turcii au întreprins o expediţie în Ţara Românească dar au fost înfrânţi, *Mircea a recuperat Cetatea Turnu.*[50] În anul 1402 în bătălia de la Ankara[51], Baiazid a fost înfrânt de armata mongolă, iar fiii lui au început o luptă aprigă pentru tron, Mircea l-a sprijinit pe Musa, învingător a fost Mahomed I.

În *anul 1418 Mircea cel Bătrân a murit* şi a fost înmormântat la Mănăstirea Cozia.

În condiţiile expansiunii otomane în Europa, domnia lui Mircea cel Bătrân a însemnat pentru Ţara Românească, o epocă de mari confruntări militare şi diplomatice. Pe plan intern, ţara a cunoscut o etapă de prosperitate economică şi consolidare politică. Mircea cel Bătrân a fost primul mare conducător al luptei de apărare pe linia Dunării de Jos, împotriva agresiunii otomane, contribuind substanţial la apărarea civilizaţiei europene.

4.2. Alexandru cel Bun (1400-1432) domn al Moldovei

În preluarea domniei a fost ajutat de Mircea cel Bătrân. Aflându-se între două puteri rivale, Polonia şi Ungaria, Alexandru cel Bun a înţeles că trebuie să se apropie de Polonia din mai multe

---

[48] *Ibidem*
[49] Ştefan Pascu, *Istoria României........*, p. 121
[50] *Ibidem*
[51] *Ibidem*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

motive: prin Moldova treceau drumurile comerciale de la Liov şi Cracovia spre porturile dunărene şi maritime, comerţul de tranzit aducând însemnate venituri vamale Moldovei; prin alianţa cu Polonia spera să neutralizeze pretenţiile regelui Ungariei. În *anul 1402 a recunoscut suzeranitatea regelui polon Wladislav Iagello* împotriva expansiunii maghiare, fără a ştirbi independenţa ţării.[52]

În *anul 1410 a luptat* alături de polonezi împotriva teutonilor sprijiniţi de Sigismund de Luxemburg, obţinând *victoria de la Grünwald.*[53] În *anul 1411 a încheiat la Roman un tratat de alianţă cu Wladislav Iagello* împotriva tendinţelor expansioniste maghiare.[54] Creşterea pericolului otoman, înfrângerea cavalerilor teutoni, criza politică internă, l-au determinat pe Sigismund de Luxemburg să ajungă la o înţelegere cu Polonia, încheind *Tratatul de la Lublau* în *1412*. Tratatul prevedea o acţiune comună împotriva otomanilor la care trebuia să participe şi Alexandru cel Bun, în caz contrar, Moldova urma să fie împărţită între cele două puteri.

În *anul 1420* a avut loc primul atac turcesc asupra Moldovei, *Cetatea Albă a fost apărată cu succes*. În *anul 1422* moldovenii au participat alături de polonezi la *asediul cetăţii Marienburg* apărată de teutoni.[55] *Alexandru cel Bun a murit în anul 1432*, fiind înmormântat la Mănăstirea Bistriţa.

Domnia lui Alexandru cel Bun a însemnat o perioadă de realizări economice şi politice, în relaţiile externe domnul a ştiut să păstreze echilibru între puterile vecine Polonia şi Ungaria, contracarându-le planurile expansioniste a reuşit să păstreze independenţa ţării.

4.3. Iancu de Hunedoara (1441-15-456)

Iancu de Hunedoara provenea dintr-o familie de cnezi hunedoreni care fuseseră înnobilaţi de coroana maghiară. În *anul 1409* familia lui Iancu *a primit de la regele maghiar Sigismund de Luxemburg*

---

[52] Constantin C. Giurescu, *et. al., op. cit.*, p. 289
[53] *Ibidem*
[54] Ştefan Pascu, *Istoria României........*, p. 122
[55] *Ibidem*

castelul şi domeniul Hunedoarei. În *anul 1438*, regele maghiar l-a numit pe Iancu, *Ban de Severin*.[56] În *anul 1441* regele maghiar Vladislav I i-a încredinţat lui Iancu *Voievodatul Transilvaniei*.[57]

Luptele cu turcii

În *anul 1441* Iancu *i-a înfrânt pe turci în Serbia*.[58] În *anul 1442* Iancu *a fost înfrânt de turci la Sântimbru* dar, a transformat înfrângerea în *victorie, în bătălia de pe Ialomiţa*.[59] În *anul 1443 Papa Eugeniu al IV-lea* chema puterile occidentale la o *cruciadă antiotomană*.

În *1443-1444* a avut loc *Campania cea lungă*[60]. Iancu a obţinut *6 victorii* împotriva turcilor, a cucerit oraşele Nis şi Sofia şi a încheiat cu turcii o pace avantajoasă pentru regele maghiar. *Pacea de la Seghedin (1444)* era încheiată pe 10 ani, prevedea eliberarea cetăţilor cucerite de turci în Serbia, Albania; plata unor despăgubiri de război, eliberarea prizonierilor.[61] În *iulie 1444 regele Ungariei* la cererea Papei, *a anulat Pacea de la Seghedin* şi a organizat o nouă cruciadă, *cruciaţii au cucerit Cladova, Vidinul, Nicopole, la Varna cruciaţii au fost înfrânţi*, regele maghiar a murit în luptă, *Iancu* a continuat lupta şi *a reuşit să cucerească Cetatea Giurgiu*.[62]

În *anul 1446* Dieta Ungariei l-a ales pe *Iancu de Hunedoara guvernator al Ungariei*. Iancu a desfăşurat o activitate remarcabilă pentru a încheia o alianţă cu Ţara Românească şi Moldova, între 1447-1448 conturându-se un sistem politic militar comun al celor trei ţări române împotriva otomanilor. În *anul 1448* Iancu a declanşat o nouă campanie antiotomană, *a fost înfrânt la Kossovopolie*[63] (Câmpia Mierlei), armata creştină suferind o grea înfrângere, aceasta

---

[56] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 142
[57] *Ibidem*
[58] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 155
[59] *Ibidem*
[60] Ioan-Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei medievale de la etnogeneza românească până la Mihai Viteazul*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 1997, p. 198-204
[61] Ştefan Pascu, *Istoria României.....*, p. 129
[62] *Ibidem*
[63] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 142

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

fiind ultima mare acțiune ofensivă antiotomană din secolul al XV-lea cu participare românească.

În *anul 1453* odată cu instalarea puterii regale în Ungaria, *Iancu de Hunedoara s-a retras din funcția de guvernator*. Ladislau, noul rege i-a încredințat funcția de *căpitan suprem*, funcție pe care a deținut-o până la moarte. Căderea Constantinopolului sub ocupație turcească a fost primul pas spre lichidarea centrelor de rezistență antiotomană din Balcani: turcii au denunțat armistițiul cu statele creștine, Serbia de Sud a fost invadată, Smendria recucerită, Belgradul „cheia Europei" fiind în pericol. Papa Calixt al III-lea a propagat o nouă cruciadă antiotomană. *În anul 1456 turcii au asediat Belgradul, Iancu i-a înfrânt obținând o mare victorie.*[64]

În 11 august 1456 Iancu de Hunedoara a murit de ciumă în tabăra de la Zemun. Trupul lui a fost înmormântat în Catedrala de la Alba-Iulia, pe un sarcofag de piatră este inscripționat „s-a stins lumina lumii".

4.4. Vlad Țepeş (1448, 1456-1462, 1476) domn al Țării Româneşti

A dus o politică autoritară îndreptată împotriva abuzurilor nobilimii, a întărit armata, a sprijinit comerțul românesc prin măsuri de protejare a negustorilor locali, a consolidat instituțiile centrale, a anulat privilegiile negustorilor braşoveni şi sibieni (atrăgându-şi duşmănia acestora).

<u>Luptele cu turcii</u>

În *anul 1459 Vlad Țepeş a refuzat să mai plătească tribut turcilor*, s-a aliat cu regele maghiar Matei Corvin împotriva acestora. În *anul 1461-1462 Vlad Țepeş a eliberat Cetatea Giurgiu*, a trecut în sudul Dunării unde a prădat şi ars un întins teritoriu, ucigând peste 23.000 de turci.[65] În anul 1462 Mehmed al II-lea a pornit împotriva Țării Româneşti, s-a stabilit la Târgovişte, Vlad Țepeş a atacat noaptea tabăra otomană, dar victoria nu a fost deplină. Vlad Țepeş s-a retras spre nord, iar turcii l-au înscăunat ca domn pe Radu cel

---

[64] Ioan-Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei.....*, p. 200

[65] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 302-303

Frumos (fratele lui Vlad Țepeş) acesta fiind supus turcilor. Vlad Țepeş s-a retras în Transilvania aşteptând sprijinul lui Matei Corvin, dar a fost luat prizonier, întemnițat la Buda 12 ani căzând victimă unui complot organizat de negustorii saşi.[66]

În anul 1475 Vlad Țepeş a fost eliberat la cererea lui Ştefan cel Mare, un an mai târziu a fost reinstalat domn al Țării Româneşti, dar a fost asasinat de boieri, în urma uneltirilor lui Laiotă Basarab şi ale otomanilor.

4.5. Ştefan cel Mare (1457-1504) domn al Moldovei

Domnia lui Ştefan cel Mare reprezintă punctul culminant al luptei pentru autonomie şi afirmare a românilor în secolul al XV-lea. De la jumătatea secolului al XV-lea, Moldova era vasală Poloniei şi plătea tribut Imperiului Otoman. Relațiile cu Ungaria erau deteriorate deoarece Ştefan cucerise Cetatea Chilia.

În politica internă domnitorul a refăcut domeniul domnesc, a restructurat instituțiile statului, a organizat armata (oastea cea mică 15.000 şi oastea cea mare 40.000), a consolidat cetățile, a recucerit Cetatea Chilia, a acordat privilegii negustorilor braşoveni, lioveni şi maghiari.

Politica externă:

În *anul 1459 Ştefan cel Mare a fost recunoscut domn de regele polonez în schimbul acceptării suzeranității şi cedării Hotinului.*[67] Prin această înțelegere, Ştefan se apăra de Ungaria şi de politica expansionistă a lui Matei Corvin. În *anul 1465 Ştefan a recucerit Cetatea Chilia*, fapt ce a atras nemulțumirea regelui maghiar Matei Corvin şi a sultanului Mehmed al II-lea.[68]

În *anul 1467* regele maghiar Matei Corvin a organizat o campanie în Moldova, *la Baia, Ştefan a obținut o mare victorie împotriva maghiarilor.*[69]

---

[66] *Ibidem*, p. 304

[67] Nicolae Grigoraş, *Moldova lui Ştefan cel Mare*, Editura Junimea, Iaşi, 1982, p. 53

[68] *Ibidem*, p. 67-70

[69] *Ibidem*, p. 71-88

Luptele cu turcii

Ştefan a refuzat să mai plătească tribut turcilor, a intervenit deseori în Țara Românească pentru a înlătura domnii supuşi turcilor intrând astfel în conflict cu sultanul. În *anul 1475* turcii au atacat Moldova, *la Vaslui, Ştefan a obținut o mare victorie.*[70] În acelaşi an Ştefan a recunoscut suzeranitatea regelui maghiar Matei Corvin, care se obliga să-l sprijine împotriva turcilor, să-i ofere refugiu în cazul unui eşec militar.

În *anul 1476* Mahomed al II-lea a pornit împotriva Moldovei cu 150.000 de oşteni. În acelaş timp Moldova era atacată şi de tătari, care vor fi înfrânți. *Învingător la Războieni*[71] (Valea Albă) *în 1476, Mahomed* nu a putut valorifica victoria deoarece cetățile Neamț, Suceava şi Hotin au rezistat atacului, mai mult a fost nevoit să se retragă în sudul Dunării datorită foametei, ciumei şi apropierii oastei lui Matei Corvin. În *anul 1479 Veneția a încheiat pace cu Imperiul Otoman*, în *1483 Ungaria la fel*, *Polonia* a dus o politică de *neutralitate*, Moldova a rămas fără aliați în fața pericolului otoman. *În anul 1484 otomanii* conduşi de Baiazid al II-lea au invadat Moldova, *reuşind să ocupe Cetatea Albă şi Chilia*, importante puncte economice şi strategice ale Moldovei.[72] Văzându-se singur în fața pericolului otoman, *Ştefan cel Mare a depus în anul 1485 jurământ de vasalitate regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea. În anul 1485* cu ajutorul polonezilor, Ştefan a obținut *victoria împotriva turcilor la Cătlăbuga.*[73] *În anul 1486 în bătălia de la Scheia*[74] *moldovenii i-au înfrânt pe turci*, Ştefan era să-şi piardă viața. În *anul 1487 Ştefan a încheiat pace cu sultanul* urmând să plătească un tribut anual de 3000 de galbeni. Pacea cu turcii a apropiat *Moldova* de *Ungaria* cu care în *1489 a încheiat o alianță*, fapt ce anula vasalitatea față de Polonia. *Matei Corvin* i-a oferit lui Ştefan, *Ciceiul şi Cetatea de Baltă ca şi compensație pentru cetățile pierdute.*

---

[70] Andrei Oțetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 146
[71] Nicolae Grigoraş, *op. cit.*, p. 138-189
[72] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 314-315
[73] *Ibidem*, p. 316
[74] *Ibidem*

<u>*Războiul cu Polonia*</u>

În *anul 1497 Ioan Albert* a pornit împotriva Moldovei cu gândul de a-l instala ca domn al Moldovei pe fratele său. În *octombrie 1497 la Codrii Cosminului armata poloneză a suferit o grea înfrângere.*[75] În *anul 1499 s-a încheiat un tratat moldo-polon* prin care se confirma deplina egalitate între cele 2 state. *În anul 1504 Ştefan cel Mare a murit* şi a fost înmormântat la Mănăstirea Putna.

Secolul al XV-lea a fost un secol al efortului românesc pentru apărarea civilizaţiei europene. Ţările Române au reuşit să îndepărteze pericolul transformării lor în paşalâcuri şi să oprească, pentru un timp, pătrunderea otomanilor în Europa Centrală, prin aceasta aducând o contribuţie strălucită la istoria Europei.

4.6. Ţările Rămâne în secolul al XVI-lea

În secolul al XVI-lea Ţările Române s-au confruntat cu presiunea Imperiului Otoman, care, la sfârşitul secolului şi-a impus dominaţia. În acelaşi timp, Ţările Române au avut contacte cu cultura modernă prin Renaştere, Umanism şi Reformă.

Influenţa politică a Imperiului Otoman, întinderea şi forţa sa militară au atins apogeul în timpul lui *Soliman Magnificul (1521-1566)*. Folosindu-se de potenţialul economic al unui stat în plină expansiune teritorială şi de alianţe abile (alianţa cu Franţa pentru a împiedica Imperiul Romano-German să devină stăpânul Europei), noul sultan a dus o politică activă de cuceriri. *Soliman a cucerit Belgradul în 1521*, a ocupat *Insula Rhodos*-cheia Mării Mediterane de Est.[76] În *anul 1526* otomanii i-au înfrânt pe maghiari la *Mohács* (regele maghiar Ludovic al II-lea a murit în luptă).[77] Imperiul Otoman a cucerit *Ungaria Centrală* transformând-o, în *anul 1541*, în *paşalâc* cu capitala la Buda (Habsburgii au ocupat Ungaria de Vest).[78] După prăbuşirea Ungariei, *voievodatul Transilvaniei a devenit Principat autonom*

[75] Nicolae Grigoraş, *op. cit.*, p. 228-251
[76] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 150
[77] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 323
[78] *Ibidem*

sub suzeranitate otomană. Desființarea statului maghiar a obligat Țările Române să se apropie de Habsburgi, cea mai importantă puterea antiotomană din regiune.

4.6.1. Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVI-lea

4.6.1.1. Neagoe Basarab (1512-1521)

A realizat un echilibru politic între lumea creștină și cea musulmană. În anul 1513 a obținut recunoașterea sultanului. În anul 1519 Ungaria și Imperiul Otoman au încheiat un tratat în care Țara Românească era inclusă, păstrându-și integritatea teritorială.[79] A sprijinit ortodoxia și cultura, fiind autor al „ Învățăturilor către fiul meu Teodosie".

4.6.1.2. Radu de la Afumați (1522-1529)

În *anul 1522 i-a înfrânt pe otomani la Glubavi, Grumazi-Teleorman, Dridu.*[80] A fost înfrânt de otomani și silit să se retragă în Transilvania în anul 1523. În anul 1524 Radu a revenit în Țara Românească și timp de 2 ani a purtat lupte sângeroase cu turcii, sultanul l-a recunoscut pe Radu ca domn și autonomia țării în schimbul majorării tributului. În *anul 1528* Radu a încheiat un *tratat cu Ferdinand de Habsburg* prin care relua lupta antiotomană. *Radu* a fost îndepărtat de boierime și *ucis în anul 1529 la Râmnicu-Vâlcea.*

4.6.2. Moldova în prima jumătate a secolului al XVI-lea

4.6.2.1.Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546)

L-a sprijinit pe Ioan Zapolya împotriva habsburgilor obținând în *anul 1529 victoria de la Feldioara.*[81] A ocupat orașele Brașov și Sighișoara și și-a impus autoritatea în Transilvania. În anul 1534 l-a prins pe spionul otoman din Ardeal, intrând în conflict cu otomanii. În *anul 1535* a semnat o *alianță antiotomană cu Ferdinand de Habsburg*. Datorită pericolului otoman, Ferdinand de Habsburg s-a împacat cu Ioan Zapolya, Petru Rareș rămânând singur împotriva pericolului otoman, tătar și polonez. În anul 1538 otomanii au

[79] Andrei Oțetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 151

[80] Ștefan Pascu, *Istoria României.........*, p. 145

[81] *Ibidem,* p. 146

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

pătruns în Suceava, Petru Rareş a fost înlăturat şi înscăunat ca domn *Ştefan Lăcustă (1538-1540).*[82]

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, Ţările Române au reuşit să-şi menţină prin luptă politică, diplomatică şi armată, autonomia faţă de Imperiul Otoman, dar dependenţa politică şi economică a devenit mai accentuată.

4.6.3. Transilvania în prima jumătate a secolului al XVI-lea

După moartea lui Ioan Zapolya s-a redeschis conflictul dintre Habsburgi şi Poartă pentru ocuparea Transilvaniei. După transformarea Ungariei în paşalâc (1541), *Transilvania, Banatul şi Partium au alcătuit Principatul autonom al Transilvaniei sub suzeranitate otomană.* Organizarea politico-administrativă a Principatului a fost hotărâtă în *Dietele de la Târgu-Mureş (1524)*[83] şi *Turda (1542)*[84] care au hotărât: principele era ales de Dietă cu confirmarea sultanului, Sfatul principelui (avea 15 membri), erau recunoscute 4 religii recepte catolicii, calvinii, lutheranii, unitarienii.

4.6.4. Ţările Române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea

A doua jumătate a secolului al XVI-lea a fost marcată de *instaurarea regimului dominaţiei otomane*, Ţările Române intrând într-o *dependenţă tot mai accentuată faţă de Imperiul Otoman*, otomanii, intervenind tot mai mult în viaţa internă a acestora. Ţările Române erau vasale Imperiului Otoman si îşi menţineau autonomia doar cu condiţia îndeplinirii obligaţiilor faţă de Poartă. Alegerea domnului şi a principelui era hotărâtă de sultan la Constantinopol, relaţiile internaţionale erau dirijate în sfera intereselor Porţii. Nici autonome, nici paşalâcuri, Ţările Române şi-au continuat existenţa şi au menţinut o viaţă social-economică, politică şi spirituală proprie. *Accentuarea dependenţei politice faţă de Poartă s-a manifestat prin*: creşterea puterii sultanului asupra instituţiei Domniei, desele schimbări ale domnilor făcute de sultan, supravegherea frontierelor. Au fost cedate numeroase teritorii turcilor: Buceagul, Tighina,

---

[82] *Ibidem*, p. 147
[83] Ioan-Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei..........*, p. 155-232
[84] *Ibidem*

Brăila, Lipova, Timişoara, Turnu, Giurgiu, Chilia, Cetatea Albă, datorită acestor cedări orice subordonare a domnilor români putea fi înăbuşită.

În secolul al XVI-lea a crescut tributul, s-a dublat haraciul, iar peşcheşurile (darurile) egalau plata tributului. Ruinătoare au fost sumele plătite pentru obţinerea domniilor şi apoi pentru păstrarea acestora (ex. de la 150.000 galbeni în sec al XV-lea la 3.450.000 galbeni în sec al XVI-lea).

4.6.4.1. Ion Vodă cel Viteaz (1572-1574)-domn al Moldovei

A intrat în conflict cu otomanii deoarece nu a acceptat majorarea tributului. În *anul 1574* a obţinut *victoria de la Jiliştea* (lângă Focşani) împotriva turcilor.[85] În *anul 1574 a fost înfrânt* la *Iezerul Cahulului* datorită trădării boierimii. Ioan Vodă a fost ucis de otomani.

4.6.5. Transilvania în a doua jumătate a secolului al XVI-lea

Situaţia politică a Transilvaniei era dominată de rivalitatea dintre Poartă şi Habsburgi, această luptă dominând întreaga domnie a principelui minor Ioan Sigismund sub tutela mamei sale Isabela. Pentru a pune capăt acestei situaţii, sultanul a impus în 1571, alegerea ca principe a lui *Ştefan Bathory (1571-1575)*[86]. Acesta a reuşit să restabilească autoritatea puterii centrale. După alegerea sa ca şi rege al Poloniei (1574), autoritatea lui sporeşte mai mult. Nepotul său *Sigismund Bathory (1581-1597)* a ieşit de sub influenţa sultanului şi a aderat la coaliţia antiotomană *„Liga creştină"*.[87]

4.6.6. Dobrogea în secolele XV-XVI

În secolul al XV-lea Dobrogea a intrat sub stăpânire otomană. A fost transformată într-o bază permanentă de ofensivă împotriva statelor creştine din nordul Dunării. Populaţia Dobrogei era majoritară românească.

---

[85] Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă cel Viteaz*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963, p. 145-146

[86] Constantin Daicoviciu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 137

[87] *Ibidem*

În secolul al XVI-lea se observă că acțiunea politică a Țărilor Române urmărea apărarea țării, păstrarea hotarelor, a autonomiei.

4.7. Mihai Viteazul (1593-1601)

Mihai Viteazul a deschis în istoria poporului român o nouă epocă, care s-a desfăşurat sub semnul marii lui înfăptuiri istorice: *Unirea Țărilor Române*. Prin această unire s-a pus sub semnul întrebării stăpânirea otomană şi tendințele de dominație ale Imperiului Habsburgic şi Poloniei.

Situația internațională, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, s-a caracterizat prin politica expansionistă a celor 3 Mari Puteri: Imperiul Otoman, Polonia, Imperiul Habsburgic. Imperiul Habsburgic dorea să cucerească teritorii în sud-estul Europei, dar se lovea de Imperiul Otoman. În aceste condiții, Habsburgii au organizat o coaliție antiotomană „Liga creştină" la care au aderat: Spania, Veneția, Statul Papal, ducatele italiene. Se urmărea atragerea Țărilor Române în Liga creştină.

În *anul 1593* Mihai a fost *confirmat de sultan* ca domn al Țării Româneşti. În *anul 1594* Mihai *a aderat la coaliția antiotomană* inițiată de Imperiul Habsburgic, *Liga creştină*.

Războiul antiotoman

În *anul 1594* la Bucureşti *creditorii turci au fost omorâți*, detaşamentul care staționa a fost nimicit, a fost *asediată Cetatea Giurgiu* care a rezistat atacurilor, au fost atacate cetățile şi oraşele de la Dunăre unde turcii au fost înfrânți. Cu excepția Giurgiului, unde otomanii au rezistat, toate cetățile din stânga Dunării au fost cucerite de Mihai. La *Putinei şi Stăneşti* (Ilfov) Mihai *a învins o oaste tătărească* care venise din Ungaria, iar la *Serpăteşti* (Ilfov) o armată *otomană*.[88] În anul 1595 armatele otomane au fost înfrânte în nenumărate rânduri. Paşa de Vidin a atacat şi ars Craiova. Mihai *a încheiat la Alba Iulia un tratat cu Transilvania* prin care accepta suzeranitatea principelui maghiar în schimbul ajutorului militar împotriva turcilor.[89]

---

[88] Ion Ardeleanu, *et. alii.*, *Mihai Viteazul în conştiința europeană*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1984, p. 53-55

[89] Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 65

În *anul 1595 la Călugăreni*[90], Mihai a obținut o strălucită victorie împotriva turcilor, dar nu i-a urmărit deoarece aceştia erau superiori numeric. În august turcii au ocupat Bucureştiul, bisericile au fost transformate în moschei. În *octombrie* Sigismund Bathory a făcut joncțiunea cu armata lui Mihai, *au fost eliberate Târgovişte, Bucureştiul, Cetatea Giurgiu.*

În *anul 1596* armata lui Mihai *a prădat sudul Dunării, a ars Plevna, a atacat cetatea Turnu şi Nicopole.*[91] Deoarece armatele maghiare au fost înfrânte de turci, Mihai a fost nevoit să încheie pace cu turcii. *Pacea cu turcii (1597)* prevedea faptul că sultanul recunoştea domnia pe viață a lui Mihai şi reducea tributul la jumătate.[92]

În *anul 1598 Mihai a încheiat un Tratat cu împăratul Rudolf al II-lea la Mănăstirea Dealu* care prevedea: împăratul plătea 5000 de oşteni pentru lupta antiotomană şi asigura armament, Mihai recunoştea suzeranitatea împăratului, i se garanta domnia ereditară, negustorilor români li se acorda libertate comercială în Ungaria şi Transilvania.[93] Mihai a continuat ostilitățile cu turcii, i-a înfrânt pe Paşii de Silistra şi Vidin, a trimis trupe la Oradea care era asediată de turci, ca răspuns turcii au pustiit țara.

Unirea politică din 1599-1600

În Transilvania, *Sigismund Bathory a renunțat la tron* în favoarea vărului său *Andrei Bathory*, adept al păcii cu turcii şi sprijinitor al politicii poloneze. În vara anului 1599 Andrei Bathory, Ieremia Movilă şi cancelarul polon s-au unit să-l înlăture pe Mihai de pe tron. Mihai l-a înştiințat pe împăratul Rudolf al II-lea de intenția de a-l înlătura din Transilvania pe Andrei Bathory.

Unirea Transilvaniei

În *octombrie 1599* Mihai *l-a înfrânt la Şelimbăr pe Andrei Bathory*, care a fugit în Moldova dar a fost prins de secui şi ucis.[94] În

---

[90] Ion Ardeleanu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 57

[91] Nicolae Bălcescu, *op. cit.*, p. 185

[92] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2004, p. 191

[93] *Ibidem*

[94] Ion Ardeleanu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 72-73

1 noiembrie 1599 Mihai a intrat în Alba Iulia unde nobilii unguri i s-au închinat, a fost recunoscut voievod al Transilvaniei. În fruntea cetăților a instalat căpitani şi trupe muntene, a introdus domni munteni în Consiliul Principatului, Dieta Transilvaniei a acordat la cererea lui Mihai înlesniri iobagilor şi preoților români, a votat contribuții financiare care să susțină lupta antiotomană. Aceste măsuri au arătat tendința de unificare politică a celor două Țări Române. Încercarea de a introduce administrația românească şi, în general, politica lui Mihai a nemulțumit nobilimea maghiară şi a înrăutățit raporturile cu împăratul.

Unirea Moldovei

Pentru crearea frontului comun antiotoman al celor trei țări române, în primăvara anului 1600 Mihai a pornit spre Moldova pentru a-l înlătura pe Ieremia Movilă, care era supus polonilor, plătea tribut turcilor şi care încercase să-l omoare pe Mihai cu otravă. *Oastea lui Ieremia Movilă a fost înfrântă, cetățile Suceava şi Neamț s-au supus fără luptă lui Mihai*, Moldova a intrat sub stăpânirea lui Mihai Viteazul şi pentru câteva luni cele 3 Țări Române au fost unite sub aceaşi conducere. Mihai s-a intitulat *„domn al țării Româneşti, a Ardealului şi a toată Țara Moldovei”*.[95]

Înfăptuirea politică a lui Mihai a stârnit nemulțumirea duşmanilor externi şi interni. Formarea unui stat puternic nu era pe placul Habsburgilor, polonilor şi otomanilor, fiecare urmărind să stăpânească Țările Române. Nobilimea maghiară dorea să-l înlăture pe Mihai deoarece îşi vedea amenințate privilegiile sociale şi politice. Astfel, nobilii maghiari l-au atras de partea lor pe generalul Basta şi s-au răsculat împotriva lui *Mihai*, care *a fost înfrânt* în *septembrie 1600 la Mirăslău.*[96] În acelaşi timp, în Moldova, oastea polonă l-a instalat din nou pe tron pe Ieremia Movilă, iar în Țara Românească pe Simion Movilă. În Transilvania nobilii l-au alungat pe Basta şi l-au proclamat principe pe Sigismund Bathory.

În anul 1601 Mihai a obținut ajutorul împăratului Rudolf al II-lea, s-a împăcat cu Basta şi au primit misiunea de a supune Transilvania. În *august 1601 la Guruslău, Sigismund Bathory a fost*

[95] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 377
[96] Ion Ardeleanu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 80

înfrânt de armatele lui Mihai şi Basta.[97] În *9 august Mihai a fost ucis din ordinul lui Basta la Câmpia Turzii.*

Mihai Viteazul a fost una din marile personalităţi ale istoriei noastre din toate timpurile care a recâştigat independenţa Ţărilor Române şi a fost înfăptuitorul primei uniri politice din istoria poporului român. Unirea lui Mihai Viteazul nu a fost durabilă deoarece a întâlnit ostilitatea Marilor Puteri expansioniste, dar acest prim pas al unirii a devenit idealul românilor în epoca modernă.

[97] *Ibidem*, p. 123

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5. SPAȚIUL ROMÂNESC – ÎNTRE MEDIEVAL ȘI MODERN (SECOLELE XVII - XIX)

Relațiile dintre Țările Române și Imperiul Otoman în secolul al XVII-lea

În prima jumătate a secolului al XVII-lea statutul politico-juridic al Țărilor Române s-a caracterizat prin: autonomie deplină (domnul Radu Șerban a primit investitură și de la sultan și de la împăratul Rudolf al II-lea), recunoașterea suzeranității otomane în condițiile diminuării tributului și a amestecului permanent a imperialilor în Transilvania, readucerea Țărilor Române la situația de dependență față de Poartă, reacția boierimii de țară față de situația existentă.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, *în Transilvania*, au domnit *Gabriel Béthlen* (1613-1629) și *Gheorghe Ráckózi*, în această perioadă a crescut prestigiul principatului, s-au încheiat alianțe cu Moldova și Țara Românească. Încheierea tratatelor de alianță între Țările Române a fost cel mai eficace mijloc de a menține statutquo-ul în relațiile cu Imperiul Otoman, pentru întărirea autonomiei și manifestarea lor în fapt ca state independente. Tratatele au devenit frecvente între anii 1663-1660 sub domniile lui *Matei Basarab (1632-1654)* și *Vasile Lupu (1634-1653)*, în vremea principilor transilvăneni *Gheorghe Rákóczi I (1630-1648)* și *Gheorghe Rákóczi al II-lea (1648-1657)*, 7 tratate s-au încheiat între Transilvania și Țara Românească, 2 cu Moldova. În Moldova și Țara Românească cele mai reprezentative domnii aparțin lui Matei Basarab și Vasile Lupu, fiind perioade de înflorire economică, spirituală și de întărire a autorității domnești.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe *plan extern*, în anul 1683 Imperiul Otoman a fost înfrânt și nevoit să cedeze teritorii din sud-estul Europei Imperiului Habsburgic. Rusia s-a afirmat ca mare putere. Țările Române vrând să

elimine suzeranitatea otomană s-au apropiat de Imperiul Habsburgic şi Rusia. *Pe plan intern* domnii semnificative au fost ale lui *Şerban Cantacuzino* şi *Constantin Brâncoveanu în Ţara Românească,* şi *Dimitrie Cantemir în Moldova.* Domnii au promovat o politică antiotomană, de menţinere statală, de respingere a Marilor Puteri în dorinţa de a împărţi spaţiul românesc.

5.1. Ţara Românescă în secolul al XVII-lea

5.1.1. Şerban Cantacuzino (1678-1688)[98]

I-a însoţit pe turci la asediul Vienei în anul 1683. După înfrângerile de la Buda şi Mohács, Şerban a început tratativele cu Viena pentru o alianţă antiotomană.

5.1.2. Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

A întărit rolul domniei, a reorganizat sistemul fiscal. A promovat relaţii strânse cu Moldova şi Transilvania datorită pericolului extern, a dorit afirmarea intereselor naţionale a Ţărilor Române. A sprijinit dezvoltarea comerţului şi a întreţinut legături strânse cu Braşovul. Faţă de Imperiul Otoman a dus o politică „ *a pungilor cu aur".*

Pe plan extern

În *anul 1689 a încheiat un tratat cu Habsburgii* prin care se recunoştea individualitatea Ţării Româneşti. În *anul 1690 la Zărneşti,* cu ajutorul tătarilor a înfrânt trupele imperiale care au invadat ţara.[99] În anul 1695 a fost numit de Habsburgi *„principe al Sfântului Imperiu."* În anul 1711 în timpul războiului ruso-turc a adoptat o politică expectativă, dar un grup de boieri au trecut de partea ruşilor şi i-au ajută să cucerească Brăila.[100] În *anul 1714 a fost mazilit împreună cu cei 4 fii.*

---

[98] Ştefan Pascu, *Istoria României........,* p. 177
[99] *Ibidem,* p. 178
[100] Constantin C. Giurescu, *et. al., op. cit.,* p. 410

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5.2. Moldova în secolul al XVIII-lea

5.2.1. Dimitrie Cantemir (1710-1711)

A întreprins o *Reformă fiscală* reducând dările care apăsau asupra micii boierimi şi asupra ţărănimii. În 3 aprilie 1711 a încheiat o *alianţă cu Rusia la Luţk* prin care era recunoscută autonomia internă şi integritatea teritorială a Moldovei, fiind recunoscută domnia ereditară a familiei Cantemir.[101] În *20 mai 1711 la Stănileşti* oastea ţarului şi a moldovenilor a fost încercuită şi înfrântă de turci.[102] Prin *Pacea de la Vadul Huşilor*[103], ruşii au primit dreptul să se întoarcă în ţară,au plătit despăgubiri de război şi au cedat Azovul. Dimitrie Cantemir a fost obligat să se refugieze în Rusia, unde până la moarte (1723) a sprijinit prin activitatea sa politică şi culturală lupta pentru afirmare a Ţărilor Române.

5.3. Transilvania la sfârşitul secolului al XVII-lea

5.3.1. Instaurarea dominaţiei habsburgice

Cucerirea Ungariei de către austrieci i-a adus la graniţa cu Transilvania, care era Mare Principat sub suzeranitatea Porţii. În lupta pentru suzeranitate în S-E Europei, Habsburgii se confruntau cu Poarta, Polonia şi Rusia. Printr-o politică foarte abilă, alternând diplomaţia cu forţa militară, austriecii şi-au impus stăpânirea în Transilvania.

Mihai Apáfi (1661-1690)

În timpul său autoritatea centrală a dat semne de decădere, s-a întărit poziţia economică şi politică a marii nobilimi. În politica externă, Transilvania a întreţinut bune legături cu Franţa, prin *Tratatul de la Făgăraş*, Franţa se obliga să acorde nobilimii maghiare ajutor militar în cazul unui război cu austriecii. După ce au ocupat Ungaria, austriecii s-au străduit să-i convingă pe transilvăneni să accepte *„protecţia Vienei"*. În iunie 1686 s-a semnat *Tratatul*

---

[101] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 222
[102] *Ibidem*
[103] *Ibidem*

Hallerian[104], între împăratul Leopold I şi principele Apáfi, prin care *Transilvania accepta protecţia împăratului.*

În *anul 1687 prin Trataul de la Blaj*[105], 12 oraşe şi cetăţi transilvănene erau puse la dispoziţia trupelor imperiale şi trebuiau să plătească o mare sumă de bani, acest lucru marcând primii paşi spre instaurarea dominaţiei austriece. În *anul 1688 Mihai Apáfi a fost obligat să accepte „protecţia împăratului"* şi să cedeze o serie de cetăţi printre care şi Braşovul, aceasta *marcând începutul dominaţiei Habsburgice în Transilvania.*

<u>Noua organizare a Transilvaniei</u>

Dominaţia austriacă a determinat importante modificări în statutul politic al Transilvaniei. Autonomia sa internă a fost limitată. Politica sa externă a devenit cea a Vienei. Din *anul 1691, Diploma leopoldină*[106] a stat la baza organizării Transilvaniei. Diploma a avut valoare de *Constituţie*, Transilvania devenind o provincie condusă de împărat prin intermediul unui guvernator.

Diploma leopoldină prevedea:- recunoaşterea celor 3 naţiuni privilegiate: maghiari, saşi, secui;

- erau respectate 4 religii recepte: catolică, calvină, luterană, unitariană;
- erau recunoscute privilegiile nobilimii maghiare;
- rămâneau în vigoare vechile legi (*Tripartitum-ul lui Werböczi, Aprobatele şi Compilatele*);
- comerţul era declarat liber;
- Guvernatorul era ales de Dietă şi confirmat de Curtea de la Viena;
- comandantul armatei era austriac;
- românii erau consideraţi toleraţi.

În *anul 1699 prin Pacea de la Karlowitz*[107] s-a recunoscut oficial dominaţia austriacă în Transilvania. Situaţia grea a românilor, speranţa că împăratul îi va sprijini în lupta pentru drepturi politice şi economice, i-a determinat pe unii români să accepte *Unirea cu*

---

104 Constantin Daicoviciu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 152
105 *Ibidem*
106 *Ibidem*, p. 153
107 Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 222-223

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biserica Romei. Unirea cu Biserica Romei a fost sugerată cu tact de Habsburgi cu promisiunea că „uniții” urmau să fie recunoscuți în rândul religiilor recepte şi să se bucure de avantajele acestora, dar în realitate Habsburgii doreau să organizeze şi să consolideze regimul de ocupație.

În *anul 1697 Sinodul de la Alba Iulia a acceptat Unirea cu Biserica Romei.*[108] În *anul 1698 Mitropolitul Atanasie Anghel a acceptat Unirea* cu condiția să se mențină ritul ortodox şi să se acorde aceleaşi privilegii preoților români ca şi celor maghiari.[109] Adepții Unirii au fost numiți *„uniți”* iar mai apoi *greco-catolici.*

5.4. Transilvania şi Banatul sub stăpânirea habsburgilor în secolul al XVIII-lea

În *Transilvania, Diploma leopoldină din 1691* a menținut autonomia țării doar în mod formal. După *Pacea de la Satu-Mare (1711)* nobilimea maghiară a acceptat noua stăpânire a Casei de Habsburg.[110] Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea modul de organizare a Transilvaniei a fost *Principatul*, împăratul deținea şi titlul de Principe al Transilvaniei, era reprezentat de un *guvernator* (numit direct de împărat) şi era ajutat de un *Guberniu* format din 12 consilieri. S-a menținut *Dieta,* care după 1722 nu a mai avut dreptul de a-l alege pe principe iar apoi pe guvernator. Pentru a coordona dominația asupra Transilvaniei s-a înființat la Viena, *Cancelaria aulică*, ea exprimand punctul de vedere al Curții în problemele majore ale Principatului.

Dominația habsburgilor a beneficiat de ajutorul nobilimii maghiare, al saşilor şi al secuilor, cărora le-a garantat poziția dominantă în societate. Populația de rând a fost obligată la o serie de taxe şi dări, generând o serie de plângeri ale iobagilor. Curtea de la Viena a luat o serie de măsuri în vederea consolidării şi modernizării Principatului. *Maria Tereza (1740-1780)* a restaurat în *anul 1759*

---

[108] Remus Câmpeanu, *Biserica română unită între istorie şi istoriografie*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2003, p. 21

[109] *Ibidem*, p. 22

[110] Ştefan Pascu, *Istoria României........*, p. 190

Biserica Ortodoxă iar în *1777 a reorganizat învăţământul în Ratio Educationis.*[111] *Iosif al II-lea (1780-1790)* a făcut o nouă *împărţire administrativă*, în 11 unităţi administrative. El a desfiinţat autonomia naţiunilor privilegiate. Prin *Edictul de toleranţă (1781)*[112], religia ortodoxă a devenit liberă (legală), a fost recunoscută *egalitatea românilor cu celelalte naţiuni*, dreptul la proprietate. Noua legislaţie imperială şi noile instituţii au întâlnit rezistenţa nobilimii maghiare, astfel *reformele lui Iosif al II-lea nu au fost aplicate în Transilvania.*

Banatul a fost ocupat de armatele austriece în timpul războiului ruso-turc din 1716-1718. Prin *Pacea de la Passarowitz*[113], Banatul a fost recunoscut ca provincie imperială. El era condus de un *comandant militar* care era şi guvernator. Din punct de vedere administrativ a fost împărţit în *districte*, iar acestea în *comune*. În *anul 1779 Banatul a fost încorporat Ungariei*. Din necesitatea de a consolida dominaţia austriacă şi a expluata bogăţiile naturale, au fost *colonizaţi în Banat, germani şi austrieci*. Aceştia au contribuit simţitor la dezvoltarea economică, prin înfiinţarea de manufacturi, dezvoltarea meşteşugurilor. Populaţia românească s-a confruntat cu numeroase greutăţi datorită fiscalităţii excesive, întreţinerii trupelor habsburgice, distrugerilor provocate de războaiele austro-otomane desfăşurate în mare majoritate pe teritoriul Banatului.

În timpul regimului Habsburgic viaţa politică a Transilvaniei şi Banatului a fost subordonată Imperiului. *Provinciile erau conduse prin decrete*, s-a dus o politică de centralizare si s-a încercat limitarea rolului naţiunilor privilegiate.

5.4.1. Mişcarea de emancipare naţională a românilor din Transilvania

În secolul al XVIII-lea ideologia naţională a fost profund militantă şi a furnizat oamenilor politici o solidă argumentare în apărarea drepturilor românilor: *majoritatea numerică, originea latină, vechimea şi continuitatea în spaţiul de locuire.* Mişcarea

[111] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 239-240
[112] Constantin Daicoviciu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 190
[113] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 237

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

națională avea centre la : Blaj, Oradea, Cluj, Sibiu și s-a sprijinit pe intelectuali, ierarhi ai Bisericii Unite și Ortodoxe, militari români, mica nobilime românească.

Cauzele mișcării:

- românii erau menținuți ca tolerați, fără drepturi economice și politice;
- expluatarea financiară, militară și materială a românilor (supuși unor grele sarcini financiare și militare, amenințați cu politica de catolicizare).

Cel care a formulat programul de emancipare politică a românilor a fost *episcopul Inochentie Micu Klein*. În *anul 1728 episcopul Inochentie Micu Klein a devenit episcop unit*.[114] În *anul 1741 a devinit membru al Dietei Transilvaniei* și a cerut în numele românilor „să nu se hotărească nimic despre noi, fără noi și în absența noastră".[115] În *anul 1744 a prezentat cererile românilor Curții de la Viena într-o petiție numită Supplex Libellus*.

Supplex Libellus prevedea[116]:

- participarea populației majoritare românești la guvernarea țării;
- acordarea românilor egalitate în drepturi cu națiunile privilegiate;
- acordarea de pământ iobagilor și dreptul de strămutare;
- alegerea românilor în Dietă.

Argumente: originea latină, vechimea și continuitatea în spațiul de locuire.

Micu Klein a fost exilat la Roma, până la moarte. În urma mișcării românilor, în anul 1762 a fost numit un nou episcop ortodox în Transilvania, Vasile Novacovici (de origine sârbă) și abia *în 1809 a fost numit un român, Vasile Moga*.

5.4.1.1. Supplex Libellus Valachorum 1791- primul program politic modern al românilor din Transilvania

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, reformele lui Iosif al II-lea în Transilvania, nu și-au atins scopul. În marea lor majoritate, aceste reforme, au fost anulate sub presiunea marii

---

[114] Constantin Daicoviciu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 169
[115] *Ibidem*, p. 170
[116] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 251

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nobilimi maghiare. Răscoala din 1784 şi ecoul revoluţiei franceze au determinat intelectualitatea română din Transilvania (Petru Maior, Ignatie Darabant, Gheorghe Şincai, Ioan Para, Samuil Micu, I. B. Deleanu, etc) să intensifice lupta pentru obţinerea drepurilor politice.

În *anul 1791 românii aveau în Dieta Transilvaniei 1 reprezentant (Ioan Bob) dintr-un total de 471.*[117] În acelaşi an, intelectualii români au redactat documentul intitulat *Supplex Libellus Valachorum*, o veritabilă chartă a drepturilor naţionale româneşti. Acesta constituie apogeul luptei naţionale, prin faptul că a sintetizat toate cererile românilor exprimate în secolul al XVIII-lea. *Supplexul a fost semnat de episcopii Ioan Bob şi Gherasim Adamovici, fiind cel dintâi program politic modern al mişcării românilor din Transilvania.*

Supplex Libellus Valachorum[118] *prevedea:*

- să nu li se mai spună românilor toleraţi;
- egalitatea în drepturi cu celelalte naţiuni;
- numirea în Dietă să se facă proporţional cu numărul de locuitori;
- să se folosească şi denumirile româneşti.

Dieta Transilvaniei a respins petiţia, recunoaşterea sa ar fi dus la răsturnarea orânduirii în Transilvania. La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, datorită influenţei revoluţiei franceze, mişcarea naţională s-a radicalizat. S-au constituit „societăţi iacobine" ca *Societatea Libertate şi Unire*, *Societatea de vânătoare Diana*, au apărut ziare care au răspândit ideile revoluţionare.

5.5. Ţările Române în secolul al XVIII-lea Domniile fanariote

Domniile fanariote s-au instaurat în Moldova şi Ţara Românească, în condiţiile accentuării crizei puterii otomane şi a

---

[117] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 269

[118] Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 122-123

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

amplificării contradicţiilor dintre Marile Puteri pentru supremaţie în sud-estul Europei. Fanarioţii au venit în Ţările Române ca aliaţi fideli ai otomanilor, supuşi Patriarhiei de la Constantinopol şi ostili mişcărilor de autonomie. Desele războaie ruso-austro-turce (unele desfăşurate pe teritoriul Ţărilor Române) au influenţat negativ Ţările Române, provocându-le pierderi teritoriale. Astfel, *războiul austro-turc din 1716-1718* a asigurat Habsburgilor prin *Pacea de la Passarowitz*[119], Banatul şi Oltenia. Oltenia a rămas sub stăpânire Habsburgică până la *Pacea de la Belgrad (1739)*[120] când a revenit Ţării Româneşti. În urma *Păcii de la Kuciuk-Kainargi 1774*, Habsburgii au smuls nordul Moldovei (Bucovina).[121] După acţiunile antiotomane ale lui Constantin Brâncoveanu şi Dimitrie Cantemir, *Poarta a instaurat* în *1711 în Moldova şi în 1716 în Ţara Românească, domniile fanariote*. Ele au constituit răspunsul Porţii la mişcarea de emancipare a românilor.

În cadrul domniilor fanariote se disting 2 perioade:

- *1711-1770* când au domnit *familii româneşti*: Ghica, Racoviţă, Mavrocordat;
- *1770-1821* când au domnit *familii greceşti*: Caragea, Şuţu, Ipsilanti.

Caracteristicile domniilor fanariote:

- Domnii erau numiţi de Poartă;
- durata domniilor era scurtă (în Moldova între 1711-1821 s-au succedat 36 de domni, în Ţara Românească, 40 de domni);
- armata era desfiinţată;
- exploatare economică a Ţărilor Române;
- control asupra comerţului;
- mărirea tributului (în Modova de la 65.000 de taleri în 1711 la 260.000 de taleri după 1775);
- apariţia unor noi obligaţii: peşcheşul şi mucaerul.

Ţările Române şi-au păstrat instituţiile interne: Divanul, Biserica, justiţia, finanţele, sistemul vamal, ele nefiind transformate în paşalâcuri. În această perioadă s-*au deschis primele consulate*

---

[119] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 247

[120] *Ibidem*

[121] *Ibidem*

străine la Bucureşti şi Iaşi: Rusia (1782), Austria (1783), Prusia (1785), Franța (1798), Marea Britanie (1803).[122] *Pe plan extern*, domnii fanarioți au promovat o diplomație personală, unii domni având rol important în negocierile diplomatice (Ioan Mavrocordat, Grigore al II-lea Ghica). Adepți ai absolutismului monarhic, domnii fanarioți au guvernat în chip luminat prin intermediul unor reforme sociale, economice şi politice. Ei au deschis drum liber influenței culturii franceze în Țările Române. Dintre domnii fanarioți s-au remarcat Constantin Mavrocordat, Alexandru Ipsilanti, Scarlat Callimachi, Ioan Caragea.

5.5.1. Constantin Mavrocordat (1744-1748)

A desfăşurat o politică de reforme în vederea modernizării societății româneşti. A reorganizat administrația, armata, justiția, finanțele, elaborând o *Constituție în 13 puncte (1740)*.[123] A făcut o *Reformă administrativă* prin care funcționarii primeau leafă. *Reforma fiscală* prevedea desființarea dărilor multiple: văcăritul, darea preoților şi a impozitului pe sate, plocoanele mănăstireşti.A fost introdusă o dare fixă pe cap de locuitor percepută în rate. Au fost *create instanțe de judecată* în ținuturi şi județe. Cea mai importantă reformă a sa a fost *Reforma socială (1746)* aplicată în Țara Românească în 1747 iar în Moldova în 1749, prin aceasta *şerbia fiind desființată* iar țăranii primind dreptul de răscumpărare cu 10 taleri.[124] Țăranii au devenit clăcaşi fiind obligați să presteze boierului 12 zile de clacă pe an în Țara Românească şi 24 în Moldova.

5.5.2. Alexandru Ipsilanti (1774-1782)

A luat măsuri în domeniul fiscal, judiciar, a reorganizat serviciul poştelor şi învățământul dand un nou *cod de legi Pravilniceasca Condică (1780)*.[125]

---

[122] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 451
[123] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 241
[124] *Ibidem*
[125] Andrei Oțetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 188

5.5.3. Scarlat Callimachi (1812-1818) şi Ioan Caragea (1812-1818) au publicat *coduri de legi în 1817-1818*, contribuind la progresul dreptului modern.

Domniile fanariote au însemnat o decădere a puterii domneşti, o subordonare faţă de Poartă, dar, în acelaşi timp şi o epocă de reforme politice şi sociale sub influenţa ideilor iluministe. Prin unele legi adoptate, fiind domni şi în Moldova şi în Ţara Românească, fanarioţii au contribuit la unitatea instituţională a Ţărilor Române.

5.6. Ţările Române în secolul al XIX-lea

Primele două decenii ale secolului al XIX-lea au fost marcate de răspândirea rapidă în Europa a principiilor revoluţiei franceze care susţineau dreptatea şi egalitatea socială precum şi dreptul popoarelor asuprite la autodeterminare. Acest fapt a impulsionat lupta naţiunilor asuprite împotriva regimurilor absolutiste şi a imperiilor multinaţionale.

La începutul secolului al XIX-lea Imperiul Otoman se afla în declin, datorită presiunii permanente militare, diplomatice şi politice a Imperiului Habsburgic şi Imperiului Ţarist. Ţările Române se aflau sub dominaţia fanarioţilor, teatru de război pentru Europa, pământul ţării devenind monedă de schimb între marile imperii. Astfel au fost pierdute: Oltenia, Bucovina în favoarea Imperiului Habsburgic şi Basarabia în favoarea Rusiei.

În *anul 1815* la Paris s-a constituit *„Sfânta Alianţă"* (Rusia, Austria şi Prusia) cu scopul de a menţine statutquo-ul teritorial stabilit în cadrul Congresului de la Viena, şi înăbuşirii luptei pentru emancipare naţională. Boierimea pământeană era în conflict cu fanarioţii pentru puterea în stat, a adresat memorii Marilor Puteri vecine, dar fără rezultat. Situaţia locuitorilor Ţărilor Române era foarte grea, boierii continuau să exploateze marile moşii, impozitele erau foarte mari, tributul la fel, zilele de clacă foarte multe, toate acestea aveau sa anunţe evenimentul revoluţionar din 1821.

5.6.1. Revoluţia din 1821

Revoluţia de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu a fost influenţată în desfăşurarea ei de activitatea societăţii secrete greceşti *„Eteria"*. Aceasta a fost *înfiinţată în anul 1814 la Odessa*, sub

conducerea lui *Alexandru Ipsilanti*, o societate care plănuia ridicarea la luptă a lumii greceşti împotriva stăpânirii otomane (în spatele întregii acţiuni se afla Rusia, interesată de slăbirea Imperiului Otoman). Pentru pregătirea acestei acţiuni, o mişcare la nord de Dunăre, care să atragă forţele otomane, împărţindu-le astfel, era de folos. Eteriştii au luat legătura cu Tudor Vladimirescu, conducătorul revoluţionarilor români, care a acceptat propunerea eteriştilor.

În *Proclamaţia prezentată la Padeş*, Tudor a făcut cunoscut programul revoluţionar *„Cererile norodului românesc"*[126] care proclama:

- îndepărtarea domniilor fanariote;
- desfiinţarea privilegiilor boiereşti;
- domn numit de Poartă care să respecte voinţa poporului;
- reformă fiscală-impozit fix;
- armată (4000 de panduri);
- desfiinţarea poslujnicilor şi scutelnicilor;
- desfiinţarea vămilor interne.

În 21 martie Tudor a intrat în Bucureşti şi a încheiat un acord cu boierii patrioţi. În februarie 1821 au intrat în Moldova grupuri eteriste conduse de Alexandru Ipsilanti, cu planul de a trece în Balcani, unde urmau să declanşeze răscoala antiotomană. Ţarul Rusiei, Alexandru I, a condamnat oficial atât acţiunea eteristă cât şi revoluţia condusă de Tudor. În aceste condiţii, în 30 martie Tudor a făcut cunoscut lui Ipsilanti că nu va începe ostilităţile împotriva otomanilor dacă nu au sprijinul ţarului. Comportamentul anarhic al trupelor eteriste precum şi încercarea lui Ipsilanti de a-şi subordona armata lui Tudor, obiectivele diferite ale Eteriei şi ale revoluţionarilor români, au dus la apariţia neînţelegerilor dintre cei doi conducători. La sfârşitul lunii martie, Tudor şi Ipsilanti au ajuns la un compromis: trupele eteriste şi-au stabilit cartierul general la Târgovişte administrând judeţele de munte iar Tudor a administrat Oltenia şi judeţele de câmpie.

Faţă de Imperiul Otoman, Tudor a adoptat o politică prudentă motivând că „ridicarea norodului nu priveşte spre nesupunere"[127] şi că se dorea doar înlăturarea domniilor fanariote. În

---

[126] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 289
[127] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 498

mai 1821, 3 detaşamente otomane au pătruns în Ţara Românească. Tudor s-a retras cu armata spre Oltenia de unde a fost răpit de eterişti, acuzat de legături ascunse cu otomanii şi asasinat. Rămasă fără comandant, oastea lui Tudor s-a dezmembrat, a luptat alături de eterişti la *Drăgăşani*, dar au fost înfrânţi de armata otomană.[128] După revoluţie, Poarta a fost obligată de Marile Puteri să numească domni pământeni: *Ioniţă Sandu Sturdza (Moldova)* şi *Grigore Dimitrie Ghica (Ţara Românească).*

Creşterea influenţei Rusiei în sud-estul Europei şi bazinul Mării Mediterane a fost consfinţită oficial prin *Tratatele de la Akkerman şi Adrianopol.*

Convenţia de la Akkerman (1826)[129] dintre Rusia şi Poartă prevedea:

- durata domniilor pământene-7 ani;
- libertatea comerţului după asigurarea celor necesare Porţii;
- instituirea unor comisii pentru a face regulamente;
- tributul rămânea cel din 1802.

Această Conferinţă marchează *începutul protectoratului ţarist în Principate.* Încălcarea Convenţiei de Poartă a dus la un alt conflict ruso-turc, victoria Rusiei fiind recunoscută oficial de Tratatul de la Adrianopol.

Tratatul de la Adrianopol (1829)[130] pentru Ţările Române prevedea:

- domnia pe viaţă;
- libertatea comerţului;
- retrocedarea cetăţilor: Brăila, Giurgiu, Turnu;
- Poarta şi Rusia se obligau să confirme Regulamentele Organice ale Principatelor.

Prin acest tratat, s-a consacrat noul statut extern al Moldovei şi Ţării Româneşti, acestea erau *sub suzeranitatea Imperiului Otoman şi protectoratul Rusiei* (inaugurat cu o ocupaţie militară până în 1834). În timpul ocupaţiei militare ruse, Moldova şi Ţara Românească au fost conduse de guvernanţi numiţi de la St. Petersburg. Un rol deosebit în administraţia celor două ţări l-a avut generalul *Pavel Kisseleff* care s-a ocupat de

---

[128] Ştefan Pascu, *Istoria României......*, p. 226
[129] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 231
[130] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 291

modernizarea fostelor raiale Giurgiu şi Brăila si constituirea unui sistem sanitar modern. În perioada ocupaţiei ruseşti s-au elaborat de către o comisie moldo-munteană, *Regulamentele Organice*. Fiind aproape identice, putem vorbi de un singur Regulament Organic.

Regulamentele Organice[131] *prevedeau:*

- Domn pe viaţă ales de o Adunare obştească alcătuită numai din boieri;
- Adunarea obştească avea putere legislativă:
- puterea executivă o avea domnul şi Sfatul Administrativ;
- puterea judecătorească- instanţele de judecată;
- desfiinţarea poslusnicilor şi scutelnicilor;
- lichidarea vămilor interne;
- înfiinţarea armatei;
- desfiinţarea impozitelor directe;
- înfiinţarea şcolilor.

Aceste Regulamente au constituit *prima Constituţie a Principatelor* si au modernizat societatea românească consolidand puterea economică şi politică a marii boierimi. Prin organizarea identică în Principate s-a realizat un pas important spre Unire. Primii domni aleşi conform Regulamentelor au fost *Alexandru Ghica (1834-1842) în Ţara Românească* şi *Mihail Sturdza (1834-1849) în Moldova.*

5.6.2. Revoluţia din 1848 din Ţările Române

În contextul izbucnirii revoluţiilor în Europa s-a creat cadrul general izbucnirii revoluţiei române. Revoluţia a fost unica modalitate de a rezolva marile probleme economice, social-politice şi naţionale ale românilor.

<u>Cauzele generale:</u>

- existenţa regimului politic bazat pe Regulamentele Organice în Ţara Românească şi Moldova, era văzut ca o încălcare a autonomiei Principatelor de către Rusia şi Turcia;
- programul revoluţionarilor maghiari prevedea anexarea Transilvaniei la Ungaria;

[131] *Ibidem*, p. 291-292

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- lipsa autonomiei în Banat şi Bucovina, provincii aflate sub stăpânirea Imperiului Habsburgic.

<u>*Cauze sociale:*</u>

- existenţa privilegiilor feudale;
- lipsa drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti;
- problema ţărănească;
- exploatarea naţională a românilor din Transilvania;
- dorinţa de unitate.

a.Revoluţia din Moldova

Revoluţionarii moldoveni, nemulţumiţi de abuzurile domnului Mihail Sturdza, la vestea că în Europa s-a aprins flacăra revoluţiei au convocat o adunare la Iaşi în 27 martie 1848. În această adunare participanţii (Vasile Alecsandri, Al. I. Cuza) au prezentat o *„Petiţie-proclamaţie"*[132] care cuprindea principalele revendicări ale revoluţionarilor:

- egalitatea cetăţenilor în faţa legii;
- înfiinţarea Gărzilor naţionale;
- desfiinţarea cenzurii;
- alegerea unei noi adunări obşteşti;
- îmbunătăţirea vieţii clăcaşilor.

Domnitorul Mihail Sturdza a respins petiţia, a arestat fruntaşii revoluţiei şi a reprimat mişcarea. Unii conducători ai mişcării s-au refugiat în Bucovina şi Transilvania, unde au ajutat la pregătirea programelor revoluţionare.

Revoluţionarii moldoveni exilaţi, inspiraţi de Petiţia Naţională de la Blaj au redactat cel mai radical program al revoluţiei române *„Prinţipiile noastre pentru reformarea patriei"*[133] în care revendicau:

- desfiinţarea clăcii şi împroprietărirea ţăranilor fără despăgubire;
- egalitate în faţa legii;
- unirea Moldovei cu Ţara Românească într-un singur stat neatârnat, românesc.

---

[132] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 301
[133] *Ibidem*, p. 302

b.Revoluția din Transilvania

Revoluția din Transilvania s-a desfăşurat în condițiile izbucnirii revoluției din Imperiul Habsburgic. Revoluționarii transilvăneni erau nemulțumiți de faptul că revoluționarii maghiari cereau anexarea Transilvaniei la Ungaria, şi de condițiile grele în care trăiau românii. Conducătorii revoluției (*G. Barițiu, E. Murgu, A. Iancu, S. Bărnuțiu, T. Cipariu*) au hotărât organizarea la *Blaj în 3/15 mai a unei Mari Adunări Naționale*, pentru a formula revendicările revoluționare.

Adunarea a votat documentul întitulat *„Petițiunea Națională"*[134], care prevedea:

- desființarea iobăgiei fără despăgubire;
- constituirea Gărzilor naționale;
- libertatea persoanei, a cuvântului;
- egalitatea în drepturi a națiunii române cu celelalte natiuni din Transilvania;
- utilizarea limbii române în administrație, învățământ.

Tot în cadrul Adunării a fost ales un *Comitet Național Permanent* cu sediul la Sibiu şi s-au pus bazele Gărzii naționale româneşti.

Adunarea de la Blaj a hotărât trimiterea a două delegații care să prezinte revendicările revoluționarilor români: una la Viena şi alta la Cluj. Documentul nu a fost aprobat de împărat, iar Dieta din Cluj a decis anexarea Transilvaniei la Ungaria şi menținerea situației vechi, fără a ține cont de dorințele românilor.

În vara anului 1848 în Transilvania s-au amplificat conflictele social-politice (românii refuzau să se supună administrației maghiare; la *Mihalț* au fost uciși 12 români de către armata maghiară).[135] Comisarul Nicolae Varga a dizolvat Comitetul Național Român de la Sibiu. În aceste condiții românii au organizat în septembrie *a 3-a Adunare Națională la Blaj* la care au participat aproximativ 60.000 de oameni; aceasta nu recunoştea anexarea

[134] Constantin C. Giurescu, *et al*, *op.cit.*, p. 533-535

[135] Bodor Marghiola, *et. alii.*, *Revoluția de la 1848 din Transilvania. Ancheta Kozma din Munții Apuseni*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998, p. 222

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Transilvaniei la Ungaria. După această Adunare s-a trecut la *organizarea politică şi militară a Transilvaniei*:

- organizarea provinciilor în 15 prefecturi, fiecare cu câte o legiune;
- constituirea Comitetului Naţional cu sediul la Sibiu;
- gărzile nobiliare maghiare au fost dezarmate.

În 9 ianuarie 1849 a avut loc *Adunarea de la Sibiu*, unde a fost definitivat programul revoluţionar. În primăvara lui 1849 armatele maghiare în frunte cu generalul polonez *Iosef Bem* au cucerit o mare parte a Transilvaniei, în afară de zona Munţilor Apuseni. Pe teritoriul cucerit armata maghiară a dezlănţuit o cruntă represiune împotriva ţăranilor români, s-au organizat tribunale de sânge si s-a introdus starea de asediu. Zona Munţilor Apuseni se găsea încă sub controlul românilor, rolul conducător îl avea *Avram Iancu*, acesta organizând legiuni româneşti. Deputatul român în Dieta Ungariei *Ioan Dragoş*, a mijlocit tratativele între A. Iancu şi revoluţionarii maghiari, în timpul acestora trupele maghiare atacand Abrudul.

În vara lui 1849 trupele imperiale au declanşat o ofensivă concomitent cu pătrunderea trupelor ţariste în provincie. În faţa acestui pericol, guvernul revoluţionar maghiar a acceptat să reia tratativele cu revoluţionarii români. *Tratativele* s-au desfăşurat la *Seghedin* între *Nicolae Bălcescu şi Ludovic Kossuth*, s-a semnat *Protocolul de pacificare*[136], document care recunoştea dreptul de folosire a limbii române în administraţie, independenţa Bisericii Ortodoxe şi neutralitatea lui Avram Iancu în luptele din Transilvania. Această înţelegere a avut loc prea târziu deoarece *la 1/13 aug. 1849 armata maghiară a capitulat la Şiria în faţa armatei ţariste.*[137]

Astfel a luat sfârşit revoluţia din Transilvania, conflictul cu revoluţionarii maghiari, politica duplicitară a habsburgilor, intervenţia militară străină grăbind înfrângerea revoluţiei.

c. Revoluţia din Ţara Românească

Revoluţia din Ţara Românească a fost o urmare firească a evenimentelor din celelalte provincii.

---

[136] Miron Constantinescu, *et alii, op. cit.*, p. 326

[137] Leonida Loghin, *et. al.*, *Aspecte militare ale revoluţiei din 1848-1849 în Transilvania*, Editura Militară, Bucureşti, 1970, p. 106-110

În aprilie 1848 Comitetul Revoluționar compus din *Ștefan Golescu, Ion H. Rădulescu, Christian Tell, Ion și Dimitrie Brătianu, Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti* au elaborat un program revoluționar.

La 9/21 iunie în cadrul *Adunării de la Islaz* s-a prezentat *Proclamația*[138] care cuprindea:

- libertatea de exprimare;
- alegerea unui domn responsabil;
- secularizarea averilor mănăstirești;
- eliberarea și împroprietărirea țăranilor prin despăgubire.

Din considerente de tactică și strategie politică revoluționară nu au cerut unitate și independență națională pentru a nu supăra Imperiul Otoman și Rusia. Sub presiunea revoluționarilor, domnitorul Gheorghe Bibescu a fost silit să aprobe *Proclamația de la Islaz (11 iunie)*. În 13 iunie Gheorghe Bibescu a abdicat și s-a retras la Brașov. S-a constituit un nou *guvern provizoriu* la București din care făceau parte: *I.H. Rădulescu, Gheorghe Magheru, Alexandru G. Golescu, C.A. Rosetti, Nicolae Bălcescu.*

Guvernul provizoriu a încercat să aplice unele prevederi ale *Proclamației de la Islaz*:

- au fost desființate rangurile boierești;
- au fost eliberați deținuții politici;
- s-a adoptat steagul tricolor cu deviza *Dreptate și frăție;*
- s-a organizat armata.

Forțele contrarevoluționare au organizat două acțiuni pentru a restaura vechiul regim, arestând guvernul provizoriu, dar datorită intervenției maselor, noul guvern și-a continuat activitatea. Sub presiunea Rusiei, Imperiul Otoman a intervenit în Țara Românească, guvernul provizoriu a fost înlocuit de o *Locotenență domnească*, programul revoluționar a fost modificat și supus sub aprobare Porții.

Rusia, nemulțumită de intervenția otomană în Țara Românească, a considerat-o prea moderată, a cerut Porții o nouă intervenție, astfel că pe *Dealul Spirii revoluționarii au fost înfrânți*, Bucureștiul a fost ocupat de otomani care *au reinstaurat Regulamentele Organice.*

---

[138] Mihai Bărbulescu, *et alii*, *op. cit.*, p. 310

d.Revoluția din Bucovina și Banat

Revoluționarii bucovineni în documentul *„Petiția țării"*[139] cereau:

- separarea Bucovinei de Galiția;
- conservarea naționalității române;
- crearea de școli naționale;
- autonomie provincială;
- desființarea clăcii și a dijmei.

În luna august 1848, Mihail Kogălniceanu a redactat la Cernăuți programul *„Dorința partidei naționale în Moldova"*[140] care prevedea:

- libertatea întrunirilor și a cuvântului;
- libertatea persoanei;
- egalitatea în fața legii;
- responsabilitate ministerială;
- desființarea privilegiilor.

În Banat, la 15/27 iunie 1848, la *Lugoj a avut loc o adunare sub președenția lui Eftimie Murgu*, participanții au decretat:

- respectarea naționalității române;
- oficializarea limbii române;
- înarmarea poporului.

<u>Importanța revoluției române</u>

Revoluția română de la 1848 a constituit un moment de răscruce în istoria modernă a națiunii române. Programele revoluției au cuprins toate marile probleme ale epocii: unitatea și emanciparea națională, asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale, rezolvarea problemei agrare. Trăsătura esențială a revoluției a fost solidaritatea națională evidențiată prin programele revoluționare care aveau revendicări comune, prin colaborarea dintre revoluționarii români, dar și prin participarea largă a populației.

Deși a fost înfrântă, Revoluția a dus la adâncirea procesului de modernizare și renaștere națională în Principate si a desăvârșit programul de construcție a României moderne.

---

[139] Mihai Manea, *et al*, *Istoria românilor de la 1821 până în 1989. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 60

[140] *Ibidem*, p. 62

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pe termen imediat, revoluţiile de la 1848-1849 din Europa au fost în general un eşec, ele nereuşind să înlăture definitiv absolutismul sau să întemeieze state naţionale. Au elaborat însă un program de dezvoltare cu caracter democratic, capitalist şi naţional care a definit ideologiile naţionale. Acest program s-a realizat după primul război mondial, când în Europa s-au instaurat regimuri democratice şi când naţiunile şi-au realizat obiectivele de independenţă sau unitate politică.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6. CONSTITUIREA ROMÂNIEI MODERNE

Înfrângerea revoluției, reinstaurarea domniilor regulamentare, nu au pus capăt mişcărilor sociale din Principate. Rusia şi Imperiul Otoman, în dezacord cu interesele poporului român au încheiat la Balta Liman o Convenție, care ştirbea grav suveranitatea Principatelor.

Convenția de la Balta Liman (1849)[141] *prevedea:*

- domni aleşi pe 7 ani de sultan cu acordul Rusiei;
- Adunările obşteşti înlocuite cu Divane;
- au fost numiți domni Barbu Ştirbei în Țara Românească, Gr. Al. Ghica în Moldova.

În perioada 1849-1853 revoluționarii români exilați la Paris şi-au definitivat programul politic într-o serie de publicații: *România viitoare, Junimea română.* Declanşarea *Războiului Crimeii (1853-1856)*, soldat cu victoria Franței, Angliei şi Imperiului Otoman împotriva Rusiei, a creat perspectiva abordării problemei româneşti ca problemă europeană. În cadrul *Congresului de la Paris (1856)*, Marile Puteri s-au pronunțat în conformitate cu interesele lor.

Congresul de la Paris (1856)[142] *prevedea:*

- Rusia accepta libertatea pe Marea Neagră şi Dunăre a oricărui vas comercial;
- Cahul, Ismail, Bolgrad au fost retrocedate Moldovei;
- Țările Rămâne au rămas sub suzeranitatea sultanului, dar au intrat şi sub garanția colectivă a Marilor Puteri;
- revizuirea legilor fundamentale;
- constituirea unor divanuri ad-hoc, care să fie consultate în privința unirii.

Congresul de la Paris a deschis problema eliberării şi unificării statelor.

---

[141] Ştefan Pascu, *Istoria României*........, p. 265

[142] Miron Constantinescu, *et alii, op. cit.*, p. 334

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

6.1. Formarea statului național român

Ideea unirii Țărilor Române s-a cristalizat definitiv în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Revoluția de la 1848 a pus problema unificării, dar, la fel ca și în alte țări europene, nu a rezolvat-o.

Dezmembrarea statală frâna dezvoltarea economică și contribuia la menținerea suzeranității otomane. Oamenii politici din Țările Române duceau o luptă politică aprigă pentru a realiza unirea.

Pe plan internațional, problema unirii Țărilor Române, s-a ridicat în cadrul Congresului de la Paris din 1856. *Pentru unire* s-a pronunțat *Franța* (dorea extinderea influenței în această parte a Europei) și *Rusia* (era interesată de slăbirea Imperiului Otoman). *Poarta, Anglia și Austria s-au împotrivit unirii.*

În conformitate cu hotătârile *Congresului de la Paris*, în anul 1857, în Moldova și Țara Românească s-au organizat alegeri pentru *Adunările ad-hoc*. Rezoluțiile adunărilor ad-hoc din cele două țări au fost asemănătoare, ele exprimând unanim voința pentru unire, autonomie și neutralitate.[143]

Rezoluțiile celor două Adunări au fost discutate de reprezentanții Puterilor garante în cadrul *Convenției de la Paris din 1858.* Convenția, care cuprindea statutul internațional și principiile de *organizare internă a Principatelor*[144], stabilea:

- statul se va numi *Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*;
- fiecare Principat avea domn, guvern, Adunare proprie, capitală proprie;
- două instituții erau unice: *Comisia Centrală* și *Înalta Curte de Justiție și Casație*, cu sediul la Focșani.

Unioniștii români au îmbinat calea plebiscitară (Adunările ad-hoc) și cea diplomatică (politica „faptului împlinit", urmată de recunoașterea de către Marile Puteri). În Convenție nu se preciza că domnii Principatelor trebuie să fie persoane diferite, fapt

[143] ****Gândirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura Politică, București, 1966, p. 129-130
[144] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 336

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

speculat de oamenii politici din Principate. Astfel, în urma alegerilor din *5 ianuarie 1859, Alexandru Ioan Cuza a devenit domn al Moldovei.*[145] În data de *24 ianuarie 1859 Alexandru Ioan Cuza a fost ales în unanimitate domn al Țării Româneşti.*[146] Având un singur conducător, cele două Țări Române erau în fapt unite prin voința poporului, punând Marile Puteri în fața faptului împlinit.

În data de *1 aprilie 1859 Franța, Anglia, Rusia, Prusia, Sardinia au recunoscut dubla alegere a lui Cuza.* În luna august *1859 Poarta şi Austria au recunoscut dubla alegere pe perioada domniei lui Cuza,* iar în anul *1861 acestea au recunoscut Unirea deplină.*

<u>*Reformele lui Alexandru Ioan Cuza*</u>

Obiectivele principale ale lui Al. I. Cuza au fost: recunoaşterea dublei alegeri şi de Turcia şi Austria (1861), unificarea armatelor, a sistemului monetar, vamal, administrativ si stabilirea capitalei unice la Bucureşti.

Aceste obiective au fost realizate în perioda 1859-1961. În decembrie 1861, Poarta a recunoscut unirea politică deplină pe timpul vieții lui Al. I. Cuza. În ianuarie 1862, la Bucureşti, devenită capitala unică a statului, s-a întrunit primul guvern unic şi prima Adunare unică. Din *anul 1862 Principatele Unite au adoptat oficial numele de România.*

În perioada 1863-1865, „epoca marilor reforme", 1862-1866 au fost adoptate numeroase *legi:*

Legea secularizării averilor mănăstireşti (1863)[147] - averile mănăstirilor reveneau în proprietatea statului.

Legea rurală (1864)[148] - prevedea desființarea obligațiilor țăranilor față de boieri, împroprietărirea familiilor țărăneşti cu loturi de pământ diferențiate după numărul de vite deținut în familie. Țăranii urmau să plătească o despăgubire 15 ani. Realizarea Reformei agrare a întâmpinat dificultăți deoarece Adunarea

---

[145] ****Gândirea social-politică despre Unire*........, p. 227-230

[146] *Ibidem*, p. 245-252

[147] Mihai Bărbulescu, *et alii*, *op. cit.*, p. 310-311

[148] Ştefan Pascu, *Istoria României*........, p. 276-278

obştească a refuzat legea, guvernul şi-a dat demisia. Alexandru Ioan Cuza a dizolvat Adunarea şi a instaurat politica autoritară în 2 mai 1864. Printr-un plebiscit s-a aprobat o nouă lege fundamentală: *Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris*, care a fost aplicată în perioada *1864-1866*, prin această lege puterile domnitorului erau mult sporite. Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris (1864) a fost *noua Constituţie a ţării*, adoptată prin plebiscit.

Legea electorală (1864)[149] prevedea 2 categorii de alegători: primari (delegaţi) şi direcţi.

Legea instrucţiunii publice (1864)[150] - accesul la învăţătură a tuturor copiilor de ţărani, se stabilea existenţa a 3 trepte de învăţământ: primar, secundar şi superior.

Legea învăţământului[151] - prevedea faptul că învăţământul primar devenea obligatoriu şi gratuit.

Legea organizării armatei (1864)[152].

Legea comunală (1864)[153].

Legea înfiinţării Consiliului de Stat, Casei de Conturi[154].

Codul Civil şi Penal[155].

Cel mai important colaborator al domnitorului Cuza a fost *Mihail Kogălniceanu*, alături de care a pus bazele României moderne.

La 11/23 febr. 1866 Alexandru Ioan Cuza a abdicat, fiind determinat să renunţe la tron de *„monstruoasa coaliţie"*. Alexandru Ioan Cuza a plecat în exil în Austia, unde a murit în anul 1873. Plecarea sa în exil a însemnat sfârşitul unei epoci şi a marcat începutul unei perioade noi în evoluţia României moderne.

Unirea Tării Româneşti şi a Moldovei a fost prima din etapa formării statelor naţionale desfăşurate între 1850-1870.

---

149 *Ibidem*, p. 278
150 *Ibidem*
151 *Ibidem*
152 *Ibidem*
153 *Ibidem*
154 *Ibidem*
155 *Ibidem*

6.2. Prințul străin. Constituția din 1866

Înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza a pus în pericol existența statului național român. Rusia, Austria și Poarta au cerut revocarea protocolului din 1859 care recunoștea dubla alegere. Oamenii politici din România au desfășurat o activitate politică deosebită pentru aducerea unui prinț străin, prin aceasta urmărind: menținerea și consolidarea statului, creșterea prestigiului european, întărirea autonomiei. În *anul 1866 la Conferința de la Paris*, politicienii români au obținut ca noul candidat la tronul României să fie *Carol de Hohenzollern.* S-a organizat un plebiscit în țară în care cetățenii au votat venirea prințului străin. În data de *10 mai 1866 Carol a ajuns în țară*, s-a format un *guvern condus de Lascăr Catargiu.* În data de *11 iulie 1866 a fost adoptată prima Constituție internă a țării.*

Constituția din 1866[156] *garanta*:

- libertatea și drepturile cetățenilor;
- separarea puterilor în stat: Parlamentul, regele-puterea legislativă; guvernul, regele -putere executivă; instanțele de judecată-puterea judecătorească;
- libertatea presei, a cuvântului;
- statul român se va numi România;
- România devenea o monarhie constituțională ereditară;
- proprietatea era sacră și inviolabilă.

Atribuțiile principelui erau[157]:

- Convoca și dizolva Adunarea Deputaților și Senatul;
- iniția proiecte de legi, le sancționa, le promulga;
- numea și revoca miniștri;
- era șeful armatei;
- declara război, încheia pace;
- bate monedă;
- are drept de veto absolut.

---

[156] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 312
[157] *Ibidem*

Constituția a fost promulgată de domn fără a ține cont de suzeranitatea otomană sau de garanția colectivă a celor 7 Mari Puteri, acest lucru reprezentând un act de independență. Primii ani de domnie ai principelui Carol (1866-1871) s-au caracterizat prin instabilitate politică (în 5 ani s-au schimbat 13 guverne și s-au făcut numeroase remanieri de guvern). Această instabilitate s-a datorat ciocnirii intereselor moșierimii și burgheziei, acest conflict a impiedicat pentru un timp procesul de formare al unor partide centralizate cu programe bine definite și a dus la alcătuirea unor grupări politice în permanentă frământare pentru a veni la guvern.

Pe plan extern s-a remarcat activitatea guvernului liberal (1867-1868) de sprijinire a luptei naționale a românilor din Transilvania, în condițiile instaurării regimului dualist.

6.3. Războiul de independență 1877

După anul 1866 legăturile cu Poarta au devenit simbolice iar cucerirea independenței naționale a devenit o necesitate. În privința obținerii independenței existau mai multe căi: cea diplomatică și calea războiului. *Noua criză orientală* începută în anii *1875-1876*, prin răscoalele antiotomane din Bosnia, Herțegovina, Bulgaria, Serbia au creat noi dificultăți Imperiului Otoman.[158] Rusia, dorind să obțină strâmtorile care îi asigurau ieșire la Marea Neagră, a hotărât să intervină de partea răsculaților, sub pretextul „protecției" ortodocșilor. *Guvernul României și-a proclamat neutralitatea față de evenimentele din Balcani* și a făcut demersuri pe lângă guvernul otoman pentru a se recunoaște independența României, dar fără rezultat. Datorită pericolului transformării teritoriului României în teatru de război pentru Rusia și Imperiul Otoman, guvernul român spera că o alianță cu Rusia ar putea înlătura această primejdie și oferea României posibilitatea obținerii independenței de stat.

---

[158] I. Focșeanu, *et. al*, *Acțiuni militare ruso-româno-bulgare în războiul din 1877-1878*, Editura Militară, București, 1957, p. 30-38

În 4 aprilie 1877 s-a încheiat Convenția româno-rusă[159] *la București, aceasta stabilea*:

- condițiile trecerii trupelor ruse prin țara noastră;
- Rusia se obliga să mențină integritatea teritorială a țării;
- cheltuielile legate de trecerea trupelor erau suportate de Rusia;

Rusia a refuzat implicarea României în război pentru a nu fi obligată să-i ofere compensații de pace la sfârșitul războiului. În *12 aprilie 1877 Rusia a declarat război Turciei*, armatele ruse au trecut frontiera României. *Armatele otomane au bombardat orașele românești: Brăila, Calafat. Românii* au răspuns *bombardând Vidinul, intrând astfel în stare de război cu Imperiul Otoman.*

În *9 mai 1877 în Parlamentul României, Mihail Kogălniceanu a proclamat independența de stat.*[160] Rusia a acceptat independența, Poarta a acuzat România de rebeliune, Italia și-a manifestat simpatia, Germania, Anglia, Austro-Ungaria urmau să se pronunțe la sfârșitul războiului. Armata rusă s-a lovit de o puternică ofensivă militară otomană la Plevna (Plevna constituia cheie operațiunilor în Balcani, poziția strategică controla direcțiile Nicopole-Constantinopol-Târnovo). În *iunie 1877 marele Duce Nicolae i-a cerut lui Carol I intervenția armatelor române, fără a exista o convenție militară între România și Rusia.* În *august 1877 armata română a cucerit reduta Grivița I* (au căzut eroic în luptă maiorul George Șonțu, căpitanul Valter Mărăcineanu și aproape 1000 de ostași români).[161] În octombrie s-a decis încercuirea Plevnei pentru a o forța să capituleze prin înfometare.

În *28 noiembrie Osman Pașa s-a predat colonelului român Mihail Cristodulo Cerchez, fiind ocupate Grivița II și Opanezul.*[162] După capitularea Plevnei, armata română a acționat în nord-vestul Peninsulei Balcanice spre Vidin, Smârdan, iar rușii au înaintat pe

---

[159] N. Adăniloaie, *et. al*, *Războiul pentru independența națională a României*, Editura Politică, București, 1967, p. 27

[160] *Ibidem*, p. 29

[161] I. Focșeneanu, *et. al*, *op. cit.*, p. 127-154

[162] *Ibidem*, p. 155-172

direcția Sofia-Adrianopol ajungând aproape la Constantinopol. În ianuarie 1878 s-a încheiat acordul ruso-româno-turc care a dus la încheierea războiului.

Pacea de la San-Stefano[163] (febr. 1878) dintre Rusia și Imperiul otoman stabilea:

- recunoașterea independenței României, Serbiei și Muntenegrului;
- autonomia Bulgariei, Bosniei, Herțegovinei;
- Strâmtorile Bosfor și Dardanele erau deschise tuturor navelor;
- Rusia primea Dobrogea dar o schimba cu sudul Basarabiei (încălcarea Convenției din 4 aprilie 1877).

Marile Puteri au respins Acordul de la San-Stefano deosebit de avantajos pentru Rusia, și au cerut anularea acestuia.

Congresul de la Berlin (1878)[164] *stabilea*:

- Bosnia și Herțegovina treceau în administrația Austro-Ungariei;
- Bulgaria era redusă teritorial și intra sub suzeranitatea Porții;
- era recunoscută independența Serbiei și Muntenegru;
- Anglia primea Insula Cipru;
- Independența României era condiționată de modificarea unor prevederi din Constituție(acordarea cetățeniei locuitorilor străini);
- Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor intrau în componența României;
- Sudul Basarabiei era ocupat de Rusia.

Participând la războiul din 1877-1878, România și-a dobândit independența pe câmpurile de luptă. România și-a dobândit suveranitatea și egalitatea juridică cu celelalte state, putând promova o politică externă proprie. Congresul de la Berlin a consacrat independența României și Unirea României cu Dobrogea. Cucerirea independenței de stat a reprezentat temelia Marii Uniri din 1918.

---

[163] Ștefan Pascu, *Istoria României.........*, p. 291
[164] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 364

7. SOCIETATE, IDEOLOGII, VIAȚĂ POLITICĂ ÎN ROMÂNIA PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

7.1. Societatea românească în secolul al XIX-lea

Secolul al XIX-lea a fost un secol bogat de realizări în toate planurile societății. În acest secol s-a semnat actul de naștere al statului român unitar și independent si intrarea acestuia în marea familie europeană. Contextul european era favorabil: au apărut noi state naționale, s-a intensificat lupta popoarelor asuprite pentru dobândirea independenței, secolul al XIX-lea fiind numit și „secolul națiunilor". Situate la granița a mari imperii europene, Țările Române au atras prin poziția lor geografico-strategică atenția Marilor Puteri, care au încercat să le cuprindă în sfera lor de influență.

Statutul juridic internațional al Țărilor Române s-a modificat în funcție de raportul dintre Marile Puteri. Astfel, în prima jumătate a secolului al XIX-lea se remarcă creșterea influenței Rusiei în Principate ca putere protectoare, alături de Imperiul Otoman ca putere suzerană. Din anul 1856, locul Rusiei a fost luat de garanția colectivă a celor 7 Mari Puteri europene până la cucerirea independenței de stat a României. Transilvania, Banatul, Partium și Bucovina au fost în epoca modernă, provincii ale Imperiului austriac. Basarabia se afla sub ocupația Imperiului rus până în 1918. Dobrogea a făcut parte din Imperiul Otoman până în 1878 când a revenit în granițele statului român.

Desprindem în evoluția societății românești din secolul al XIX-lea, două coordonate: cea națională și cea de modernizare a tuturor structurilor interne, în spiritul liberal al epocii.

Ideea unității naționale a vizat emanciparea de sub dominație străină, constituirea statului român unitar și independent. Această idee a fost prezentată în presa timpului, în activitatea practică revoluționară și a fost sprijinită fără rezerve de reprezentanții tuturor categoriilor sociale.

Modernizarea societăţii româneşti:

Economia românească, frânată iniţial în dezvoltarea ei firească de dominaţia străină, a cunoscut o deschidere spre Occident după *Tratatul de la Adrianopol (1829)* când a dispărut monopolul comercial otoman asupra Principatelor.

Agricultura, principala ramură economică, s-a dezvoltat în condiţiile menţinerii marii proprietăţi asupra pământului. Reforma agrară din 1864 a rezolvat parţial problema ţăranilor, deoarece marea proprietate a rezistat. În provinciile aflate sub dominaţie austriacă, împroprietărirea şi emanciparea iobagilor s-a realizat în 1848, 1853-1854; în Basarabia se aplica reforma adoptată de regimul Ţarist din 1861.

Industria, s-a dezvoltat într-un context nefavorabil: existenţa relaţiilor de dependenţă faţă de Poartă a făcut ca provinciile române sa devină surse de materii prime pentru aceasta. Provinciile româneşti sub dominaţie străină erau surse de materii prime pentru Imperiul Habsburgic. Au predominat micile ateliere meşteşugăreşti, 51 în Principate (industria uşoară), în Transilvania erau mai numeroase, dar sufereau de concurenţa fabricilor mai dezvoltate ale austriecilor. În Basarabia se menţinea un caracter agrar al economiei. După cucerirea independenţei de stat a României, cercurile politice au iniţiat un program de protejare al industriei naţionale, dar capitalul străin a investit masiv în industria extractivă (petrol, minereuri).

Comerţul, intern şi extern, de tranzit a cunoscut un nou cadru de dezvoltare. *Cel intern* s-a intensificat punându-se taxele pieţei economice unice. *Cel extern* s-a dezvoltat în urma *Convenţiei din 1875 cu Austro-Ungaria,* încheiată pe poziţii de egalitate. Prin revenirea Dobrogei la statul român a avut loc deschiderea comerţului la Marea Neagră făcând posibilă realizarea unor contacte comerciale cu alte state.

Structura socială: în Principate, *boierul* şi-a pierdut privilegiile de clasă (1858 prin Convenţia de la Paris) transformându-se într-un proprietar de tip modern asupra pământului. *Boierimea liberală* a dominat viaţa economică şi politică: Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, C. Negri. În provinciile aflate sub dominaţie străină, boierimii autohtone i s-a recunoscut drepturile politice şi privilegiile în condiţiile asimilării cu nobilimea statului respectiv.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Burghezia română compusă la începutul secolului din negustori şi meşteşugari, a crescut spre sfârşitul secolului prin apariţia proprietarilor de intreprinderi industriale şi de instituţii bancare (de ex. Fam. Brătianu era principalul acţionar al Băncii Naţionale a României). *Avocaţii, medicii, artiştii, intelectualii* au avut o contribuţie deosebită în lupta pentru afirmarea drepturilor naţionale. *Ţărănimea*, preponderenta din punct de vedere numeric şi-a schimbat statutul prin emanciparea şi împroprietărirea ei. Proprietatea ţăranilor s-a menţinut în umbra celei moşiereşti şi s-a sfărmiţat continuu. *Muncitorii* reprezentau în secolul al XIX-lea o categorie redusă numeric, numărul lor a crescut odată cu apariţia intreprinderilor maşiniste.

Structurile politice: singurii care s-au bucurat de conducere proprie au fost românii din Principate. Transilvania, Banatul şi Partium erau organizaţi pe principiul „unio trium nationum", românii neavând drepturi politice. Bucovina avea organe de conducere proprii din 1849 când a devenit Mare Ducat. Basarabia avea organe de conducere proprii până în 1829 când s-a introdus regimul autoritar ţarist. În Principate s-au constituit instituţii de stat moderne din timpul lui Alexandru Ioan Cuza, care s-au consolidat prin Constituţia din 1866.

Cucerirea independenţei de stat, proclamarea Regatului 1881, constituirea partidelor politice au consolidat statul român în Europa, încadrându-l printre ţările cu un regim politic parlamentar modern şi democrat.

7.2. Viaţa politică (1866-1914)

După anul 1866 viaţa politică din România s-a caracterizat prin: instabilitate guvernamentală; consolidarea treptată a monarhiei; rivalitatea politică dintre caracterul liberal al Constituţiei şi starea de înnapoiere politică şi culturală a societăţii româneşti, în aceste condiţii prevederile Constituţiei au fost greu de aplicat. Pe baza celor două tendinţe politice, liberală şi conservatoare, s-au format două mari partide politice care au guvernat România până la Primul Război Mondial.

Viaţa politică a fost dominată de *Partidul Naţional Liberal* şi *Partidul Conservator*, prin rotativa guvernamentală introdusă în anul

1895, regele deținea rolul de arbitru în viața politică și nu permitea niciunui partid să-și sporească în mod nelimitat puterea.

În *9 septembrie 1878 principele Carol a luat titlul de alteță regală.*[165] În *martie 1881 Parlamentul a votat transformarea României în Regat.*[166] În *10 mai 1881 a avut loc încoronarea lui Carol și a Elisabetei ca regi ai României.*[167] S-a reglementat succesiunea la tron, moștenitor fiind nepotul de frate al regelui Carol, Ferdinand de Hohenzollern.

În această perioadă *Parlamentul a contribuit la menținerea cadrului democratic al țării*, la încurajarea economiei, la perfecționarea cadrului legislativ, a susținut mișcarea națională a românilor din provinciile aflate sub dominație străină, a menținut și consolidat independența. Caracterul democratic al regimului politic din România s-a manifestat prin pluralism politic. Toate partidele politice s-au preocupat de adoptarea unor strategii favorabile dezvoltării României.

Activitatea partidelor politice:

7.2.1. Partidul Național Liberal[168] a *reprezentat interesele burgheziei mici și a marilor proprietari industriali.* A fost întemeiat în anul 1875 de foștii revoluționari din 1848. Lideri: *I.C. Brătianu, D.A. Sturdza, I.I.C.Brătianu, C.A. Rosetti.*

Programul partidului prevedea:
- ✓ o largă reformă agrară;
- ✓ reorganizarea armatei;
- ✓ reducerea fiscalității;
- ✓ o politică externă de pace;
- ✓ revizirea sistemului electoral;
- ✓ politica „prin noi înșine".

Partidul Liberal era alcătuit din burghezie și muncitori. Cea mai lungă *guvernare* a fost în perioada *1876-1888*, perioadă în care România a devenit independentă și s-a proclamat Regat. În anul 1884 a inițiat modificarea Constituției, reducând numarul colegiilor de la 4

---

[165] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 316
[166] *Ibidem*
[167] *Ibidem*
[168] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 158-159

la 3; în anul 1878 s-a desprins din PNL, *Partidul Liberal Moderat*; în anul 1880 s-a format *Fracțiunea Liberală Independentă*; în anul 1880 s-au desprins *„liberalii sinceri"*.

7.2.2. Partidul Conservator[169]

A fost întemeiat în anul 1880 şi *a reprezentat interesele marilor proprietari de pământ*. Lideri: *Lacăr Catargiu, Petre P. Carp, T. Maiorecu, Manolache C. Epureanu.*

Programul partidului:

- ✓ păstrarea marii proprietăți;
- ✓ păstrarea poziției marilor proprietari;
- ✓ modernizarea lentă a societății;
- ✓ promovau o „politică a paşilor mărunți".

Partidul Conservator *a guvernat* între anii *1881-1886* şi a adoptat legi importante: *Legea învoirii agricole (1872)*[170], s-a organizat Creditul financiar rural, s-a încheiat o *Convenție comercială cu Austro-Ungaria pe 10 ani* şi una cu *Rusia.*[171] În *anul 1889* a propus *Legea pentru vânzarea către țărănime din moşiile statului*; în *1895* prin *Legea minelor* - toate bogățiile subsolului cu exceptia petrolului au trecut în proprietatea statului. În anul 1908 s-a desprins *Partidul Conservator Democrat* condus de Take Ionescu; în anul 1915 s-a desprins *Partidul Conservator Naționalist*: N.Filipescu, Take Ionescu.

7.2.3. Partidul Naționalist Democrat

Creat în 1909 de *Nicolae Iorga şi A.C. Cuza.*

7.2.4. Grupări țărăniste

În anul 1882 s-a înființat *Partida Țărănească*, care a dezvoltat idei ale conservatorilor şi liberalilor.

7.2.5. Mişcarea socialistă[172] a grupat *lucrătorii industriali.*

Publicații: *România viitoare, Contemporanul, Emanciparea.*

---

[169] *Ibidem*, p. 159

[170] Ştefan Pascu, *Istoria României.....*, p.284

[171] *Ibidem*

[172] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 160

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Program:
- ✓ vot universal;
- ✓ autonomie comunală;
- ✓ înarmarea poporului;
- ✓ răscumpărarea treptată a marilor proprietăți agricole.

7.2.6. Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România[173], condus de *Constantin Mille, Ion Nădejde, Al. Ionescu*, s-a constituit în anul 1893.

Program:
- ✓ vot universal;
- ✓ garanta drepturile politice şi economice ale muncitorilor.

În perioada 1878-1914 toate guvernele au fost preocupate de consolidarea statului, de încurajarea economiei, de funcționarea sistemului democratic. S-au votat următoarele legi: *Legea responsabilității ministeriale (1878), Legea organizării armatei (1878,1882), Legea învățământului (1878), Legea contra străinilor (1881), Legea privind crearea Domeniului Coroanei (1884)*, în anul 1885 Biserica Ortodoxă Română şi-a proclamat autocefalia față de Patriarhia ecumenică de la Constantinopol, *Legea meseriilor (1902), Legea băncilor populare (1903).*

[173] *Ibidem*, p. 161

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

8. ROMÂNII DIN AFARA GRANIȚELOR (sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea)

8.1. Transilvania, Banat, Bucovina, Basarabia, Dobrogea între 1848-1867

8.1.1. Transilvania

Înfrângerea Revoluției din 1848 din Transilvania a fost urmată de un val de reacționarism și de reîntoarcearea regimului absolutist. *Teroarea contrarevoluționară* s-a bazat pe un puternic aparat de constrângere: armată, reintroducerea cenzurii, suspendarea presei. Introducerea regimului neoabsolutist (1848) în Imperiul Habsburgic s-a sprijinit pe o centralizare politică excesivă, introducerea limbii germane ca limbă oficială și presiuni pentru impunerea religiei catolice. Transilvania a devenit direct dependentă de împărat și era condusă de un guvernator militar cu sediul la Sibiu. După anul 1848, manifestările naționale ale românilor au continuat prin înaintarea de memorii împăratului de la Viena. Singurul rezultat a fost faptul că în anul 1854 Episcopia „uniților" din Blaj a fost ridicată la rang de Mitropolie.

În *anul 1853 Patentele imperiale*[174] pentru Crișana, Banat, și din 1854 pentru Transilvania *stabileau*:

- raporturile dintre țărani și proprietari;
- drepturile și căile de răscumpărare a jelerilor;
- regimul de proprietate asupra pădurilor și pășunilor.

În anul 1859 Imperiul Habsburgic a fost înfrânt de Franța aceasta ducând la intensificarea mișcării naționale a popoarelor subjugate. *Regimul liberal (1861-1867)* introdus în Imperiul Habsburgic viza participarea tuturor naționalităților la viața politică și administrativă a statului (Banatul făcea excepție deoarece era anexat Ungariei). În *anul 1861 la Sibiu* s-a reunit *Conferința Națională a fruntașilor din Transilvania* prin care se

---

[174] Victor Cheresteșiu, *et. alii.*, *Din istoria Transilvaniei*, vol II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, p. 142

recunoşteau românii ca naţiune politică, folosirea limbii române. Lupta culturală a fost susţinută de o serie de asociaţii şi societăţi ca: *ASTRA, Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina.*

Lupta românilor s-a evidenţiat în cadrul *lucrărilor Dietei de la Sibiu (1863-1864)*[175] *unde s-a votat*:

- egala îndreptăţire a românilor cu celelalte naţiuni şi religii din Transilvania;
- folosirea limbii române în administraţie şi justiţie.

Activitatea Dietei de la Sibiu a fost întreruptă datorită instaurării dualismului Austro-Ungar. Curtea de la Viena a refuzat sancţionarea legilor.

8.1.2. Banatul

După anul 1848, revoluţionarii români au fost arestaţi şi condamnaţi la închisoare *(Eftimie Murgu)*. Din anul 1849 Curtea de la Viena a hotărât înfiinţarea unor provincii noi: *Voievodina sârbă* şi *Banatul timişan*. În *anul 1860 Banatul a fost încorporat Ungariei.*

8.1.3. Bucovina

După înfrângerea revoluţiei, Bucovina a devenit *Mare Ducat* sub directa subordonare a Imperiului Habsburgic. S-a dus o politică de *deznaţionalizare a românilor*, de colonizare cu populaţie germană, ruteană, slovacă. *Familia Hurmuzaki* a luptat pentru introducerea limbii române şi recunoaşterea Bisericii Ortodoxe. Au apărut *publicaţii în limba română*: *Bucovina, Deşteptarea Bucovinei, Gazeta Bucovinei.*

8.1.4. Basarabia

Lupta românilor din Basarabia împotriva regimului ţarist s-a manifestat prin apariţia unor publicaţii în limba română (ziarul Românul). După *Congresul de la Paris*, s-a dus o politică de *rusificare forţată a românilor*, limba română a fost interzisă, în toate şcolile din Basarabia s-a introdus limba rusă. În *anul 1871 Basarabia a devenit gubernie a Imperiului rus*. Statutul de gubernie a

[175] Andrei Oţetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 276

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

semnificat aplicarea legilor ruse, obligativitatea folosirii limbii ruse şi a alfabatului în administraţie, Biserică, şcoală.

8.1.5. Dobrogea

După *Congresul de la Paris (1856)* Dobrogea şi Delta Dunării depindeau formal de autoritatea guvernatorului de la Rusciuk, în realitate era condusă de un viceguvernator cu reşedinţa la Tulcea, care era supus paşelor de la Varna şi Vidin. În *anul 1862 s-a construit Catedrala Ortodoxă*, iar în 1870 s-a deschis o şcoală românescă în Tulcea.

8.2. Lupta românilor pentru emancipare (1867-1914)

8.2.1. Transilvania

Prin *Pactul din 1867, Franz Iosif a devenit împărat al Austriei şi rege apostolic al Ungariei*. În *anul 1866, Transilvania a fost anexată Ungariei*, împotriva dorinţei românilor care formau populaţia majoritară. Deşi aflată sub monarhia austro-ungară (1867-1918), Ungaria a făcut eforturi continue şi disperate pentru a schimba componenţa etnică a unei ţări unde, până foarte aproape de sfârşitul secolului al XIX-lea, etnicii maghiari constituiau o minoritate.[176] Statisticile bazate pe recensământul oficial arătau că procentajul etnicilor maghiari din Ungaria era de 40,7% în 1851, 46,9% în 1869, 48,5% în 1890.[177]

Folosirea limbii era un instrument înşelător pentru determinarea statutului etnic al populatiei din Bazinul Carpato-Dunarean, după cum observa *Tibor Frank*: „sute de mii (dacă nu milioane de oameni) trăiau în zone bilingve sau multilingve, sau în frontierele lingvistice unde în copilărie oamenii învăţau aproape automat două sau mai multe limbi cam la acelaşi nivel".[178] Insistenţa, pe plan legislativ şi cultural, manifestată de puterea de la Budapesta pentru

[176]Tibor Frank, *„Naţiunea, minorităţile naţionale şi naţionalismul în Ungaria secolului al XX-lea"*, în Peter F. Sugar, *Naţionalismul est-european în secolul al XX-lea*, Curtea Veche, Bucureşti, 2002, p.183.
[177] *Ibidem*, p. 184
[178] *Ibidem*

maghiarizarea locuitorilor din Transilvania în ultima parte a secolului al XIX-lea a dus prin recul la coagularea mişcării naţionale a românilor transilvăneni. *Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor din 1848* a fost practic inoperabilă fiindcă tot prin lege statul poliglot a fost definit drept stat naţional: „în Ungaria există o singura naţiune, una şi indivizibilă, naţiunea maghiară şi toţi cetăţenii, indiferent de neamul căreia îi aparţin, sunt membrii acestei naţiuni maghiare, una şi indivizibilă".[179]

Conform Legii pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor (nr. 44/1868), egalitatea în drepturi se făcea numai din punctul de vedere al folosirii oficiale a diverselor limbi şi numai în funcţie de necesităţile practice ale guvernarii. În ceea ce priveşte *Legea electorală din 1874,* aceasta îi discrimina pe români fiindcă acordarea dreptului la vot se făcea pe bază de cens, iar în comunele urbane transilvane, populate de maghiari, censul era de trei până la şase ori mai mic decât în cele rurale, locuite preponderent de români, în plus legea electorală propunea o serie de iregularităţi în formarea circumscripţiilor electorale, în sensul reamenajării unor fâşii de teritoriu, cu alegători în majoritate maghiari.[180]

Au urmat şi alte legi prin care puterea ungară încerca să maghiarizeze naţiunile aflate sub jurisdicţia sa, de pildă *Legea cu privire la obligativitatea introducerii limbii statului în şcolile confesionale din 1879*, cea din *1891 legată de înfiinţarea grădiniţelor pentru copiii care împlineau trei ani*, sau cea din *1893 care a desfiinţat dreptul Bisericii de a fixa salariul învăţătorului comunal.* Aceste legi au fost însoţite de o serie de măsuri menite să ducă la asimilarea forţată a celorlalte etnii din Ungaria: colonizări în zonele exclusiv româneşti, maghiarizarea numelor de localităţi şi a celor de familie, cucerirea centrelor culturale, economice şi sociale de către elita administrativă şi politică ungară, introducerea limbii oficiale în şcolile celorlalte naţionalităţi, folosirea exclusiv a limbii statului de către autorităţile administrative şi judecătoreşti.[181]

---

[179] Sabina Fati, *Transilvania-O provincie în căutarea unui centru*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2007, p. 185
[180] *Ibidem*, p. 186
[181] *Ibidem*

Datorită gravei situaţii existente, înlăturarea regimului dualist austro-ungar a constituit principalul obiectiv al luptei naţionale a românilor din Transilvania.

Reacţia elitei româneşti din Ardeal faţă de aceste încercări de extindere a maghiarizării s-a manifestat în două moduri:

- ✓ boicotarea programatică a alegerilor pentru a demonstra principiile nedemocratice pe baza cărora funcţiona sistemul politic impus de Ungaria după Compromisul de la 1867;
- ✓ trimiterea sistematică de petiţii adresate Curţii de la Viena prin care liderii români încercau să-i arate lui Franz Joseph felul în care erau încălcate în Transilvania promisiunile făcute de acesta la inaugurarea monarhiei bicefale şi prin care reprezentanţii mişcării naţionale româneşti ar fi vrut să obţina bunăvoinţa împăratului în lupta dusă de ei împotriva sistemului politic ungar pe care îl considerau nedrept şi ilegitim.

Această strategie pe două direcţii s-a dovedit neviabilă în timp, pe de o parte fiindcă boicotarea alegerilor prin aşa-numita politică a pasivismului a fost doar parţial respectată, iar pe de altă parte fiindcă politica petiţionară nu avea sorţi de izbândă în noua configuraţie internă a imperiului.

Prima acţiune de anvergură a românilor împotriva dualismului a culminat cu *Pronunciamentul de la Blaj (1868)*[182] redactat de *George Bariţiu*, prin care se cerea ca împăratul să nu anexeze Transilvania la Ungaria. În *Pronunciament s-a solicitat*:

- autonomia Transilvaniei;
- recunoaşterea legilor votate de Dieta de la Sibiu (1863-1864);
- organizarea unei noi Diete.

Iniţiatorii memoriului au fost sancţionaţi în judecată. Revendicările românilor au fost susţinute de o serie de societăţi culturale: *ASTRA*, *Societatea Transilvania*, *Societatea Carpaţi*, *România Jună (Viena)*, *Societatea Petru Maior (Budapesta)*. În *anul 1869 s-a înfiinţat Partidul Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria* (condus de Alexandru Mocioni) şi *Partidul Naţional al*

[182] Victor Cheresteşiu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 233

Românilor din Transilvania (Ilie Măcelariu). În *anul 1881 s-a constituit Partidul Naţional Unitar al Românilor din Transilvania, Banat şi Ungaria.*

Ultima mare acţiune a românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea împotriva dualismului austro-ungar l-a constituit *Memorandumul.*[183] În *anul 1892* o delegaţie de 300 de intelectuali a prezentat la Viena, *Memorandumul, un act de acuzare la adresa regimului dualist.*

Memorandiştii:

- dezvăluiau regimul de expluatare naţională;
- cereau recunoaşterea românilor ca naţionalitate;
- acordarea de drepturi pentru români.

Înaintarea Memorandum-ului Împăratului Franz Joseph demonstrează încrederea pe care o aveau liderii politici români în Curtea de la Viena, dar şi imposibilitatea discutării problemelor lor cu Budapesta, sub a cărei jurisdicţie se afla Transilvania. Din textul documentului rezultă însă dezamăgirea pe care o resimţeau românii faţă de monarhul de la care aşteptau răsplata pentru pierderile şi luptele duse în 1848-1849 de partea Tronului şi împotriva ungurilor care voiau să rupă imperiul: „românii, cei mai credincioşi şi mai răbdători dintre cetăţenii monarhiei, s-au văzut siliţi a renunţa deocamdată la exercitarea celor mai mari dintre drepturile pe care le au din îndrumarea Maiestăţii voastre, drept răsplată pentru jertfele de avere şi de sânge pe care le-au adus întru gloria Casei Domnitoare şi pentru Monarhie".[184] Reprezentanţii românilor se arătau miraţi de faptul că împăratul, după 25 de ani de experienţă dualistă, nu observa că aceasta „inovaţie" nu funcţiona.

Efectul produs de Memorandum a fost mult mai important decât formularea lui. Procesul de conştientizare a naţiunii române din Ardeal ar fi fost, fară îndoială, mult mai lung în absenţa efectelor produse de Memorandum: procesul şi condamnarea liderilor români,

---

[183] Viorel Faur, *Viaţa politică a românilor bihoreni (1849-1919)*, Fundaţia Culturală Trei Crişuri, Oradea, 1992, p. 21-24

[184] ****De la Pronunciamente la Memorandum 1868-1892. Mişcarea memorandistă, expresie a luptei naţionale a românilor,* Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1993, p. 398

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

au mobilizat poporul român din Transilvania într-o primă mişcare de proporţii în care acesta a devenit conştient de drepturile sale.

8.2.2. ***Bucovina***

Anexată în 1775 de Habsburgi, Bucovina s-a aflat până în 1786 sub ocupaţie militară, iar din *1790 a fost alipită Galiţiei.* Organizarea partidelor politice a avut un rol important în lupta naţională din Bucovina. Astfel au apărut: *Societatea Concordia, Dacia, Junimea, Partidul Naţional al Românilor din Bucovina (1892).*

La sfârşitul secolului al XIX-lea, lupta populaţiei din provinciile româneşti aflate sub dominaţie străină a fost rezultatul colaborării tuturor forţelor social-politice de pe ambele versante ale Carpaţilor.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

9. PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

După anul 1878 principalul obiectiv al oamenilor politici a fost recunoaşterea independenţei ţării. Între anii 1878-1880 Anglia, Franţa, Grecia, Olanda, Rusia, Imperiul Otoman, Austro-Ungaria, Italia, Germania au recunoscut independenţa de stat a României. În anul 1881 România avea relaţii diplomatice cu 18 state. La sfârşitul secolului al XIX-lea *relaţiile cu Austro-Ungaria s-au înrăutăţit* datorită conseciantelor *Convenţiei comerciale din 1875* şi *înrăutăţirii situaţiei românilor din Transilvania.* Relaţiile cu Rusia erau încordate, după 1878 Rusia a reprezentat o permanentă ameninţare pentru România. Franţa fusese înfrântă în războiul cu Prusia de aceea România s-a orientat spre o alinaţă diplomatică cu Puterile Centrale. Raporturile cu Bulgaria şi Serbia au fost influenţate de reorientarea politicii acestora spre Rusia.

În *anul 1883 România a semnat tratatul de alianţă cu Puterile Centrale*, prin acest act România ieşise din izolarea în care se afla şi a obţinut garanţii de securitate. În *anul 1908 Austro-Ungaria a anexat Bosnia şi Herţegovina.* Bulgaria dorea să acapareze noi teritorii de la Imperiul Otoman fiind sprijinită de Austro-Ungaria.

Războaiele balcanice

În anul 1912 Bulgaria, Serbia, Grecia, Muntenegru se aflau în război cu Imperiul Otoman, acesta a fost înfrânt şi a încheiat *Pacea de la Londra.*[185] România era neutră. În anul 1913 Bulgaria nemulţumită de rezultatele Tratatului de la Londra, atacă foştii aliaţi Turcia, Serbia, Grecia, Muntenegru. Trupele române au intrat în Bulgaria care a capitulat.

Pacea de la Bucureşti[186] *prevedea*:

- ✓ Bulgaria ceda o parte din Macedonia- Serbiei şi sudul Macedoniei-Greciei.
- ✓ Turcia reprimea Adrianopol şi estul Traciei;
- ✓ România primea sudul Dobrogei.

---

[185] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 403
[186] *Ibidem*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tratatul de Pace a restabilit pacea în Balcani doar aparent, Puterile Centrale au acționat pentru revizuirea acestui tratat, marcând ruptura dintre România şi Puterile Centrale.

Cauzele: lupta Marilor Puteri pentru reîmpărţirea lumii şi intensificarea luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite. Reîmpărțirea lumii nu se putea face decât prin război, astfel Marile Puteri s-au coalizat formând două blocuri politice şi militare opuse: *Tripla Alianță* sau *Puterile Centrale:* Germania, Austro-Ungaria, Italia şi *Tripla Înțelegere* sau *Antanta:* Franța, Anglia, Rusia. La începutul secolului al XX-lea contradicțiile dintre Marile Puteri au atins cota maximă, lupta armată pentru reîmpărţirea lumii era inevitabilă, dar pentru dezlănțuirea războiului era necesar un pretext.

Pretextul s-a ivit la 28 iunie 1914 prin *atentatul de la Sarajevo* (moştenitorul tronului Austro-Ungariei Franz Ferdinand şi soția sa au fost asasinați de un student bosniac). Austro-Ungaria a dat un ultimatum Serbiei; Serbia a acceptat toate condițiile, mai puţin pretenția Austro-Ungariei de a pătrunde cu o armată în Serbia pentru a conduce ancheta în rezolvarea cazului.

La *28 iulie 1914 Austro-Ungaria a declarat război Serbiei*[187]. La *10 august, Germania a declarat război Rusiei*, iar în *3 august a declarat război Franței, armatele germane invadând Belgia*[188]. La *4 august Anglia a declarat război Germaniei*[189]. *SUA, Italia, Grecia, Bulgaria şi-au declarat neutralitatea.* România, ca membră a Triplei Alianțe trebuia să-şi precizeze poziția. *În Consiliul de Coroană de la Sinaia oamenii politici au decis adoptarea neutralității.* Opinia publică s-a divizat în: antantofili şi germanofili. Rusia a recunoscut în schimbul unei neutralităţi binevoitoare, drepturile istorice ale României asupra Transilvaniei şi Bucovinei. În anul 1914 a murit regele Carol I, la tron a urcat Ferdinand I.

În perioada neutralității situația economică a României s-a înrăutăţit datorită închiderii Strâmtorilor Bosfor şi Dardanele de

---

[187] Serge Berstein, *et al*, *Istoria Europei*, vol I, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 323
[188] *Ibidem*, p. 324
[189] *Ibidem*

turci. Antanta şi Puterile Centrale au căutat să acapareze din România rezervele de petrol şi cereale. *În anul 1915 Bulgaria a intrat în război alături de Puterile Centrale.*

Intrarea României în război

Interesele naționale ale României cereau intrarea acesteia în război împotriva Austro-Ungariei pentru eliberarea teritoriilor româneşti ocupate de aceasta: Transilvania, Banat, Bucovina.

În *4 august 1916 România a semnat cu Antanta două convenții, una politică şi una militară*[190]:

- ✓ România declara război Austro-Ungariei;
- ✓ se recunoştea dreptul României de a se uni cu provinciile româneşti din Austro-Ungaria;
- ✓ Antanta respecta integritatea teritorială a României;
- ✓ participarea României la Conferința de Pace în condiții de egalitate cu celelalte țări;
- ✓ Antanta se obliga să dea ajutor militar României prin livrări de armament şi ajutor pe front.

În *14/27 august 1916 România a declarat război Austro-Ungaria,* armata română a trecut Carpații în Transilvania, o armată era în Dobrogea pentru a apăra în cazul unui atac. În *noaptea de 14/15 august armata română a trecut Munții Carpați în Transilvania cucerind Braşovul, Sibiul, Toplița* şi a pătruns în zona secuiască. Multe din prevederile Convenției cu Antanta nu au fost respectate, ofensiva română nu a fost sprijinită de aliați nici în Galiția şi nici în Dobrogea, ceea ce a dus la oprirea ei.

În *septembrie 1916 la Turtucaia*[191] *armata română a fost înfrântă de armatele germano-bulgare.* În *octombrie 1916 în trecătorile Carpaţilor la Oituz, trupele române au rezistat eroic oprind înaintarea trupelor germane şi austro-ungare.* În *noiembrie 1916 a avut loc bătălia de la Târgu-Jiu,* frontul românesc a cedat, *trupele inamice au pătruns în Oltenia.* Tot în *noiembrie armata germano-bulgară a forțat Dunărea la Zimnicea* intrând pe teritoriul României. *Ultima încercare a armatei române* de a apăra Bucureştiul a fost pe *Neajlov*, dar fără rezultat.

---

[190] Miron Constantinescu, *et. alii., op. cit.*, p. 410

[191] Ştefan Pascu, *Istoria României......*, p. 346

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În *decembrie 1916 Bucureştiul a fost ocupat de trupele inamice*, autorităţile române s-au retras în Moldova, Iaşul a devenit capitala ţării. *Tezaurul României a fost depus spre păstrare în Rusia.* Pe teritoriul ocupat a fost organizat un regim de ocupaţie militară. Bogăţiile ţării au fost expluatate în folosul Germaniei. Partidul Conservator a refuzat colaborarea cu autorităţile de ocupaţie. Armata română s-a refăcut în Moldova cu ajutorul generalului francez Henri Berthlot.

În martie 1917 regele Ferdinand a dat o proclamaţie în care promitea pământ ţăranilor şi o reformă electorală. În *iulie 1917 au avut loc victoriile armatelor române la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz.*[192] În anul 1917 în Rusia a avut loc lovitura de stat bolşevică, Rusia a semnat un armistiţiu cu Puterile Centarle. Astfel, România, deşi victorioasă pe front, a rămas sigură şi înconjurată de duşmani, a fost nevoită să încheie la Focşani un armistiţiu cu Puterile Centrale. Trupele române au dezarmat trupele ruseşti din Moldova deoarece s-au dat la jafuri, distrugeri, guvernul rus a rupt relaţiile diplomatice cu România, tezaurul României fiind confiscat de bolşevici.

În *martie 1918 s-a încheiat Pacea de la Brest –Litovsk între Rusia şi Puterile Centrale.* În *aprilie 1918 s-a încheiat Pacea de la Bucureşti*[193] *dintre România şi Puterile Centrale care prevedea*:

- ✓ Dobrogea era ocupată de Puterile Centrale;
- ✓ rectificări de frontieră în Carpaţi;
- ✓ suplusul de petrol era preluat de Germania 90 de ani;
- ✓ demobilizarea armatelor române.

Pacea nu a fost promulgată de regele Ferdinand, deşi a fost ratificată de Parlamentul de la Iaşi. În urma victoriilor Antantei România reintră în război alături de Antanta, au fost eliberate teritoriile româneşti de ocupaţie străină, Pacea de la Bucureşti a fost declarată act nul.

[192] *Ibidem*, p. 347
[193] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 600

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

10. 1918 LA ROMÂNI: MAREA UNIRE

Prin intrarea României în Primul Război Mondial, oamenii politici au urmărit realizarea deplinei unități naționale prin unirea cu teritoriile românești de sub ocupație străină. În pofida păcii umilitoare de la București din 1918 și a prezenței trupelor străine în țară, România a continuat să existe ca stat de sine stătător. Datorită destrămării imperiilor multinaționale (1918), popoarele de sub dominație străină au pornit un avânt revoluționar dorind să-și decidă singure soarta.

10.1.Unirea Basarabiei

Prima provincie care s-a unit cu România a fost Basarabia. În urma recunoașterii dreptului la autodeterminare al popoarelor din Imperiul Țarist, *Basarabia s-a proclamat autonomă în octombrie 1917*. A fost ales Sfatul Țării ca Adunare reprezentativă, condus de Ion Inculeț. În *decembrie 1917 s-a proclamat „Republica Democratică Moldovenească".*[194] *În 27 martie 1918 Sfatul Țării a votat Unirea cu România.*

10.2. Unirea Bucovinei

În toamna anului 1918 Bucovina era în pericol de a fi ocupată de Ucraina. S-a constituit *Consiliul Național Român din Bucovina* sub conducerea lui *Iancu Flondor*. În *octombrie* Adunarea reprezentativă a populației românești a hotărât *Unirea cu România.* Intervenția trupelor ucrainene l-a determinat pe Iancu Flondor să ceară sprijinul armatei române. În *noiembrie 1918*, la Cernăuți, Congresul General al Bucovinei a votat *„Unirea necondiționată, pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare cu regatul României".*[195] Reprezentanții celorlalte populații au recunoscut și acceptat hotărârea românilor.

---

[194] Ștefan Pascu, *Istoria României.....*, p. 349
[195] *Ibidem*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

10.3. Unirea Transilvaniei

În aprilie 1918 a avut loc la Roma un congres al popoarelor asuprite din Austro-Ungaria, la care s-a recunoscut dreptul națiunilor asuprite de a se constitui în state independente sau de a se uni cu statul național. În *septembrie 1918 Partidul Național Român* a *adoptat „Declarația de autodeterminare”*[196] *de la Oradea* a românilor din Transilvania, care a fost citită în Parlamentul de la Budapesta. S-a constituit *Consiliul Național Român Central* care a preluat puterea în Transilvania și a organizat la Alba-Iulia, *Marea Adunare Națională la care au participat peste 100.000 de români*. Adunarea a hotărât *"Unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România".*[197] Rezoluția Unirii prevedea introducerea unui regim democratic în România. S-au ales organe provizorii, până la integrarea deplină, *Transilvania a fost condusă de Marele Sfat Național și un Consiliu Dirigent* cu sediul la Sibiu. Unirea a fost recunoscută și de naționalitățile din Transilvania. Refuzul autorităților maghiare de a recunoaște unirea, atacurile armatei maghiare împotriva românilor, au determinat participarea armatei române la campania din 1919. După o ofensivă în Transilvania și pe Tisa, în august 1919, armata română a pătruns în Budapesta.

Importanța Unirii:

- a încununat aspirațiile de veacuri ale românilor;
- a accelerat ritmul de dezvoltare al societății românești;
- suprafața țării s-a dublat (de la 137.000 kmp la 295.049 kmp);
- populația a crescut (de la 7.250.000 milioane la 18.052.896 milioane locuitori).

După unire, viața economică, socială, politică a românilor a cunoscut o dezvoltare ascendentă deoarece unirea a creat cadrul statului național unitar.

[196] Ioan Chira, *et. alii.*, *1918. Bihorul în epopeea Unirii. Documente*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Bihor, Oradea, 1978, p. 111-114

[197] I. Ghiorghiu, *et. al.*, *Adunarea Națională de la Alba-Iulia. 1 Decembrie 1918*, Editura Politică, București, 1968, p. 100-102

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

11. LUMEA INTERBELICĂ. ROMÂNIA ÎNTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE

După Primul Război Mondial s-a schimbat configurația politică și teritorială a Europei. Rezultatele dezbaterilor din cadrul *Conferinței de Pace de la Paris (1919)* au fost fixate în tratatele de pace. În *anul 1919, România a semnat Tratatul de la Saint – Germain*[198] prin care era recunoscută Unirea cu Bucovina; România a semnat *Tratatul de Pace de la Neuilly*[199] prin care s-a stabilit ca granița româno-bulgară să fie cea din 1913. În *anul 1920 în Tratatul de la Paris*, Anglia, Franța, Italia, Japonia recunoșteau Unirea Basarabiei cu România. România a semnat *Tratatul de la Trianon (1920)*[200] prin care Ungaria recunoștea Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România. După Marea Unire, Parlamentul a ratificat documentele prin care Basarabia, Bucovina, Transilvania s-a unit cu România.

Noile realități istorice marcate de Marea Unire au creat condiții favorabile pentru dezvoltarea economiei naționale. În primii ani după Unire au fost resimțite urmările grele ale războiului, concretizate în pierderi umane și materiale datorate operațiunilor militare și jafului ocupanților străini. Această situație a dus la scăderea producției materiale, inflație si dezechilibru financiar.

11.1.Reformele economice și politice după Marea Unire

În primii ani după Unire au fost resimțite urmările grele ale războiului, concretizate în pierderi umane și materiale datorate operațiunilor militare și jafului ocupanților străini. Acestă situație a provocat dezorganizarea sistemului economic național, conducând la scăderea producției materiale, la inflație, la dezechilibru financiar. În

---

[198] Constantin Bușe, *Istorie Universală. Epoca contemporană 1918-1939*, vol I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 36
[199] *Ibidem*
[200] *Ibidem*

anul 1919 întreaga producţie a ţării nu depăşea 20-25% din nivelul antebelic. Prin urmare, problema primordială în anii imediat postbelici era aceea a *refacerii economice*, punerii în funcţiune a industriei şi redresarea agriculturii.

Principala problemă a societăţii româneşti în anii după război a constituit-o problema agrară, oamenii politici înțelegând că prosperitatea României depindea de ridicarea satului şi dezvoltarea unei agriculturi moderne printr-o reformă agrară. În urma *Reformei agrare*[201] au fost împroprietăriţi 1,4 milioane de familii cu 6 milioane hectare. *Reforma electorală*[202] (dec 1918) stabilea votul universal pentru toţi bărbaţii peste 21 de ani. *Reforma monetară*[203] (1921) înlătura monedele austriece şi ruse şi stabilea noua monedă unică: leul românesc. Prin *Reforma financiară*[204] (1921) s-a instituit un sistem unic de impozite în toate provinciile României. *Reforma învăţământului*[205] (1924) prevedea unificarea sistemului de învăţământ. *Legea privind comercializarea şi controlul intreprinderilor economice ale statului* (1925), *Legea energiei* (1924), *Legea minelor* (1924). *Reforma administrativă* (1925) stabilea înlăturarea vechii forme de împărţire administrativă, şi existenţa a 71 de judeţe împărţite în plăşi, iar plăşile erau formate din sate şi oraşe. Prin *Legea şi statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române* (1925) Mitropolitul Miron Cristea a devenit primul Patriarh al României. *Legea electorală*[206] (1926) favoriza un singur partid politic.

11.2. Evoluţia social-economică

După război a crescut rolul politic şi economic al burgheziei, burghezia a devenit categoria socială conducătoare a României. A scăzut rolul marilor proprietari de pământ, moşierii au pierdut

---

[201] Miron Constantinescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 455

[202] Ştefan Pascu, *Istoria României.......*, p. 366

[203] Constantin C. Giurescu, *et. al.*, *op. cit.*, p. 612

[204] *Ibidem*

[205] *Ibidem*

[206] Ioan Scurtu, *Istoria contemporană a României*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2005, p. 22-23

puterea economică datorită reformei agrare, au fost afectați politic datorită votului universal. A crescut rolul politic al țărănimii (s-a înființat *Partidul Țărănesc*, mai târziu *Partidul Național Țărănesc*), țărănimea fiind cea mai numeroasă categorie socială (70%). Muncitorimea a crescut numeric datorită dezvoltării industriei. *În anul 1922 au fost încoronați la Alba-Iulia regele Ferdinand și regina Maria ca regi ai României.* În perioada următoare Unirii, s-a impus elaborarea și adoptarea unei Constituții care să corespundă noilor realități existente.

Constituția din 1923[207], a fost adoptată în timpul guvernării PNL. Prin Constituție, România era declarată stat național unitar indivizibil, iar teritoriul României inalienabil. Forma de guvernământ era *monarhia constituțională.* Sistemul politic era democratizat, bazat pe separarea puterilor în stat: *puterea legislativă – regele și Parlamentul, puterea executivă – regele prin intermediul Guvernului, puterea judecătorească – Înalta Curte de Casație și Justiție.*

Atribuțiile monarhului[208]: era șeful statului, comanda armata, iniția legi, acorda decorații, bate monedă, NU mai are dept de veto absolut ca și în Constituția din 1866, NU mai putea convoca Senatul și Adunarea Deputaților.

Constituția mai prevedea:

- egalitatea cetățenilor în fața legii;
- drept de vot universal pentru bărbații peste 21 de ani;
- libertatea presei;
- libertatea cuvântului, a învățământului;
- proprietatea particulră era garantată de stat.

Constituția a consolidat Unirea, a creat un cadru democratic al vieții politice în România interbelică.

11.3. Viața politică în perioada 1918-1938

După anul 1918 viața politică în România s-a caracterizat prin:

- ✓ un sistem politic democratic;
- ✓ existența mai multor partide politice;

---

[207] *Ibidem*
[208] *Ibidem*, p. 28

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- ✓ desființarea rotativei guvernamentale;
- ✓ tendința spre instabilitate democratică;
- ✓ diversificarea sistemului partidelor: democratice şi totalitare.

O expresie a regimului democratic sunt partidele politice care reprezintă curente de opinie, interese ale anumitor grupuri socio-profesionale, etnice etc. Schimbările produse în România după Unire au condus la dispariția unor partide politice şi la apariția altora noi, între care mişcările de extremă dreaptă şi stângă.

În perioada interbelică, Romania a avut un larg evantai de partide politice: <u>de dreapta</u> (Partidul Conservator-Progresist, Partidul Conservator-Democrat), <u>de centru</u> (Partidul National-Liberal, Partidul Poporului), <u>de centru-stânga</u> (Partidul Țărănesc, Partidul Național-Țărănesc), <u>de stânga</u> (Partidul Socialist, Partidul Social-Democrat), <u>*de extremă-stângă*</u> (Partidul Comunist din Romania), <u>*de extremă-dreaptă*</u> (Legiunea Arhanghelul Mihail – Garda de Fier); de asemenea, au activat partide ale minorităților naționale (Partidul Maghiar, Partidul German. Partidul Evreiesc ş.a.). Fiecare partid avea un program şi o ideologie, propunea soluții proprii privind dezvoltarea statului român. Dinamica partidelor politice a reflectat, în bună parte, capacitatea acestora de a propune soluții adecvate pentru problemele cu care se confrunta Romania.

Partidul Național Liberal s-a aflat la putere circa 10 ani din 20 ai perioadei interbelice întrucât a fost, efectiv, cel mai bine organizat, cu viziunea cea mai clară asupra evoluției Romaniei după Marea Unire, a avut un program cuprinzător, precum şi lideri cu experiență politică si netăgăduită capacitate organizatorică (*I.C. Brătianu, I.G. Duca, Ghe. Tătărescu)*. Reprezenta interesele burgheziei şi urmărea dezvoltarea industriei prin forțe proprii, prin sprijinirea capitalului românesc. Acest partid şi-a legat numele de adoptarea *Constituției din 1923*, de *legile de unificare* (administrativă, judecătorească, electorală, privind învățămantul, cultele etc.), *de cele vizând dezvoltarea economiei naționale* (legea minelor, a energiei, a apelor etc.).

Partidul Național-Țărănesc condus de Iuliu Maniu a fost principalul partid de guvernământ în perioada crizei economice, dublată de instabilitate politică şi proliferarea partidelor politice.

Mişcarea legionară[209] condusă de *Corneliu Zelea Codreanu* promova o politică extremistă: antisemitismul, anticomunismul, misticismul, demagogia socială, terorismul politic, totalitarismul. Concepţiile naţionaliste au atras iniţial şi intelectuali în mişcarea de dreapta. Ulterior însă, când terorismului legionar le-a căzut victimă o serie de personalităţi cu vederi democratice ale ţării, partidele politice de extremă dreaptă au fost interzise.

Mişcarea comunistă[210] promova idei antistatale (istaurarea dictaturii comuniste, anularea Marii Uniri), în anul 1921 *Partidul Comunist Român* a acţionat ca o secţie română a Internaţionalei Comuniste de la Moscova.

În viaţa politică românească, un rol important l-a avut *activitatea guvernamentală şi parlamentară.*

Parlamentul a fost expresia tuturor partidelor si curentelor politice. *Adunarea Deputaţilor şi Senatul au dezbătut şi adoptat legi fundamentale pentru statul român* (Constituţia din 1923, legile pentru reforma agrară din 1921, legile pentru organizarea administrativă din 1925, 1929, 1936, legile economice din 1924 si 1929, legile privind învăţămantul din 1924, 1928, 1932 etc.). În acelaşi timp, Parlamentul a fost un important for de dezbateri asupra tuturor problemelor privind situaţia internă şi internaţională a României.

Monarhia a constituit o importantă instituţie a regimului democratic din Romania, căutând să medieze între puterile statului, astfel încât să se asigure o dezvoltare normală a vieţii economice, politice, sociale etc. Soluţiile date în rezolvarea crizelor de guvern au satisfăcut, adeseori, starea de spirit a populaţiei. Astfel, în 1919, când niciun partid nu a câştigat alegerile, regele Ferdinand a numit un guvern de coaliţie, în 1920 1-a adus la putere pe Alexandru Averescu, cel mai popular om din România în acel moment, în 1922 a încredinţat puterea lui Ion I.C. Brătianu, cunoscut pentru excepţionalele sale calităţi de lider politic şi de stat.

Un eveniment care a marcat viaţa politică a ţării l-a constituit „criza dinastică", declanşată de prinţul Carol, printr-o nouă renunţare

---

209 *Ibidem*, p. 260
210 *Ibidem*, p. 262

la tron, care a fost ratificată în ianuarie 1926. A fost proclamat urmaş la tron, Mihai, fiul lui Carol, datorită faptului că era minor a fost constituită o *Regență* din care făceau parte : principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea, Ghe. Buzdugan –preşedintele Înaltei Curți de Casație şi Justiție.

În 1928, Regența a oferit mandatul de premier lui Iuliu Maniu, preşedintele *Partidului Național-Țărănesc*, în care o bună parte a populației îşi punea mari speranțe. Progresele înregistrate în anii interbelici în domeniul evoluției democratice a vieții politice din România au fost cu adevărat remarcabile, dacă facem o comparație cu perioada anterioară primului război mondial.

Monarhia a contribuit şi la degradarea regimului democratic din România, mai ales prin folosirea abuzivă a dreptului de dizolvare al Parlamentului, astfel, s-a ajuns ca în perioada interbelică să se perinde nu mai puțin de *38 de guverne*[211], cele mai multe neavând timpul material pentru dezbaterea şi adoptarea legilor necesare diferitelor domenii de activitate socială. Aceste carențe ale regimului democratic au creat, treptat, în opinia publică o reacție negativă față de instituțiile democratice, fapt ce a permis *ascensiunea forțelor de extremă dreaptă*, în primul rând a *Mişcării Legionare*; în acelaşi timp, s-au intensificat manevrele regelui Carol al II-lea vizând instaurarea unui regim autoritar.

În perioada interbelică, *alternanța la putere* a fost o realitate: *1918-1919* – Partidul National-Liberal; *1920-1921* – Partidul Poporului; *1921-1922* – Partidul Conservator-Democrat; *1922-1926* – Partidul Național-Liberal; *1926-1927* – Partidul Poporului; *1927-1928* – Partidul Național-Liberal; *1928-1931* – Partidul Național-Țărănesc; *1931-1932* – o coaliție (Uniunea Națională); *1932-1933* – Partidul Național-Țărănesc; *1933-1937* – Partidul National-Liberal. Nu a existat nici o situație în care un partid să stea la putere peste limita de 4 ani a Parlamentului pe care se sprijinea.

Prin alternanța la putere s-au experimentat diferite formule de abordare a problemelor cu care se confrunta România. De exemplu, guvernele național-liberale din primul deceniu interbelic au promovat centralizarea administrativă, iar cele național-țărăniste

---

[211] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 263

din 1928-1930 au urmărit o descentralizare prin crearea a şapte „directorate ministeriale".[212] Liberalii au acţionat în spiritul doctrinei economice „prin noi înşine", iar naţional-ţărăniştii a „porţilor deschise". S-a încercat şi formula unor guverne de coaliţie, mai ales în timpul regelui Ferdinand, care dorea să realizeze un „consens" al principalelor partide politice intr-o acţiune comună, constructivă. Eforturile suveranului nu au dat rezultate, liderii politici nereuşind să depăşească rivalităţile şi disensiunile. Guvernul din *1919-1920* s-a creat ca urmare a faptului că niciun partid nu avea majoritate parlamentară, astfel că el se sprijinea pe un „bloc parlamentar", care s-a dovedit a fi destul de fragil.[213] Regele Carol al II-lea a promovat ideea guvernului de uniune naţională cu scopul de a diminua rolul partidelor politice şi de a se implica el însuşi în activitatea executivului. Guvernul din *1931-1932*, prezidat de Nicolae Iorga, s-a dovedit a fi un experiment nereuşit, astfel că regele va utiliza noi forme şi metode pentru a-şi atinge obiectivele politice.

11.4. România în relaţiile internaţionale în perioada interbelică

După ratificarea internaţională a actelor de Unire din 1918, politica externă a guvernelor a fost orientată, în întreaga perioadă interbelică, spre stabilirea unor relaţii de colaborare cu toate statele, apărarea unităţii şi integrităţii teritoriale a României, realizarea unui sistem de alianţe vizând menţinerea păcii şi combaterea revizionismului, asigurarea securităţii pentru toate statele. Această orientare politică corespundea intereselor fundamentale ale poporului român.

Tratate semnate de România în perioada interbelică:

- *1919-* România a semnat *Tratatul de la Saint – Germain* prin care era recunoscută Unirea cu Bucovina;
  - ✓ România a semnat *Tratatul de Pace de la Neuilly* prin care s-a stabilit ca graniţa româno-bulgară să fie cea din 1913;
- *1920-* în *Tratatul de la Paris*, Anglia, Franţa, Italia, Japonia recunoşteau Unirea Basarabiei cu România;

---

[212] *Ibidem*, p. 33
[213] *Ibidem*, p. 34

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- ✓ România a semnat *Tratatul de la Trianon* prin care Ungaria recunoştea Unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu România;
- *1921*- s-a creat *Mica Înțelegere* între: România, Cehoslovacia şi Iugoslavia, ca urmare a proiectului lansat de Ungaria „Confederația Dunubiană";
  - ✓ a semnat *Convenția de la Paris* în problema statutului Dunării care prevedea că navigația pe acest fluviu era liberă şi deschisă tuturor pavilioanelor, în condiții de perfectă egalitate;
  - ✓ a fost semnată *Convenția de alianță dintre România si Polonia*, prin care cele două state se angajau să se ajute reciproc în cazul unui atac neprovocat la granița de Răsărit; tratatul a fost reînnoit la 26 martie 1926;
- *1923 – Conferința de la Lausanne*- acord cu Turcia în problema strâmtorilor;
- *1926* – semnarea unui *Tratat de garanție româno-polon*;
  - ✓ *Tratat de amiciție cu Franța* (României i se acorda sprijin în cazul unei conflagrații mondiale);
  - ✓ *Pactul de amiciție si colaborare cordială româno-italian* prin care cele două țări îşi garantau ajutor dacă securitatea vreuneia ar fi fost primejduită;
- *1927 – Semnarea Concordatului cu Vaticanul*;
- *1928* – România a semnat *Pactul Briand-Kellogg* (primul tratat internațional care a interzis recurgerea la război pentru rezolvarea diferendelor internaționale; statele semnatare se angajau să rezolve problemele dintre ele exclusiv prin mijloace paşnice);
- *1929* – România a semnat *Protocolul de la Moscova* prin care URSS şi vecinii săi se obligau să respecte Pactul Briand-Kellogg;
  - ✓ România a participat la *Conferința de la Haga*, unde s-a discutat Planul Young;
- *1932*- România a participat la *Conferința de dezarmare de la Geneva*;
- *1933* – România a semnat la Londra *Convenția pentru definire a agresiunii* (acest document consolida, din punct de vedere

juridic internațional, situația României, întrucât prevedea că prin teritoriu se înțelege teritoriul asupra căruia un stat își exercită în fapt autoritatea);

   - ✓ România a aderat la *Pactul de neagresiune și conciliațiune semnat la Rio de Janeiro* (10 octombrie 1933);

- *1934* – s-a format *Înțelegerea Balcanică* din care făceau parte: România, Iugoslavia, Grecia, Turcia (garanta securitatea frontierelor balcanice, obligația de a nu întreprinde nicio acțiune politică față de alt stat balcanic fără avizul celorlalți semnatari ai Pactului);
- *1935* – România a fost *aleasă membru permanent în Consiliul Ligii Națiunilor*;
- *1936* – s-a semnat *Protocolul româno-sovietic la Montreux* prin care se ajungea la un acord cu privire la încheierea unui pact de asistență mutuală;
- *1938* – România a declarat că-și păstrează fidelitatea față de Societatea Națiunilor;
   - ✓ *Carol al II-lea a vizitat Anglia, Franța, Belgia, Germania* (Hitler i-a cerut lui Carol al II-lea să rupă legăturile cu Franța și Anglia și să aducă la putere Garda de Fier);
- *1939 – Acord economic româno-polon*;
   - ✓ *Protocol comercial cu Franța* (prevedea dublarea exportului de petrol în schimbul importului de instalații industriale);
   - ✓ *Acord româno-britanic* prin care Marea Britanie acorda garanții pentru sporirea exportului către România;
   - ✓ *Anglia și Franța garantau frontierele României.*

11.5. Monarhia autoritară a lui Carol al II-lea

În anul 1938, regimul democratic din România a fost înlocuit cu regimul monarhic autoritar al regelui Carol al II-lea, acest fapt deschizând drumul spre regimurile dictatoriale. Din arbitru politic, monarhia a devenit principalul factor al vieții politice din România. Cu toate că în anul 1925 Carol a renunțat la tron, succesor fiind

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

numit fiul său Mihai sub autoritatea Regenţei, *în anul 1930 Carol a revenit în România sprijinit de camarila regală* (M. Manoilescu, Noe Ionescu) şi *s-a proclamat rege*. Speculând divergenţele dintre partidele politice, regele a întreţinut şi alimentat agitaţiile şi frământările din interiorul acestora încurajând sciziunile din cadrul lor. În anul 1933 datorită dificultăţilor cauzate de criza economică şi descoperirii „afacerii Skoda" (corupţie şi spionaj în favoarea firmei cehoslovace) în care au fost implicaţi naţional-ţărăniştii, Carol al II-lea a chemat la putere un guvern liberal, condus de I.G. Duca. Acţiunile tot mai periculoase ale Gărzii de Fier l-au determinat pe noul prim-ministru să interzică această organizaţie în 9 decembrie 1933. Măsura luată de guvern a condus la *asasinarea, în 29 decembrie 1933, pe peronul gării Sinaia, a lui I. G. Duca, de către un grup de legionari.*

Împrejurările interne de la sfârşitul anului 1933 au favorizat acţiunile regelui Carol al II-lea de a controla viaţa politică a ţării în scopul instaurării unui unui regim de autoritate personală. În ianuarie 1934 regele a numit în fruntea guvernului pe Gheorghe Tătărescu, unul dintre principalii exponenţi ai „tinerilor liberali", iar preşedenţia Partidului Naţional-Liberal, a fost preluată de Constantin I.C. Brătianu.

În anul 1934, guvernul a fost împuternicit să guverneze prin decrete-legi. După patru ani de guvernare liberală, în decembrie 1937 au fost organizate alegeri parlamentare, care s-au încheiat cu un rezultat nedecis, deoarece niciun partid politic nu a obţinut cel puţin 40% din totalul voturilor pentru a beneficia de prima electorală. Pe primul loc s-a situat *PNL cu 35,92%*, urmat de *PNŢ – 20,40%, Totul pentru Ţară* (Miscarea Legionară)- *15,58%* si *Partidul Naţional Crestin – 9,15%.*[214] În aceste condiţii, regele 1-a numit în funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri pe *Octavian Goga*, lider al *Partidului Naţional-Creştin*, dar 1-a inclus în guvern, la Ministerul de Interne, pe Armand Călinescu, adversar înverşunat al Mişcării legionare. Prin *decret-regal Parlamentul a fost dizolvat* şi s-au anunţat alegeri în martie 1938. Campania electorală a cunoscut un curs violent, ministrul de Interne luând măsuri împotriva legionarilor,

[214] *Ibidem*, p. 316

iar aceştia ripostând împotriva forţelor de ordine. Corneliu Z. Codreanu declarase că în „48 de ore după biruinţa Mişcării Legionare, România va avea o alianţă cu Roma si Berlinul"[215], fapt ce însemna schimbarea politicii externe a ţării, care era orientată spre Franţa, Marea Britanie şi Societatea Naţiunilor. Guvernele de la Londra şi Paris au intervenit pe lângă regele Carol al II-lea, cerându-i să impiedice ascensiunea legionarilor spre putere. La rândul lor, liderii partidelor democratice erau îngrijoraţi atât de declaraţiile lui Codreanu, cât şi de hotărârea Mişcării Legionare de a instaura un regim totalitar şi de a „pedepsi" pe cei care i s-ar opune. Apreciind că momentul era favorabil unei lovituri de stat, Carol al II-lea a decis să acţioneze rapid, pentru a prelua principalele pârghii ale puterii în propriile mâini si a se prezenta ca un „salvator" al naţiunii.

În noaptea de *10/11 februarie 1938 s-a constituit un nou guvern, prezidat de patriarhul Miron Cristea*, din care făceau parte, ca miniştri secretari de stat, şase foşti preşedinţi ai Consiliului de Miniştri (Arthur Văitoianu, Alexandru Averescu, Alexandru Vaida-Voevod, Nicolae lorga, Gheorghe Tătărescu, Gheorghe Gh. Mironescu). În aceaşi noapte, la cererea regelui, *patriarhul Miron Cristea care a decretat*: stare de asediu, înăsprirea cenzurii, ordinea publică a fost încredinţată militarilor, a anulat organizarea alegerilor din martie. Toate aceste măsuri au reprezentat un pas decisiv spre instaurarea unui regim dictatorial.

În februarie 1938 s-a elaborat o nouă Constituţie care punea bazele juridice ale noului regim. *Constituţia din 1938*[216] legifera instaurarea monarhiei autoritare.

Regele: numea guvernul, avea putere legislativă prin Reprezentanţa Naţională, era şeful armatei, conferea decoraţii, acredita ambasadori, conducea prin decrete-legi. Parlamentul avea rol decorativ.

La 30 martie 1938 s-a publicat *decretul-lege* pentru *dizolvarea tuturor asociaţiilor, grupărilor sau partidelor politice;* decretul prevedea că acestea îşi vor putea relua activitatea „în condiţiile şi cu formele prevăzute într-o lege specială ce se va

---

[215] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 40

[216] Ştefan Pascu, *Istoria României......*, p. 412

întocmi în acest scop".[217] Acest act temerar, prin care se urmărea lichidarea unei componente fundamentale a regimului democratic, nu a provocat aproape nici o reacție din partea opiniei publice, iar opoziția liderilor unor partide a fost declarativă şi ineficientă. În *14 aprilie 1938 a fost publicat decretul privind apărarea ordinei în stat*, care preciza că dizolvarea unei grupări sau asociații cu caracter politic atrăgea după sine în mod automat închiderea cluburilor sau localurilor de întruniri ale acestora.[218]

Noul regim a procedat la reorganizarea administrativă a țării. La *14 august 1938 a fost decretată reforma administrativă*, pe baza căreia, alături de vechile unități, comuna, plasa, județul, s-a introdus una nouă: *ținutul.*[219] Au fost create zece ținuturi: Olt, Argeş, Mării, Dunării, Nistru, Prut, Suceava, Alba-Iulia, Crişurilor, Timiş, în fruntea cărora se aflau rezidenți regali, numiți prin decret de către Carol al II-lea. Reorganizarea a cuprins şi domeniul social: *sindicatele au fost dizolvate*, iar prin *decretul-lege din 12 octombrie 1938* s-au creat *breslele* de lucrători, funcționari particulari şi meseriaşi, care aveau ca obiect apărarea şi dezvoltarea intereselor profesionale ale membrilor, iar acestea erau limitate, excluzându-se activitățile politice.

Carol al II-lea a înființat *Straja Țării* şi partidul regelui-*Frontul Renaşterii Naționale (F.R.N.)* care era „unica organizație politică în stat"[220], orice altă activitate politică decât aceea a F.R.N. era socotită clandestină.

Tot prin *decret-regal s-a introdus pedeapsa cu moartea pe timp de pace* iar *drept la vot aveau cetățenii români peste 30 de ani.* PNL şi PNȚ au protestat față de măsurile luate de rege adresându-i memorii, dar fără rezultat. Spre sfârşitul anului 1938 Garda de Fier a trecut la acțiuni deschise împotriva regimului condus de Carol al II-lea. În acest context, regele a dispus contramăsuri care au culminat cu uciderea, în noiembrie 1938 a lui Corneliu Zelea Codreanu şi a altor lideri legionari. Ca şi răspuns, legionarii l-au asasinat pe primul ministru Armand Călinescu.

---

[217] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 44
[218] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 318
[219] *Ibidem*
[220] *Ibidem*, p. 319

Politica economică a regimului s-a caracterizat prin creşterea intervenţiei statului, exprimată în: măsurile vizând coordonarea activităţii economice, în comenzile masive făcute industriei, în achiziţionarea unor mari cantităţi de cereale şi stocare lor, în angajarea unor împrumuturi pe piaţa internă, în dirijarea comerţului exterior şi controlul circulaţiei valutare. Viaţa economică a fost influenţată de: evoluţia situaţiei internaţionale, care a impus acordarea unei atenţii prioritare înarmării în vederea apărării graniţelor; reorientarea comerţului exterior în condiţiile dispariţiei unor pieţe tradiţionale pentru România; îngreunarea transporturilor intenaţionale; stocarea de către diferite state a unor produse, îndeosebi strategice.[221]

Deteriorarea situaţiei internaţionale a făcut ca principalele produse de export ale României, petrolul şi cerealele, să devină obiect de puternică dispută între Marile Puteri. România era una dintre cele mai mari ţări producătoare de petrol din Europa, iar acest produs căpătase o importanţă deosebită pentru aprovizionarea maşinii de război; de asemenea, dispunând de mari cantităţi de cereale pentru export şi având nevoie de produse fabricate, ea constituia o piaţă sigură şi rentabilă pentru ţările industrializate. Guvernanţii români continuau să promoveze o politică orientată spre Franţa si Marea Britanie, opunându-se strângerii legăturilor cu Germania. Carol al II-lea a căutat să opună rezistenţă penetraţiei capitalului german, dar posibilităţile de contracarare a ofensivei hitleriste au devenit tot mai limitate, în acest sens este sugestiv faptul că (într-un context internaţional extrem de dificil, generat de ocuparea Cehoslovaciei) a fost *semnat la 23 martie 1939 un Tratat economic româno-german*, care prevedea o puternică dezvoltare a realţiilor dintre cele două ţări şi o serie de avantaje unilaterale pentru Germania; totuşi, când atmosfera s-a mai limpezit, autorităţile de la Bucureşti au tergiversat aplicarea lui.

Notele ultimative sovietice din 26 şi 27 iunie 1940, urmate de ocuparea Basarabiei şi nordului Bucovinei de către Armata Roşie, au marcat începutul sfârşitului pentru regele Carol al II-lea. La *28 iunie 1940*, Horia Sima a fost numit în funcţia de subsecretar de stat

---

[221] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 47

la Ministerul Cultelor şi Artelor, *Garda de Fier* devenind astfel, pentru prima dată de la înfiinţarea sa, *forţă politică de guvernământ*. La 15 iulie, Hitler a trimis regelui o scrisoare extrem de dură, în care-i cerea pe un ton ultimativ ca România să înceapă negocieri cu Ungaria şi cu Bulgaria, să accepte cedările teritoriale revendicate de acestea. Încercând să se înscrie „în noua ordine europeană" impusă de Germania, *Carol al II-lea* a dat publicităţii, la 8 august, *decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România*. Decretul interzicea evreilor veniţi în Romania după 30 decembrie 1918 să ocupe funcţii publice, să fie militari de carieră, să facă parte din consilii de adminstraţie, să deţină proprietăţi rurale etc.[222]

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

[222] *Ibidem*, p. 57

12. AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Început sub forma a două conflicte separate, unul în iulie 1937 în Extremul Orient şi celălalt în septembrie 1939 în Europa, cel de-al Doilea Război Mondial a devenit mondial în anul 1941. Complet diferit prin amploare şi durată de precedentele conflicte mondiale, cel de-al Doilea Război Mondial a împărţit secolul al XX-lea în două perioade istorice: *perioada antebelică şi cea postbelică.*

La sfârşitul Primului Război Mondial, tratatele de pace grupate în cadrul *sistemului de la Versailles* au încercat să reglementeze problemele europene pe baza principiilor naționale.

Anii *1936-1937* au marcat cotitura de război: SUA s-au menţinut în izolarea pe care şi-o impuseseră, iar Franța şi Marea Britanie au rămas neputincioase în fața tendințelor revizioniste ale Germaniei şi Italiei. Anexarea Austriei de către Germania, în martie 1938, şi *Acordul de la München*[223], din septembrie acelaşi an, au constituit evenimente care au încurajat Germania pe drumul declanşării unei noi conflagrații mondiale.

Dezmembrarea Cehoslovaciei a avut consecințe extrem de negative pentru România, care a pierdut un aliat credincios şi principala sursă de aprovizionare cu armament. De asemenea, acest act a marcat *dispariția Micii Înțelegeri*, care constituia unul din punctele de sprijin ale politicii externe româneşti în lupta împotriva revizionismului horthyst. Guvernul român a încercat să obțină o *ameliorare a relațiilor cu Uniunea Sovietică.* Armand Călinescu a reluat politica promovată de Nicolae Titulescu față de vecinul de la răsărit, sperând că va reuşi să ajungă la încheierea unui pact de neagresiune romano-sovietic, pe baza recunoaşterii *statu-quo-ului* teritorial. Dar, semnarea *Pactului Ribbentrop-Molotov*, numit *„Tratat de neagresiune între Uniunea Sovietică şi Reich-ul German"*[224], la 23 august 1939, a anulat aceste eforturi şi a creat o stare de nelinişte în România.

---

[223] Constantin Buşe, *op. cit.*, p. 290
[224] *Ibidem*, p. 293

<u>*Cauzele războiului:*</u>

- politica revizionistă a Germaniei, Italiei, Japoniei;
- dorința Germaniei de a-și instaura hegemonia pe continent, Anglia și Franța netolerând acest lucru;
- politica conciliatoare a Franței și Angliei;
- politica de anexare de noi teritorii;
- semnarea pactului de neagresiune dintre Germania și URSS.

Pretextul războiului l-a constituit înscenarea atacării de către armata poloneză a postului de radio de la *Gleiwitz*. La 1 septembrie 1939 armata germană a atacat Polonia. La 3 septembrie 1939 Franța și Anglia au declarat război Germaniei, dar nu au atacat-o, *„războiul ciudat"*[225]. Polonia a fost ocupată în 3 săptămâni, teritoriul său, împărțit de Germania și URSS, *Polonia a dispărut ca stat*. Victoriile lui Hitler în vestul Europei din vara anului 1940 și izolarea internațională a României cu consecințe tragice asupra integrității teritoriale, au determinat regimul lui Carol al II-lea să se apropie de Germania și să accepte colaborarea cu Garda de Fier.

În iulie-septembrie 1940 din guvern au făcut parte și 3 legionari, *guvernul* a luat următoarele *măsuri*: a arestat unii lideri politici, a interzis evreilor să ocupe funcții în administrație și armată, Parlamentul e dizolvat. Deși s-a declarat neutră, România a sprijinit Polonia, tezaurul polonez tranzitând teritoriul României.

În perioada septembrie 1939 - februarie 1940, diplomația română și-a concentrat eforturile în direcția realizării unui *„bloc al neutrilor"*[226]. După o serie de tatonări, guvernul român a propus, la 28 octombrie 1939, crearea unui bloc în care să intre, alături de țările membre ale *Înțelegerii Balcanice* (România, Iugoslavia, Turcia, Grecia), Bulgaria, Italia și Ungaria. Aceste state urmau să mențină o neutralitate desăvarșită în cadrul conflictului european și să păstreze o atitudine binevoitoare față de acel membru al blocului care ar fi devenit victima unei agresiuni. Inițiativa era în interesul tuturor popoarelor din Peninsula Balcanică, deoarece viza apărarea independenței și suveranității lor naționale. *Acest bloc balcanic nu s-*

---

[225] Jacques de Jaunay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, vol I, Editura Științifică, București, 1988, p. 66-68
[226] Andrei Oțetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 390

a realizat datorită tendinţelor expansioniste ale Ungariei şi Bulgariei. În 26 iunie 1940 România a primit notă ultimativă din partea Rusiei pentru cedarea Basarabiei şi Bucovinei. În *28 iunie Consiliul de Coroană a decis să accepte ultimatumul sovietic, cedând Basarabia şi nordul Bucovinei*, numai şase dintre participanţi fiind împotrivă şi unul abţinându-se.[227] La 3 iulie 1940, trupele sovietice s-au instalat pe noile graniţe între Romania si U.R.S.S.

La 15 iulie, fuhrer-ul i-a adresat lui Carol al II-lea o scrisoare în care, pe un ton ultimativ, cerea ca România să se încadreze definitiv în linia politică a Reich-ului şi să consimtă la cedări teritoriale faţă de vecinii săi, subliniind că revizuirea devenise inevitabilă: „Orice încercare de a înlătura, prin manevre tactice de vreun fel sau altul pericolele care ameninţă ţara dumneavoastră trebuie (să sufere) şi va suferi un eşec. Sfârşitul, mai devreme sau mai târziu - şi poate în foarte scurt timp - ar putea fi chiar distrugerea României"[228].

În ziua de 3 august 1940, Hitler a cerut guvernului român să cedeze Bulgariei partea de sud a Dobrogei, Cadrilaterul. La *tratativele româno-bulgare,* începute la Craiova în ziua de 19 august, partea romană a satisfăcut integral cererile teritoriale ale Bulgariei, graniţa dintre cele două ţări fiind stabilită prin *Acordul semnat la 7 septembrie 1940 pe linia trasată înainte de 1913.*[229]

În 30 august 1940 prin Dictatul de la Viena[230], *România era obligată să cedeze Ungariei nordul Transilvaniei*, (ţara noastră era obligată să cedeze 42 243 kmp cu 2.667.007 locuitori)[231]. Datorită acestor cedări teritoriale în ţară au început manifestări împotriva regimului lui Carol al II-lea, care se dovedise incapabil de a apăra integritatea teritorială a României, în mai puţin de trei luni, *România pierduse 99.738 kmp* (33,8% din suprafaţă) şi *6.821.000 locuitori*

---

[227] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 377

[228] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 84

[229] Cornel Grad, *Al doilea arbitraj de la Viena*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998, p. 36-37

[230] Gheorghe Buzatu, *România cu şi fără Antonescu. Documente*, Editura Moldova, Iaşi, 1991, p. 116-120

[231] ****Istoria României între anii 1918-1981*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981, p. 202

(33,3% din populaţie). *Carol al II-lea a fost obligat în 6 septembrie 1940 să abdice.*

12.1.România-stat naţional legionar (septembrie 1940 - ianuarie 1941)

În teritoriile româneşti ocupate în vara anului 1940, autorităţile sovietice şi horthyste s-au dedat la acte de terorism inimaginabile împotriva populaţiei româneşti majoritare. Asasinatele, jafurile şi deportările au însoţit instaurarea şi organizarea noilor regimuri în teritoriile ocupate. Mii de români au fost obligaţi să plece în Siberia, în Transilvania, horthyştii au săvârşit atrocităţi fără precedent (în *Ip* şi *Trăznea* din judeţul Sălaj au ucis 157 persoane), evreii au fost duşi în lagărele de exterminare naziste.[232] Pe fondul nemulţumirilor generate din ţară, în 4 septembrie 1940 regele Carol al II-lea l-a însărcinat pe generalul Ion Antonescu să constituie un nou guvern. Informat asupra hotărârii regelui, Iuliu Maniu a avut o întrevedere cu Ion Antonescu la Ploieşti, cei doi au căzut de acord să acţioneze pentru detronarea lui Carol al II-lea şi formarea unui guvern de uniune naţională. Constrâns de împrejurări Carol al II-lea, a semnat, în 5 septembrie 1940, decretele prin care suspenda Constituţia din 1938.

În 6 septembrie 1940 la cererea lui Ion Antonescu, *Carol al II-lea a semnat un Apel către ţară*[233] prin care anunţa că a trecut asupra fiului său „grelele sarcini ale domniei", în aceeaşi zi, principele moştenitor *Mihai a depus jurământul în calitate de rege*, asigurându-se astfel menţinerea instituţiei monarhice. Printr-un nou decret, semnat de regele Mihai, *Ion Antonescu era reinvestit cu „drepturi depline"*. *Regele* rămânea cu următoarele prerogative: era capul oştirii, avea dreptul de a bate monedă, conferea decoraţii, primea şi acredita ambasadorii şi miniştrii, numea primul ministru, era însărcinat cu depline puteri, avea drept de amnistie şi graţiere. La 6 septembrie 1940, regimul politic din România intra într-o nouă

---

[232] Fătu Mihai, *et. al.*, *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României* Editura Politică, Bucureşti, 1985, p. 61

[233] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 89

etapă a evoluției sale, în care figura dominantă era generalul Ion Antonescu.

În 14 septembrie 1940 România s-a declarat stat național legionar. Antonescu era președintele Consiliului de Miniștri și conducătorul statului, iar Horia Sima deținea funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și de șef al Mișcării Legionare, unica organizație politică legală. În calitatea pe care o deținea, *Antonescu a concentrat în mâinile sale atributele esențiale ale puterii politice.* El avea dreptul de inițiativă legislativă, de a numi membrii guvernului și de a angaja statul pe plan extern. Ca urmare a dizolvării Parlamentului și a restrângerii atribuțiilor regale, practic, el nu răspundea în fața nimănui pentru actele sale de politică internă și externă.

Regimul antonescian s-a caracterizat prin: excluderea separației puterilor în stat, anularea libertăților și drepturilor cetățenești, desființarea instituțiilor fondate de Carol al II-lea, conducerea prin decrete-legi, încurajarea naționalismului și antisemitismului, iar sub influența mișcării legionare s-a guvernat prin metode teroriste, răspândindu-se ideologia extremei drepte. PNL și PNȚ au refuzat colaborarea cu un guvern autoritar.

În 23 noiembrie 1940 Antonescu a semnat în Italia aderarea României la Pactul Tripartit. Intrarea României în război alături de Puterile Centrale, pentru a se apăra de expansiunea URSS, Antonescu vedea în Hitler unica șansă. *În 4 decembrie 1940 s-a semnat la Berlin, Acordul de colaborare economic româno-german pe 10 ani,* prin care toată economia românescă era subordonată intereselor Germaniei.[234]

Pe plan intern, metodele de guvernare adoptate de legionari atingeau grav ordinea de stat, crima și teroarea creând un adevărat haos. Legionarii și-au creat propria poliție, intenționau să preia conducerea prefecturilor și a primăriilor, s-au dedat la răfuieli sângeroase, au dat decrete-legi cu caracter discriminatoriu pentru evrei. Confruntarea dintre gruparea antonesciană și legionari a devenit publică după *27 noiembrie 1940*, ca urmare a *asasinării de către legionari a 64 deținuți politici la închisoarea Jilava*, precum și

[234] *Ibidem*, p. 93

a profesorilor universitari *Nicolae lorga* si *Virgil Madgearu*, aceasta au provocat discreditarea Legiunii şi nemulţumirea lui Antonescu. În decembrie 1940, Antonescu, cu acordul lui Hitler, a desfiinţat poliţia legionară, a instituit pedeapsa cu moartea pentru instigarea la rebeliune. În ianuarie 1941, legionarii, dornici să obţină întreaga putere în stat, au organizat o rebeliune, atacând şi ocupând instituţii administrative, secţii de poliţie, centre de comunicaţie. Au fost devastate 3.400 imobile şi instituţii, au fost omorâte 374 persoane (dintre care 118 evrei şi 74 militari).[235] Rebeliunea legionară a fost înăbuşită, au fost arestaţi 8000 de legionari, Garda de Fier a fost înlăturată de la putere.

12.2. România în 1941-1944

Regimul instaurat de Antonescu în 27 ianuarie 1941 a fost un *regim militar* care a condus România până în 23 august 1944. *Noul guvern, era format din militari şi tehnicieni*, având ca obiective principale, asigurarea ordinii publice şi administrarea eficientă a ţării. Ion Antonescu a instaurat un *regim totalitar*, în care conducătorul statului deţinea puterea legislativă, executivă şi controla justiţia, el conducea prin decrete-legi, numea sau concedia orice funcţionar al statului, iniţia sau modifica legile, dirija politica externă. Spre deosebire de regimurile fasciste, acesta nu avea o ideologie şi nu se baza pe un partid politic. România a rămas un stat monarhic, dar monarhia avea un rol decorativ.

După înlăturarea Gărzii de Fier, Antonescu a impus noi *măsuri*: militarizarea întreprinderilor şi instituţiilor, controlul statului asupra economiei, interzicerea organizaţiilor politice şi sindicale, arestări, deportări, înfiinţarea lagărelor de muncă. Prin alianţa cu Germania, Antonescu urmărea menţinerea independenţei ţării. Regimul antonescian a promovat o *politică antisemită*, acţionand mai ales împotriva evreilor din Basarabia şi Bucovina, pe care îi acuza de comunism. S-au înregistrat adevărate pogromuri (*Iaşi, Odesa*). *Pogromul de la Iaşi* (iunie 1941) căruia i-au căzut victime *3.233 de*

235 ****Mareşal Ion Antonescu. Epistolarul infernului*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1993, p. 65

evrei a fost organizat de către legionari şi nazişti, fără înştiinţarea guvernului Antonescu.[236]

Comisia internaţională pentru studiul holocaustului în România în raportul său publicat în 2005, aprecia că „în Romania şi în teritoriile aflate sub controlul său au fost ucişi sau au murit între 280.000 şi 380.000 de evrei români şi ucrainieni. În holocaust au pierit şi aproximativ 135.000 de evrei români care trăiau în Transilvania de nord, aflată sub conducere maghiară, precum şi 5.000 de evrei români care se aflau atunci în alte ţări din Europa".[237] Deşi s-au adoptat măsuri împotriva evreilor, Antonescu nu a procedat la exterminarea lor, aşa cum a indicat Berlinul.

12.3. Intrarea României în război

În *iunie 1941* Antonescu a semnat la München, *Acordurile româno-germane*, prin care România se angaja să ia parte la războiul împotriva URSS conform planului Barbarossa. La *sfârşitul lunii iulie Basarabia şi Bucovina au fost eliberate*, armata română ajunsese la Nistru. Astfel, teritoriile românesti răpite abuziv de U.R.S.S. în iunie 1940 au fost *reintegrate* în graniţele României. În luptele pentru eliberarea Basarabiei, a părţii de nord a Bucovinei şi a ţinutului Herţa, forţele terestre române au înregistrat 4.112 morţi, 12.129 răniţi, 5.506 dispăruţi.[238] La 21 august 1941, generalul Antonescu a fost avansat de regele Mihai la gradul de *mareşal*; la rândul său, regele primise acest grad din partea lui Antonescu la 10 mai 1941.

La *29 iunie 1941*, Antonescu a semnat *decretul-lege* cu privire la *organizarea Basarabiei si Bucovinei,* se constituiau două provincii separate, ele urmau să fie administrate direct de guvern şi subordonate conducătorului statului, aveau buget propriu, erau conduse de câte un guvernator, care reprezenta autoritatea supremă a provinciei respective.[239]

---

[236] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 92

[237] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 384

[238] Gheorghe Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 1995, p. 23-24

[239] ****Mareşal Ion Antonescu..........*, p. 190-199

În *octombrie 1941 armata romană a participat la luptele din Crimeea, reuşind să cucerească Odessa.* În toamna anului 1941, Antonescu a retras armata de pe front, considerând că obiectivul urmărit (revenirea la patria-mamă a teritoriilor pierdute în iunie 1940) a fost atins. Hitler i-a cerut lui Antonescu o colaborare şi dincolo de Nistru. Anglia a adresat un ultimatum României să oprească operaţiile militare de pe frontul sovietic, Atonescu a refuzat ceea ce a dus la stare de război între România şi Anglia.

În 8-11 decembrie României i-au declarat război: *Anglia, Canada, Noua Zeelandă, Australia. În 12 decembrie România a declarat război SUA.*

România a participat la marile operaţii militare din *Crimeea* (octombrie 1941-iunie 1942), *Stalingrad* (iulie 1942-februarie 1943), *Caucaz* (august 1942-primăvara lui 1943), *Cuban* (1943-1944), *Crimeea* (octombrie 1943-mai 1944) ş.a. În anul 1943, din cei un milion de militari români aflaţi pe front, aproape jumătate au căzut morţi, răniţi sau prizonieri.[240] Spulberarea mitului invincibilităţii germane, evidentă încă din 1942, a tensionat relaţiile romano-germane şi a amplificat pagubele materiale şi pierderile umane. *Dezastrul de la Stalingrad* (armata română a înregistrat 160.000 de morţi, dispăruţi, prizonieri) l-a convins pe Antonescu că Germania nu dispunea de mijloace pentru a înfrange Uniunea Sovietică şi că trebuiau găsite soluţii pentru salvarea României. Începând cu primăvara anului 1943, el l-a autorizat pe *Mihai Antonescu*, care îndeplinea (din iunie 1941) pe langă funcţia de ministru de externe şi pe cea de prim-ministru interimar, *să demareze contacte cu puterile occidentale în vederea scoaterii României din război.*

12.4. Actul de la 23 August 1944

Victoriile coaliţiei antihitleriste pe toate fronturile au determinat ca rezistenţa împotriva regimului antonescian şi a războiului să se intensifice. Ororile războiului, pierderile de vieţi omeneşti, regimul de ocupaţie horthystă în nord-vestul Ardealului, reinstaurarea ocupaţiei sovietice în Basarabia şi Bucovina de Nord,

[240] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 344

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

prezența trupelor străine în țară au intensificat lupta românilor care doreau reinstaurarea unui regim democratic și ieșirea din război. *Din anul 1943 oamenii politici din România au făcut demersuri pentru scoaterea României din război*, creându-se Frontul Patriotic Antihitlerist, obiectivul acestuia fiind ieșirea României din război, alăturarea coaliției antihitleriste, reintroducerea regimului democratic.

În martie 1944, trupele sovietice au ajuns la Nistru, iar în aprilie au pătruns în nordul Moldovei. Pană la acea dată, armata română pierduse 600.000 de oameni, iar pericolul transformării țării în teatru de război devenise iminent.[241] În aprilie 1944, U.R.S.S. a transmis guvernului român *condițiile de armistițiu*, care prevedeau: ieșirea României din război, întoarcerea armelor împotriva Germaniei, acceptarea frontierelor estice din iunie 1940, eliberarea prizonierilor și plata unor despăgubiri de război.[242] *Dictatul de la Viena era considerat nedrept*, iar Moscova promitea ajutor pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei (anexată de Ungaria). Antonescu a respins aceste condiții, considerandu-le inacceptabile. El a decis continuarea negocierilor cu sovieticii la Stockholm pentru ameliorarea condițiilor de armistițiu. Mareșalul Antonescu a organizat armata română în Moldova pentru a opri înaintarea sovietică, deoarece nu a fost deacord cu semnarea armistițiului, în 23 august 1944 a fost arestat din ordinul regelui Mihai.

În 23 august 1944 regele Mihai anunța încetarea alianței României cu Germania și alăturarea Antantei, reintrarea în vigoare a Constituției din 1923, numirea unui guvern condus de Constantin Sănătescu.[243] Guvernul prin *decrete - legi* a desființat lagărele de muncă, a declarat amnistia generală, a eliberat deținuții politici, a restabilit cadrul democratic. Trupele naziste au declanșat un atac împotriva Bucureștiului, până în 30 august armata română a eliberat capitala. *Germanii au fost înfrânți pe Valea Prahovei, Brașov, Dobrogea; a fost eliberată Transilvania*, în *25 octombrie 1944* au fost eliberate ultimele teritorii românești *Carei și Satu Mare*.[244]

---

[241] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 96
[242] Andrei Oțetea, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 398
[243] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 352-354
[244] Ștefan Pascu, *Istoria României.....*, p. 445

După 23 august 1944, România a redevenit o *monarhie constituțională*, suveranul exercitându-și prerogativele în conformitate cu *Constituția din 1923*. Partidele politice și-au reluat activitatea legală, s-a desființat cenzura.

Importanța actului de la 23 august:

- Germania era lipsită de materii prime;
- a contribuit la prăbușirea întregului front hitlerist din Balcani;
- s-a evitat transformarea României în teatru de război;
- s-au creat condiții eliberării Transilvaniei (armata română a luptat împotriva trupelor germane, până la 31 august 1944 reușind să elibereze 2/3 din teritoriul național);
- războiul s-a scurtat cu 6 luni.

După actul de la 23 august România a fost ocupată de armatele ruse.

În 14 septembrie 1944 s-a semnat *armistițiul dintre România și Națiunile Unite*[245]:

- România era declarat stat învins;
- nu i se recunoștea statutul de cobeligerant;
- a fost obligată să întrețină armata sovietică de ocupație;
- plata unor imense despăgubiri de război timp de 6 ani;
- participarea armatei române la lupte pe frontul din vest cu 12 divizii;
- anularea Dictatului de la Viena;
- granița cu Rusia rămânea cea din 1940.

Armata română a participat la eliberarea *Ungariei*, *Cehoslovaciei* și a unor zone din *Austria*. Pe *Frontul de Vest* au acționat 37 de divizii cu un efectiv de 540.000 de ostași, care au eliberat peste 8.700 de localități.[246] Aproape 170.000 de ostași români și-au dat viața pentru victoria coaliției *Națiunilor Unite* și *înfrângerea Germaniei*. Efortul de război al României (în plan economico-financiar) a fost estimat la peste 1 milion de dolari S.U.A. (la valoarea anului 1938). La *9 mai 1945, Germania a capitulat*, act ce a marcat încetarea ostilităților militare în Europa. Deși a avut un rol important pe Frontul de Vest, după 23 august 1944, România nu a

---

[245] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 392

[246] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 106

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

primit statutul de stat cobeligerant, iar la Conferința de Pace de la Paris a fost tratată ca un stat învins.

Conferința de Pace de la Paris din 1947 prevedea pentru România[247]:

- plata către URSS a unor mari despăgubiri de război;
- prezența în țară a trupelor sovietice;
- anularea Dictatului de la Viena;
- granița dintre România și Uniunea Sovietică rămânea cea stabilită în iunie 1940;
- granița cu Bulgaria rămanea cea din 1913.
- navigație liberă pe Dunăre;
- instituirea în țară a unui regim democratic.

[247] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 368

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

13. CULTURA ROMÂNĂ – EVOLUȚIE ȘI PARTICULARITĂȚI ÎN CULTURA UNIVERSALĂ (sec. al XVIII-lea - al XX-lea)

13.1.Cultura română în secolul al XVIII-lea

Secolul al XVIII-lea este socotit un *secol al luminilor*, un curent cultural progresist, care accentuează rolul rațiunii și spiritul creator al omului, bogat în realizări culturale și semnificative pentru ideile noi pe care operele luministe le exprimă. Aflate în sud-estul Europei, Țările Române au suferit, în mod alternativ, în funcție de conjunctura istorică, atât influența apuseană cât și cea răsăriteană. În acest timp s-au inmulțit contactele culturale cu centrele europene, au pătruns scrierile luminiștilor din alte țări și s-au formulat trăsăturile proprii ale luminismului în Țările Române.

În secolul al XVIII-lea s-a afirmat o cultură laică luministă originală, care a sprijinit ideile de emancipare națională. Din acest fapt a rezultat caracterul militant al culturii luministe și rolul ei în luptele politice ale timpului. Laicizarea culturii a făcut progrese remarcabile. În acest proces, un rol deosebit l-a avut filosofia raționalistă și literatura de luminare a maselor prin care luminiștii urmăreau să înlăture, cu ajutorul științei, superstițiile. În secolul al XVIII-lea cultura românească și a naționalităților a primit un caracter european, a dat glas ideilor noi care exprimau dorințele și nevoile societății, a dezvoltat un nou sistem de valori.

Secolului al XVIII-lea îi este caracteristică orientarea spre întemeierea unor instituții culturale. Astfel, școlile elementare au fost destinate să răspundă unor nevoi sociale potrivit politicii educative a statului, a pregăti cetățeni capabili să înmulțească bogăția țării. Politica reformistă a țintit la organizarea unei rețele școlare, prin *Ratio Educationis (1777)*, lege care reglementa învățământul. Același fenomen s-a realizat și în Moldova și Țara Românească, în timpul fanarioților. Oamenii de cultură au accentuat rolul învățământului laic și modern al limbii naționale, ideea unui învățământ care să sprijine lupta de emancipare națională. În

ECUAST SPIRU HARET UNIVERSITY LIBRARY

Transilvania, *Gheorghe Şincai* şi *Dimitrie Eustatievici* au organizat învăţământul românesc. Un rol important au avut şcolile gimnaziale din Braşov, Sibiu, Cluj, la Blaj s-a înfiinţat un centru de învăţământ românesc gimnazial şi superior (1754).

În Ţara Românească şi Moldova, un rol deosebit l-au avut *Academiile Domneşti* din Bucureşti şi Iaşi. Prin conţinutul învăţământului în general, prin cel filosofic în special, s-a făcut un pas important în modernizarea culturii româneşti. La sfârşitul secolului al XVIII-lea s-au organizat societăţi culturale şi ştiinţifice, care exprimau necesitatea organizării culturii moderne: *Societatea filosofească a neamului românesc în mare Prinţipatul Ardealului, Societatea prin cultivarea limbii maghiare din Transilvania, Societatea literară greco-dacică* (Ţara Românescă 1810). Un rol deosebit în secolul al XVIII-lea l-a avut şi apariţia presei periodice, destinată să satisfacă setea de cunoaştere a celor cunoscători de carte: *Curierul Moldovei* (1790), *Siebenbűrger Zeitung* (1784) etc.

În secolul al XVIII-lea s-a impus de la început personalitatea lui *Dimitrie Cantemir*, savantul domnitor, autor al vestitului „*Hronicon al vechimii româno-moldo-vlahilor*", în care tratează latinitatea poporului român. Autor al unei lucrări geografice, *„Descrierea Moldovei"* şi al *„Istoriei Imperiului Otoman"*, pentru mult timp cartea diplomaţiei europene. Prin ideile sale, Dimitrie Cantemir, a fundamentat doctrina originii şi unităţii poporului român şi anunţa marele curent luminist. Prin „*Hronic*", el a integrat istoria românilor, civilizaţiei europene, ridicând în acelaş timp istoriografia la nivelul metodelor critice.

În secolul al XVIII-lea au continuat să fie scrise lucrări istorice în maniera cronicilor. Ideile europene şi cantemiriene au stat la baza curentului luminist transilvănean al *Şcolii Ardelene*, care, prin reprezentanţii săi, la sfârşitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XX-lea, au dezvoltat ideologia naţională şi au subordonat-o luptei de emancipare politică. Printr-o vastă operă filologică, istorică şi literară, reprezentanţii *Şcolii Ardelene*: *Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Şincai, Ion Budai Deleanu*, etc. au contribuit la cristalizarea luminismului românesc.

Samuil Micu este şi autorul primei gramatici româneşti *„Elementa linguae daco-romanae sive valachicae"* (1780), care

evidenţiază structura gramaticală latină a limbii române şi necesitatea cultivării ei ca instrument al comunicării cunoştinţelor în societate. Samuil Micu a redactat şi cărţi istorice: *„Scurtă cunoştinţă a istoriei românilor”*, *„Istoria şi lucrările şi întâmplările românilor”*.

Gheorghe Şincai a scris *„Hronica românilor şi a mai multor neamuri”*, *Petru Maior* a scris în anul 1812 *„Istoria pentru începuturile românilor din Dacia”*, *Ion Budai Deleanu „Istoria popoarelor din Transilvania”*, *„Ţiganiada”*.

Istoriografia Şcolii Ardelene a fost dedicată idealului emancipării naţionale, având ca suport programul politic românesc cristalizat de *Inochentie Micu Klein în Supplex Libellus*. Meritul acestor istorici este acela de a fi scris o istorie a poporului român, de pe întreg teritoriul Daciei, în care au tratat istoria de formare a poporului român până în zilele contemporane lor.

Luminismul din Ţara Românească a înscris la rândul său numeroşi cărturari, istorici şi oameni politici ca : *Mihai Cantacuzino*, autorul unei *„Istorii a Ţării Româneşti”*, *Daniel Philippide* (primul autor care a utilizat termenul de România), *Rigas Velestinul*, *Mitrofan Grigoras*, *Constantin Dapontes* autorul *„Efemeridelor dacice”*, *Dionisie Eclesiarhul - „Cronograf al Ţării Româneşti”*.

În Moldova, nararea principalelor evenimente istorice a fost realizată de: *Alexandru Amiras, Axinte Uricarul, Ioan Canta*. Lucrarea *„Condică ce are între sâne obiceiuri vechi şi nouă a prea înălţaţilor domni”* (1762) dezvăluie modul de viaţă de la Curtea domnească, ceremonialul de înscăunare, marile sărbători. În *„Istoria”* lui *Iordache Stavarache* sunt relatate împrejurările morţii domnitorilor Grigore al III-lea Ghica şi Constantin Hangerliu.

În Transilvania s-a publicat de către *Radu Tempa al II-lea* prima cronică în limba română, cu privire la populaţia majoritară a provinciei, *„Istoria sfintei Biserici a Scheii Braşovului”*. *„Cronica Banatului”* de *Nicolae Stoica de Haţeg* înfăţişază mai ales consecinţele războiului din 1787-1792 pentru spaţiul românesc. Literatura în limba română a fost reprezentată de *Ienăchiţă Văcărescu în „Istoria prea puternicilor împăraţi otomani”*.

Luminismul românesc a cultivat, alături de istorie şi filologie, *filosofia*. Reprezentanţii acesteia au introdus, prin intermediul traducerilor şi prelucrărilor din filosofia raţionalistă europeană, noile idei

ale secolului punând bazele terminologiei filosofice româneşti. Luminiştii din Ţările Române au contribuit la cultivarea ştiinţelor, se poate spune că prin opera lor de luminare au sporit nivelul cultural al societăţii româneşti. Dezvoltarea artistică în secolul al XVIII-lea s-a caracterizat prin afirmarea şi maturizarea stilului baroc, datorită influenţelor central-europene. În această perioadă s-au construit numeroase monumente, biserici şi palate în acest stil.

13.2. Cultura română în secolul al XIX-lea

Cultura a stat la baza renaşterii naţionale româneşti începută de cărturarii secolului al XVIII-lea. Comunitatea lingvistică şi istorică a permis dezvoltarea unei culturi unitare, în pofida divizării temporale a spatiului românesc. Acest cadru a permis ca în secolul al XIX-lea să se producă două efecte majore pentru cultura română: renunţarea la alfabetul slavon în favoarea celui latin şi crearea sistemului naţional de învăţământ.

Învăţământul

Şcoala a fost instituţia principală care a contribuit la depăşirea stării de înapoiere social-economică a societăţii române atât în mediul rural cât şi în cel urban. Reţeaua şcolară rurală s-a dezvoltat în urma adoptării *Regulamentelor Oraganice 1831-1832*, a *reformei învăţământului* (1864 învăţământul primar a devenit obligatoriu) şi a *Reformei şcolare concepute de Spiru Haret 1898* (gimnazii, licee pentru băieţi şi şcoli secundare pentru fete; constituirea de universităţi). Învăţământul urban a fost reprezentat de instituţii ca *Academia domnească Sfântul Sava* (Bucureşti 1832), *Academia Mihăileană* (Iaşi 1835), *Şcolile de la Braşov, Blaj, Universitatea din Iaşi* (1860), *din Bucureşti* (1864), *din Cernăuţi* (1874).

În Transilvania, după dualismul austro-ungar legile şcolare din Ungaria erau valabile şi pentru Transilvania, de menţionat e însă Universitatea din Cluj.

Literatura şi arta

În secolul al XIX-lea au scris şi creat câţiva dintre cei mai importanţi scriitori români din toate timpurile, în acest secol s-a născut limba română literară, arhitecura, pictura sau sculptura română au reuşit să-şi dobândescă un specific naţional.

Au apărut primele publicații în limba română:

- *Curierul Românesc* (1829)- Ion Heliade Rădulescu;
- *Albina românească* (1829)- Ghe. Asachi;
- *România* (Bucureşti 1837);
- *Gazeta de Transilvania* (Braşov 1838)- G. Bariţiu
- *Propăşirea* (I. Ghica, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu);
- *Magazin istoric pentru Dacia* (A.T. Laurian, N. Bălcescu);
- *Dacia literară* (Iaşi 1840).

În literatura secolului al XIX-lea, s-au evidențiat mai multe curente, diferențiate prin viziunea proprie asupra naturii conținutului operelor literare şi prin ideile originale asupra rolului creatorului în societate. Aceste curente literare au fost: *romantismul, realismul, sămănătorismul, poporanismul. Romantismul* a avut cea mai mare influență asupra vieții culturale, sociale şi politice din spațiul românesc. Scriitorii romantici au evocat trecutul istoric încercând să ofere modele de conduită contemporanilor lor. Reprezentanți ai romantismului sunt: Dinicu Golescu - „*Însemnare a călătoriei mele*", Barbu Paris Mumulean - „*Caracterele*". *Realismul* s-a concentrat supra prezentului şi a realității acestuia, creațiile literare au prezentat realitatea aşa cum era ea, fără a o înfrumuseța. *Sămănătorismul* idealiza satul ca formă de comunitate specific românească şi critica oraşul, unde virtuțile din trecut erau pe cale să se piardă. *Poporanismul* considera că țărănimea şi viața satului românesc erau problemele cele mai importante ale vieții publice, deoarece aici se dezvolta specificul natural.

Din punct de vedere cronologic şi tematic, literatura secolului al XIX-lea a avut două mari perioade: *paşoptismul* şi *epoca marilor clasici.* Reprezentanții cei mai de seamă ai generației *paşoptiste* au fost: *I.H. Rădulescu şi Vasile Alecsandri, Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Al. Odobescu, D. Bolintineanu, A. Russo.* Epoca *marilor clasici*: *Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale.*

Pe lângă dezvoltarea curentelor literar-artistice în secolul al XIX-lea a început procesul de instituționalizare a culturii româneşti pe baze moderne. Spre sfârşitul secolului au apărut asociații culturale: *ASTRA* (1861- Transilvania), *Societatea pentru cultura şi literatura română din Bucovina* (1862), *Junimea* (1863 Iaşi)- Titu Maiorescu,

Societatea literară română (1866 Bucureşti), *Academia Română* (1879), *Liga Culturală* (1891), *Societatea filarmonică* (1833).

Arta

Secolul al XIX-lea este perioada marilor construcţii, marile oraşe româneşti îşi schimbă aspectul adoptând stilul acletic francez, este perioada în care au fost clădite numeroase edificii publice (ministere, bănci, tribunale, biserici, şcoli) şi cultură.

Reprezentanţi:

- *Pictură*: Nicolae Grigorescu, Ştefan Luchian, Ion Andreescu;
- *Sculptură*: Constantin Brâncuş, Ion Georgescu;
- *Teatru:* Matei Millo, Mihail Pascaly;
- *Muzică*: Ciprian Porumbescu, George Enescu.

Istoriografia

Istoriografia românescă modernă a început cu *Şcoala Ardeleană*. La începutul epocii moderne, locul ideologiei iluministe a fost luat de romantism, acest lucru i-a determinat pe istorici să abordeze întreaga istorie din această perspectivă. Mulţi dintre istorici au fost şi oameni politici: *Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Al. Papiu-Ilarian, Ghe. Bariţiu.*

A.D. Xenopol a realizat prima sinteză modernă de istorie a românilor, *„Istoria românilor din Dacia Traiană"*.

Ghe. Şincai a scris prima istorie unitară şi completă a poporului român, *„Hronicul românilor şi a mai multor neamuri"*.

Petru Maior a abordat pentru prima dată naşterea poporului român în lucrarea *„Istoria pentru începutul românilor din Dachia"*.

Nicolae Bălcescu a scris *„Istoria românilor supt Mihai Voievod Viteazul"*.

Mihail Kogălniceanu a iniţiat în 1843 cursul de istorie la Academia Mihăileană.

13.3. Cultura română în secolul al XX-lea

Marea Unire din 1918 a creat condiţii favorabile dezvoltării învăţământului, ştiinţei şi culturii româneşti. Perioada interbelică a constituit o etapă definită nu numai prin amploarea fenomenului cultural ci şi în plan valoric. Caracteristic a fost, pentru cultura română, şi interesul deosebit pentru descoperirea şi punerea în

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

valoare a specificului național. În secolul al XIX-lea oamenii de cultură cultivau acele elemente care reprezentau trăsături de unire între cultura românească și alte mari culturi europene. În prima jumătate a secolului al XX-lea preocuparea esențială a devenit cea a căutării specificului național: *cine suntem noi cu adevărat?, cum ne diferențiem de alte popoare europene?*, etc. Uneori prin soluțiile diferite pe care le-au propus acelorași probleme, oamenii de cultură s-au aflat de multe ori în opoziție unii față de alții, ceea ce i-a unit însă a fost căutarea unei identități bine precizate.

Românismul a fost descoperit în ortodoxism, moștenirea culturală bizantină și folclor. *Ortodoxismul*, socotit matrice a spiritualității românești a fost ilustrat de filosofi precum: *Nae Ionescu, Nichifor Crainic. Neobizantismul* a fost pus în evidență de *Nicolae Iorga* în lucrarea *„Bizanț după Bizanț"* în care afirmă cu mândrie că civilizația românească este continuatoarea legitimă a celei bizantine, civilizație care a influențat politica, pictura, arhitectura și muzica românească. *Nicolae Bălcescu* (1878-1971), preotul și muzicologul *I.D. Petrescu* (1884-1970), creații ca *„Oratoriul bizantin"* al compozitorului *Paul Constantinescu* (1909-1963), studiile de iconografie bizantină și românească veche ale istoricului de artă *I.D. Ștefănescu* (1886-1981), picturile în stil neobizantin ale lui *Constantin Petrescu* (1871-1954), toate constituie adevărate dovezi ale asumării ascendenței imperial-bizantine, de către cultura românească interbelică. Interersul pentru *etnografie și folclor* a reprezentat în această perioadă o altă formă de căutare a valorilor originale ale culturii române. *George Breazul* (1887-1961) a pus bazele *„Arhivei fonogramice"*- nucleu al primei fonetici cu specific de folclor din România, la a cărei îmbogățire a contribuit decisiv compozitorul și folcloristul *Constantin Brăiloiu* (1893-1958). Compozitorul maghiar *Béla Bartó* (1881-1945) a activat și el ca unul dintre cei mai pasionați ai folclorului românesc.

Pentru creația muzicală, folclorul a fost una din principalele surse de inspirație. *George Enescu* (1881-1955) -*„Rapsodia română", Suita a III-a „Sătească", „Sonata a III-a pentru pian și vioară", Mihail Jora, Marțian Negrea, Sabin Drăgoi, Tiberiu Brediceanu,* sunt doar câțiva dintre muzicienii care și-au exprimat prin creațiile realizate admirația față de geniul muzical al poporului român.

Un model cultural şi o sursă de inspiraţie pentru întreaga cultură română l-a reprezentat *satul.* Perioada interbelică a adus prin proza lui *Liviu Rebreanu* (*Ion, Pădurea spânzuraţilor, Răscoala*), într-o tonalitate proprie, ataşamentul literaturii române pentru tematica ţărănească. Aceaşi atitudine faţă de satul românesc au avut-o şi etnografii *Al. Tzigara-Samurcaş* - iniţiator al colecţiilor Muzeului Naţional de artă veche românească, *Dimitrie Gusti* - a organizat Muzeul Satului din Bucureşti, *Romulus Vuia* - a organizat un muzeu similar în Cluj, *Tache Papahagi* - autorul acelui corpus de imagini *„Images d' ethnographie roumaine".*

În pictura românească interbelică tematica ţărănească apare, poate, chiar mai frecvent decât în literatura epocii. *Ştefan Dumitrescu, Dimitrie Ghiaţă, Camil Ressu, Octav Băncilă, Aurel Băeşu, Nicolae Tonitza* sunt doar câţiva dintre pictorii care şi-au ales modele din rândul ţăranilor sau din mediul de viaţă al acestora. Alţi pictori: *Nicolae Dărăscu, Gh. Petraşcu, Theodor Pallady.*

În arhitectură, elaborarea unui anumit stil românesc a constituit un ideal pentru mai multe generaţii de arhitecţi: *Petre Antonescu, G.M. Cantacuzino, Henrieta Delavrancea, Constantin Joja.*

Sculptura are cel mai strălucit reprezentant al său, *Constantin Brâncuşi* (1876-1957), întemeietor al sculpturii moderne, recunoscut pe plan mondial. El a reuşit să redea în piatră sau metal idei abstracte - ansamblul monumental de la Târgu-Jiu: *Coloana fără sfârşit, Poarta sărutului, Masa tăcerii.* Alţi sculptori de valoare au fost *Dimitrie Paciurea* şi *Ion Jalea.*

Istoriografia este reprezentată de: *Vasile Pârvan - „Getica", „Dacia", „Civilizaţiile străvechi în regiunile carpato-danubiene"; Orest Tafrali, Nicolae Moroşan, Gh. I. Brătianu - „Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti", „O enigmă şi un miracol istoric: poporul român"; Ioan Lupaş - „Istoria unirii românilor", Constantin Daicoviciu,* etc.

În literatură, artiştii s-au strâns în jurul revistei *„Sburătorul" îndrumată de Eugen Lovinescu, în paginile ei publică: Camil Petrescu - „Patul lui Procust", „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război"; Hortensia Papadat-Bengescu; Ion Barbu; Anton Holban; Tudor Vianu - „Arta prozatorilor români"; George Călinescu - „Enigma Otiliei", „Istoria literaturii române de la origini până în prezent"; Vladimir Streinu.*

Valori ale literaturii române interbelice care s-au desprins de căutarea specificului național au fost: *Tudor Arghezi -„Cuvinte potrivite", „Tablete"; Ion Minulescu; Cezar Petrescu; George Bacovia - „Plumb", „Flori de mucegai"; Mihail Sadoveanu - „Frații Jderi", „Baltagul", „Nunta domniței Ruxandra"; Octavian Goga; Lucian Blaga - „Poemele luminii", „În marea tăcere".* Scriitori români care și-au publicat operele în limba franceză: *Elena Văcărescu, Anna de Noailles, Panait Istrati.* Scriitori influențați de cultura germană: *Constantin Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, P.P. Negulescu, Tudor Vianu etc.*

Cultura română din perioada interbelică a însumat o bogată operă teoretică, caracteristic fiind efortul pentru cultură şi spiritul critic. Din punct de vedere cultural perioada din istoria românilor care debutează după anul 1918 se încheie odată cu instaurarea regimului comunist. Principalul mediu cultural interbelic a fost şcoala. S-a declanşat în această epocă o ofensivă culturală care viza în final democratizarea culturii şi consolidarea națiunii şi a statului național. Un număr important de țărani a fost atras în rândurile elitei culturale româneşti, la sate, analfabetismul a rămas la cote ridicate. La sfârşitul perioadei interbelice, numărul ştiutorilor de carte ajunsese la circa 80%. Învățământul universitar s-a diversificat şi a beneficiat de aportul unor cadre didactice de mare valoare.

Presa a cunoscut un proces de dezvoltare în perioada 1919-1924 au apărut 3400 de periodice. Au apărut ziare şi reviste: *Universul, Adevărul, Dimineața, Cuvântul, Curentul*; publicații ale partidelor politice: *Dreptatea* (PNȚ), *Viitorul* (PNL), *Îndreptarea* (Partidul Poporului). Reviste de cultură: *Adevărul literar şi artistic, Universul literar, Viața românească, Gândirea, Sburătorul, Punct.*

Cel mai important for cultural în perioada 1918-1948 a fost *Academia Română* în cadrul căreia au activat: *Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, C.C. Giurescu* etc. Savanți români cu contribuții de seamă au fost: *Gh. Longinescu* (chimie), *Lazăr Edeleanu* (petrochimie), *Vintilă Mihăilescu* (geografie), *D. Leonid* (electrotehnică).

Ca şi concluzie putem spune că, cultura în secolul al XX-lea se constituie ca un complex de aspecte, adeseori diferite între ele dar unite de desprinderea definitivă de mai vechiul complex al „intrării în Europa", integrarea culturală fiind un plan împlinit.

14. REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA

După a doua conflagrație mondială, lumea a fost împărțită, după expresia lui Jdanov, în două lagăre: *lagărul comunist* și *cel capitalist*. În fiecare lagăr exista o superputere: SUA și URSS.

Între anii 1945-1949, sistemul comunist a înregistrat un avans extraordinar în lume. Imediat după Revoluția bolșevică din 1917, comuniștii au încercat să pună mâna pe putere în Finlanda, Germania, Ungaria, Slovacia și Bulgaria, dar încercările lor au eșuat. În țările unde partidele comuniste erau bine implantate (Franța), speranța declanșării revoluției se diminuase treptat, ca urmare a însăși politicii Kominternului. După zece ani de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, situația s-a schimbat, comuniștii se aflau nu numai în fruntea *Uniunii Sovietice* și a *Mongoliei*, dar și la conducerea a opt state din Europa de Est și meridională *(Albania, Germania de Est, Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Cehoslovacia, Iugoslavia)* și, în Asia, în fruntea *Chinei populare* și a *Republicii Democrate Coreene*[248].

În zece ani, numărul populației care trăia sub steagul comunist se mărise de cinci ori, de la 170 de milioane în 1939, la mai bine de 845 de milioane in 1949. Aceste cifre, oricât de impresioanante ar fi, nu exprimă decât o parte din ceea ce a reprezentat expansiunea comunismului în lume. În jurul acestui "nucleu dur" în țările cu regim liberal sau aflate sub dominație colonială, partidele comuniste cunoscuseră, imediat după război, progrese uimitoare atât în Asia (unde Ho Si Min, fodatorul Partidului Comunist Indochinez, proclamase, încă din august 1945, Republica Democrată Vietnam), cât și în Europa (unde efectivele partidelor italian și francez se măriseră în mod considerabil)[249].

Contextul internațional de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial a fost dominat de împărțirea sferelor de influență

---

[248] Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 11

[249] *Ibidem*

între Marile Puteri aparținând Coaliției Națiunilor Unite. În cadrul *Conferințelor de la Teheran*[250] (noiembrie-decembrie 1943), *Yalta*[251] (februarie 1945) și *Potsdam*[252] (iulie-august 1945), liderii U.R.S.S., S.U.A. și a Marii Britanii au convenit asupra organizării lumii postbelice. Anii 1945-1947 au fost decisivi pentru soarta Europei. Continentul a fost împărțit în două: *partea centrală și de răsărit* (Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, România, Bulgaria, Albania) *a trecut sub dominația sau influența sovietică, iar partea occidentală a devenit „Lumea liberă"*. Regimul de la Moscova și-a impus propriul său sistem social-politic în zona ocupată. Partea de vest a evoluat pe o linie democratică, beneficiind de sprijinul S.U.A.

Sub pretextul eliberării de sub dominația hitleristă, Armatele Roșii urmăreau instaurarea comunismului în România și în statele pe care le eliberau. În anii 1944-1947 *au avut loc ample confruntări politice, Partidul Comunist Român* a devenit principalul instrument prin care Kremlinul și-a impus linia politică în România. Acest partid a promovat o politică de alianțe în scopul atragerii de partea sa a cât mai multe forțe și de a izola partidele istorice: Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal. În România numărul comuniștilor crescuse foarte mult, aceștia au organizat „gărzi muncitorești" care erau utilizate în lupta pentru cucerirea puterii politice, folosind forța au preluat prefecturile și primăriile.

În 6 martie 1945 s-a format un guvern condus de Petru Groza, în care Frontul Național Democrat deținea președenția.[253] În martie 1945 printr-o *Reformă agrară* terenurile care depășeau 50 ha au fost expropriate (au fost expropriate 1 468.946 ha, dintre care l. 109.562 ha au fost împărțite la circa 917.777 familii de țărani.).[254] Guvernul Groza spera astfel să câștige simpatia țărănimii, în realitate comuniștii aveau alte scopuri (după numai 4 ani au lansat campania de colectivizare a agriculturii). Prin *Legea epurării aparatului de stat*, au fost create tribunale populare și lagăre pentru deținuți

---

[250] Constantin Bușe, *op. cit.*, p. 57

[251] *Ibidem*, p. 65-67

[252] Jacques de Launay, *op. cit.*, vol II, p. 387-394

[253] Cristina Păiușan, *et. alii.*, *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Editura Tritonic, București, 2002, p. 7

[254] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 365

politici. În august 1945, Anglia nu recunoştea guvernul Groza, regele Mihai l-a somat pe Groza să-şi dea demisia şi nu a mai semnat decrete legi, intrând în *greva regală.* În ianuarie 1946 au fost numiți în guvernul Groza reprezentanţi ai PNL şi PNȚ, astfel, greva regală a încetat.

Între 1946-1947 procesele politice au constituit o nouă etapă a prigoanei comuniste, comuniştii urmărind exterminarea fizică a adversarilor lor politici. În 1 iunie 1946 Ion Antonescu a fost executat. În noiembrie 1946 au avut loc primele alegeri parlamentare postbelice, alegerile au fost un fals al guvernului Groza care prin fraudă a obținut majoritatea voturilor.[255]

14.1.Intensificarea ritmului sovietizării

Măsuri ale guvernului Groza[256]:

- predarea către stat a unei cote obligatorii de produse agricole;
- Legea privind înființarea oficiilor industriale (supravegheau activitatea economică);
- etatizarea Băncii Naționale;
- Reformă monetară;
- realizarea unei economii dirijate;
- discreditarea partidelor politice din opoziție şi a liderilor lor;
- PNL a primit vot de neîncredere şi a fost înlăturat din guvern;
- Partidul Comunist a devenit partid unic.

În 6 noiembrie 1947, P.C.R. a renunțat la gruparea Tătărescu şi a format un guvern din comunişti convinşi: Ana Pauker (la Ministerul de Externe) şi Vasile Luca (la Ministerul de Finanțe). Regele Mihai era singurul obstacol în calea deplinei comunizări a țării. *În 30 decembrie 1947 regele Mihai a fost obligat să abdice, România a devenit Republică*, procesul preluării puterii de către comunişti era încheiat.

---

[255] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 398

[256] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2005, p. 107-125

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Comunismul în România a cunoscut 3 etape:

- ✓ 1948-1964 – preluarea puterii, organizarea, consolidarea comuniştilor, stalinizarea;
- ✓ 1965-1974 – destinderea internă;
- ✓ 1974-1989 – regimul ceauşist de esenţă neostalinistă.

14.2. Regimul politic al lui Gheorghe Gheorghiu Dej 1948-1965

După anul 1948 comuniştii români au avut drum deschis pentru introducerea modelului stalinist, s-au folosit de toate mijloacele, utilizând violenţa şi exterminarea fizică împotriva persoanelor care militau pentru democraţie.

Modelul sovietic a fost aplicat în toate domeniile:

Politic: -monopolul puterii aparţinea partidului unic (prin uniunea P.C.R. şi a P.S.D. a rezultat *Partidul Muncitoresc Român*[257]);

- ✓ *Noua Lege electorală* (1948)[258] stabilea vârsta alegătorilor la 20 de ani iar prin *Constituţia din 1948* vârsta alegătorilor cobora la 18 ani;
- ✓ *Constituţia din 1948*[259] era inspirată din Constituţia stalinistă din 1936:
  - ➢ Înlăturarea separării puterilor în stat;
  - ➢ Organ suprem era *Marea Adunare Naţională*;[260]
  - ➢ Economia era centralizată, dirijată;
- ✓ s-a format *Securitatea* – instrument de teroare şi represiune;
- ✓ s-au înfiinţat *lagăre de muncă* şi *închisori pentru deţinuţii politici* (Sighet, Gherla, Piteşti, Aiud);
- ✓ s-a urmărit anularea oricăror forme de rezistenţă anticomunistă;

---

257 Stephen Fischer-Galaţi, *România în secolul al XX-lea*, Institutul European, Iaşi, 1998, p. 142

258 Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 115

259 *Ibidem*, p. 116

260 Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura humanitas, Bucureşti, 1994, p. 517

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- ✓ în anul 1950 a fost introdusă *Legea organizării administrative*[261] (împărțea România în regiuni, raioane, comune şi sate);
- ✓ a fost introdusă *reeducarea prin muncă* a celora care erau ostili regimului;
- ✓ au fost arestați şi condamnați la închisoare liderii PNL şi PNȚ, țăranii care refuzau colectivizarea;

Economic: *-etatizarea întreprinderilor de stat*, a băncilor, a mijloacelor de transport, a cinematografelor, a spitalelor;[262]

- ✓ februarie 1948 au trecut în patrimoniul statului bunurile *Eforiei Spitalelor Civile, Aşezămintelor Brâncoveneşti*, ale *Eforiei Sfântului Spiridon din Iasi*, bunurile *Casei Regale*;
- ✓ *Colectivizarea agriculturii* (1946-1962)- cei care refuzau înscrierea în gospodăriile agricole erau bătuți, schingiuiți, deportați sau închişi;[263]
- ✓ *Industrializarea forțată a României* pe baza planurilor cincinale fără a ține cont de nevoile țării (din 1951);[264]

Cultural: - încetarea legăturilor cu Occidentul;

- ✓ *Academia Română* a devenit instituție de stat;
- ✓ *Reforma învățământului* după model sovietic (era interzisă predarea religiei în şcoli);
- ✓ cenzura presei (au fost interzise mii de cărți);
- ✓ control strict asupra creației literare, artistice;
- ✓ *persecutarea Bisericii*, în 1948 cultul greco-catolic este desființat, Biserica ortodoxă era subordonată statului *(Legea privind cultele religioase 1948)*;
- ✓ până în anul 1950, toți episcopii catolici români, de rit latin sau bizantin, au fost arestați (din 12 episcopi greco-catolici, numai unul a scăpat cu viață din detenție, mulți preoți ortodocşi au fost destituiți şi arestați, sub acuzația că erau ostili regimului democrat-popular).

---

[261] Cristina Păiuşan, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 57
[262] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 412
[263] *Ibidem*
[264] *Ibidem*

Datorită măsurilor aplicate de guvernul Groza în ţară s-au produs mişcări de rezistenţă împotriva acestui regim. Împotriva celor care se împotriveau regimului *Securitatea* a luat măsuri drastice: arestări, torturări, deportări (5000 de familii de etnici germani au fost deportaţi în Bărăgan, 40.000 de sârbi din Banat au fost deportaţi în Bărăgan în anul 1951)[265]. Prin metode brutale şi tortură, regimul comunist a reuşit să lichideze opoziţia internă. Chiar şi în interiorul partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej şi-a îndepărtat rivalii (Lucreţiu Pătrăşcanu a fost arestat, judecat şi condamnat la moarte în 1954).

În politică externă România a devenit membră a *Consiliului de Ajutor Economic Reciproc*[266] (C.A.E.R. 1949) organizaţie internaţională de colaborare economică între statele socialiste. În *1955*, România a devenit membră a *Tratatului de la Varşovia*, prin care armatele statelor socialiste erau puse sub comanda Uniunii Sovietice. *Tratatul de la Varşovia*[267] era o replică a *Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord* (N.A.T.O.), constituit în 1949 sub conducerea S.U.A.. În anul 1954 România a încheiat acorduri cu Bulgaria, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia. *În anul 1955 România a devenit membră ONU.* Între anii 1958-1960 România a încheiat acorduri economice cu statele vest europene

Economia românească a fost puternic afectată de existenţa *sovrom-urilor*[268] (societăţi mixte romano-sovietice, create în 1945, prin care o bună parte din resursele naţionale au fost exploatată în favoarea U.R.S.S.) care au secătuit rezervele naturale ale României. Acestea au fost desfiinţate în anul 1954.[269] În anul 1956 regimul lui Gheorghe G. Dej a sprijinit intervenţia sovietică împotriva revoluţiei din Ungaria. În anul 1958 trupele sovietice au părăsit ţara, România a început să se depărteze treptat de politica Moscovei.[270] După plecarea Armatei Roşii, România a pornit pe calea afirmării independenţei şi suveranităţii sale, a restabilirii legăturilor ce-i fuseseră interzise după căderea „cortinei de fier". Ieşirea de sub hegemonia sovietică a

---

[265] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 376
[266] *Ibidem*, p. 378
[267] *Ibidem*, p. 376
[268] Mihai Bărbulescu, *et. alii.*, *op. cit.*, p. 409-412
[269] Stephen Fischer-Galaţi, *România.......*, p. 179
[270] *Ibidem*

necesitat multă abilitate politică, pentru a nu provoca o reacție dură din partea marelui vecin de la Răsărit. Treptat, statele occidentale au început să privească cu interes acțiunile României, transmițandu-i semnale încurajatoare, în speranța că avea să se realizeze o „fisură" în „blocul sovietic". *Din 1960 a început un amplu proces de desovietizare a societății românești*: s-au desființat librăriile, muzeele de sub influență sovietică, s-au elaborat noi manuale școlare, au fost înființate mii de școli, deținuții politici au fost eliberați (aprox. 10.000).[271] *În anul 1964 România a respins planul Valev* care prevedea crearea unei zone agricole URSS, România, Bulgaria.[272]

Prin *Declarația din aprilie (1964)* a Partidului Muncitoresc Român s-a respins amestecul URSS în problemele interne ale statelor comuniste, susținând China în conflictul cu URSS (aceasta fiind practic o declarație de independență față de Moscova).[273] Prin moartea lui Gheorghe G. Dej în martie 1965 s-a încheiat scurta perioadă de reformism dejist.

14.3. Destinderea internă 1965-1974

După anul 1965 a început o perioadă de liberalizare a regimului comunist. În martie 1965 a murit Gheorghe G. Dej. Lider al Partidului Muncitoresc Român a devenit *Nicolae Ceaușescu*. În iulie 1965 Partidul Muncitoresc Român și-a luat numele de *Partidul Comunist Român*. A fost adoptată o *Constituție în 1965*[274] care stabilea:

- România se numea Republica Socialistă România;
- Nicolae Ceaușescu a devenit președinte a Consiliului se Stat;
- Consiliul de Stat devenea organul suprem al puterii;
- existența unui singur partid politic, *Partidul Comunist Român* (s-a schimbat denumirea P.M.R. în P.C.R.);

---

[271] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 126
[272] Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 207
[273] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 379
[274] Ovidiu Țincă, *Constituții și alte texte de drept public*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997, p. 83

- Marea Adunare Națională, organ suprem;
- comerțul devenea monopol de stat;
- Președintele răspundea doar în fața Marii Adunări Naționale.

În *anul 1968* printr-o *lege administrativă* România a fost împărțită în județe. Prin *Legea învățământului din 1968*[275], a fost stabilit învățământul general obligatoriu de 10 clase. Din 1965 s-a introdus gratuitatea manualelor școlare pentru toți elevii (clasele I-XII). Au fost înființate noi universități – la Craiova (1965) și Brasov (1971).

Regimul politic a lui Nicolae Ceaușescu a cuprins 2 etape:

a) Prima etapă: 1965-1971

Pe plan intern:- destalinizarea;

- ✓ desovietizarea;
- ✓ îmbunătățirea condițiilor de viață a populației;
- ✓ atenuarea politicii represive a Securității;
- ✓ modernizarea întreprinderilor industriale: din 1968, România a început să producă automobilul *„Dacia"*, în 1969 a realizat primul elicopter: *I.A.R.- 316,* în 1970 a intrat în funcțiune prima turbină a Centralei Hidroelectrice de la *Porțile de Fier I,* a început acțiunea de electrificare a transporturilor pe căile ferate (primul traseu electrificat, Bucuresti-Brasov, s-a dat în folosință in 1968);
- ✓ comerțul și agricultura au cunoscut o puternică dezvoltare;
- ✓ s-a desfășurat un amplu program de construcții de locuințe pentru muncitori.

Pe plan extern:

- ✓ apropierea de statele occidentale (vizita unor lideri occidentali, precum Charles de Gaulle, președintele Franței (1968), Richard Nixon (1969) și Gerald Ford (1975), presedinții S.U.A.; menținerea unor relații cordiale cu Iugoslavia;
- ✓ independență de politica URSS;
- ✓ *1967*- stabilirea de relații diplomatice cu RFG, Israel;[276]
- ✓ *1971*-România a aderat la *GATT*;[277]

---

[275] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 147

[276] Stephen Fischer-Galați, *România.......*, p. 218

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- ✓ *1972*-România a aderat la *Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială;*[278]
- ✓ *1973*- a semnat un acord de cooperare cu *Comunitatea Economică Europeană.*[279]

b) A doua etapă: 1971-1989 debutează cu Revoluția culturală de inspirație chineză și nord-coreeană.

În anul 1971, după o vizită în China și în Coreea de Nord, Nicolae Ceaușescu, profund impresionat de cultul personalității celor doi lideri (Mao Ze Dong și Kim Ir Sen), a decis să îl aplice în România.

Pe plan intern:

- ✓ are loc instaurarea dictaturii personale, în *1974 Nicolae Ceaușescu devine primul președinte al României*;
- ✓ promovarea în funcții de conducere a membrilor familiei Ceaușescu;
- ✓ *industrializarea forțată și mari construcții* (Canalul Dunăre Marea Neagră, Casa Poporului, a început construcția Centralei de la Cernavodă, a Uzinei de Apă Grea de la Halânga) care au secătuit resursele țării;
- ✓ în 1974 s-a inaugurat *Transfăgărășanul*, în 1979 s-a dat în folosință primul tronson al metroului în București;
- ✓ din anul 1982 România a început să producă avioane de pasageri, iar din 1987 avioane de vânătoare și bombardament;
- ✓ s-au înregistrat mari *succese sportive* la campionate mondiale și europene, sportivi precum *Nadia Comăneci* (care în 1976, la Olimpiada de la Montreal, a obținut prima notă de 10 din istoria gimnasticii mondiale, a câștigat trei medalii de aur), *Ivan Patzaichin* (caiac-canoie), *Ilie Năstase* și *Ion Țiriac* (tenis de câmp) erau cunoscuți în toată lumea.

În anul 1981 Nicolae Ceaușescu a decis să achite, într-un termen cât mai scurt, *întreaga datorie externă* (circa 10 miliarde dolari) a României cu scopul de a evita amestecul „statelor

[277] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*, p. 380
[278] *Ibidem*
[279] *Ibidem*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

imperialiste" în treburile sale interne.[280] Pentru procurarea sumelor necesare, s-a recurs la forțarea exportului, produsele românești fiind deseori vândute sub prețul de cost. Această politică a dus la *deteriorarea rapidă a situației economice* a țării concretizată prin: provocarea unei puternice crize alimentare, sărăcirea populației, deteriorarea condițiilor de viață datorită eforturilor de a plăti datoriile externe, distrugerea unor centre istorice urbane, biserici, sate întregi (în dorința de a realiza construcții noi); au fost luate măsuri pentru creșterea natalității împotriva voinței familiei; învățământul, cultura știința au fost politizate; economisirea energiei electrice, a combustibilului, a apei calde, a căldurii, a alimentelor, a reprezentat un calvar pentru populație; Securitatea-organ de teroare.

Rezistența față de regimul Ceaușescu a devenit tot mai accentuată, aceasta s-a manifestat prin dizidența intelectualității (scrisori deschise către posturile de radio occidentale) și proteste muncitorești. Au existat mișcări de protest: în 1977 au izbucnit greve în Valea Jiului, Maramureș (1983), Brașov (1987) împotriva comunismului dar ele au fost rapid anihilate.[281]

Pe plan extern:-închiderea țării față de relațiile cu statele occidentale;

- ✓ refuzul de a accepta reformarea sistemului politic după modelul impus de Gorbaciov în URSS;
- ✓ în anii 1980 a avut loc o răcire a relațiilor cu SUA, Germania și Franța;
- ✓ în Polonia și Ungaria au apărut reforme democratice;
- ✓ în 1989 au căzut regimurile coministe în Germania de Est, Cehoslovacia, Bulgaria, încurajând populația română să se răscoale.

Mișcarea de rezistență împotriva regimurilor totalitare s-a amplificat, atingând în 1989 punctul culminant. Anul 1989, s-a dovedit a fi decisiv pentru soarta Europei. Evenimentele s-au desfășurat cu o viteză uluitoare. „Blocul sovietic" părea un castel construit pe nisip, care se prăbușea ca la o comandă. Evenimentele din 1989 nu s-au desfășurat doar sub impulsul factorilor interni, dimpotrivă, conjunctura externă a avut un rol deosebit de însemnat.

---

[280] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 155

[281] Mihai Manea, *et. al.*, *op. cit.*,p. 382

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În decembrie 1989, *valul* care arunca peste bord regimurile totalitare *ajunsese la granițele României și era nevoie doar de o scânteie* pentru ca și aici nemulțumirea populară să se reverse. Acea scânteie s-a aprins la *Timișoara*, în ziua de 17 decembrie, și s-a extins „în toată țara". Sute de mii de oameni și-au părăsit ocupațiile zilnice, au ieșit în stradă, cerând înlăturarea dictatorului și instaurarea unui regim democratic. A fost un act de curaj, dar și un risc major, pe care peste 1.000 de români l-au plătit cu viața. *Nicolae și Elena Ceaușescu au fost judecați și executați pe 25 decembrie 1989.*[282] Prin moartea familiei Ceaușescu s-a revenit la regimul democratic, pluripartidist, s-a început demararea procesului de reformare a economiei.

[282] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 164

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

15. ROMÂNIA: 1989 – LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI AL III-LEA

Schimbarea regimului comunist a constat în democratizarea vieții politice și sociale și reforma economică (trecerea la economia de piață). Democratizarea vieții politice s-a concretizat prin constituirea statului de drept și pluralism politic. Organizarea alegerilor libere pe baza votului universal 1990, primul președinte al României democratice a fost *Ion Iliescu*, apoi între *1996-2000 Emil Constantinescu*. Au existat momente tensionate: conflictul de la Târgu-Mureș (martie 1990), descinderile minerilor. S-au format organizații independente politic și financiar care urmăresc apărarea drepturilor omului.

Reforma economică

Liberalizarea economiei, restructurarea întreprinderilor pentru a deveni rentabile și atractive pentru investiții. A apărut inflația, șomajul, a scăzut nivelul de trai.

Constituția din 1991 reprezintă legea fundamentală a statului român. Ea arată ca România este un stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. Teritoriul României este inalienabil. *Constituția prevede*[283]: egalitatea în drepturi a cetățenilor, libertatea de exprimare, dreptul la viață, libertatea individuală, dreptul la muncă, dreptul la învățătura, etc. *Ca îndatoriri fundamentale stipulează*: fidelitatea față de țară, respectarea legilor și a Constituției, apărarea țării, etc. De asemenea Constituția stabilește *separarea puterilor în stat*[284]: legislativă-Parmalentul, executivă-Guvernul, puterea judecătorească-instanțele de judecată. Constituția reglementează dreptul la proprietate, supremația legii, suveranitate națională. Președintele - este garantul respectării legilor, a Constituției, mediator între puterile statului, ales prin vot universal.

---

[283] Liviu Lazăr, *et. al*, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a VIII-a*, Editura Teora, București, 2000, p. 195-196

[284] *Ibidem*

BIBLIOGRAFIE

I. Bibliografie specială

1. Adăniloaie, N., Cupşa, I. Ghe., *Războiul pentru independenţa naţională a României*, Editura Politică, Bucureşti, 1967
2. Ardeleanu, Ion; Arimia, Vasile; Bondoc, Ghe.; Muşat, Mircea, *Mihai Viteazul în conştiinţa europeană*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1984
3. Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994
4. Bălcescu, Nicolae, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970
5. Bărbulescu, Mihai; Deletant, Dennis; Hitchins, Keith; Papacostea, Şerban; Pompiliu, Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2004
6. Berstein, Serge; Milza, Pierre, *Istoria Europei*, vol I, Editura Institutul European, Iaşi, 1998
7. Blaga, Lucian, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966
8. Buşe, Constantin, *Istorie Universală. Epoca contemporană 1918-1939*, vol I, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975
9. Buzatu, Gheorghe, *România cu şi fără Antonescu. Documente*, Editura Moldova, Iaşi, 1991
10. Idem, *România şi războiul mondial din 1939-1945*, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 1995
11. Câmpeanu, Remus, *Biserica română unită între istorie şi istoriografie*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2003
12. Cheresteşiu, Victor; Bodea, Cornelia; Surdu, Bujor; Mureşan, Camil, *Din istoria Transilvaniei*, vol II, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1961
13. Chira, Ioan; Popovici, Ioan; Covaci, Veronica, *1918. Bihorul în epopeea Unirii. Documente*, Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al Judeţului Bihor, Oradea, 1978

14. Constantinescu, Miron; Daicoviciu, Constantin; Pascu, Ştefan, *Istoria României*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970
15. Daicoviciu, Constantin; Pascu, Ştefan; Cheresteşiu, V.; Morariu, T., *Din istoria Transilvaniei*, vol I, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1960
16. De Jaunay, Jacques, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, vol I-II, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1988
17. *De la Pronunciamente la Memorandum 1868-1892. Mişcarea memorandistă, expresie a luptei naţionale a românilor*, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1993
18. Fati, Sabina, *Transilvania-O provincie în căutarea unui centru*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca, 2007
19. Faur, Viorel, *Viaţa politică a românilor bihoreni (1849-1919)*, Fundaţia Culturală Trei Crişuri, Oradea, 1992
20. Fătu, Mihai; Musat, Mircea, *Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României* Editura Politică, Bucureşti, 1985
21. Fischer-Galaţi, Stephen, *România în secolul al XX-lea*, Institutul European, Iaşi, 1998
22. Idem; Giurescu, Dinu C.; Pop, Ioan-Aurel, *O istorie a românilor*, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998
23. Focşeanu, I.; Ciachir, N., *Acţiuni militare ruso-româno-bulgare în războiul din 1877-1878*, Editura Militară, Bucureşti, 1957
24. *Gândirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura Politică, Bucureşti, 1966
25. Ghiorghiu, I.; Nuţu, C., *Adunarea Naţională de la Alba-Iulia. 1 Decembrie 1918*, Editura Politică, Bucureşti, 1968
26. Giurescu, C.Constantin; Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi până astăzi*, Editura Albatros, Bucureşti, 1971
27. Giurescu, Dinu C., *Ion Vodă cel Viteaz*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963
28. Grad, Cornel, *Al doilea arbitraj de la Viena*, Editura Institutul European, Iaşi, 1998
29. Grigoraş, Nicolae, *Moldova lui Ştefan cel Mare*, Editura Junimea, Iaşi, 1982

30. *Istoria României între anii 1918-1981*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1981
31. Lazăr, Liviu; Lupu, Viorel, *Istoria românilor. Manual pentru clasa a VIII-a,* Editura Teora, Bucureşti, 2000
32. Loghin, Leonida; Ucrain, Constantin, *Aspecte militare ale revoluţiei din 1848-1849 în Transilvania*, Editura Militară, Bucureşti, 1970
33. Maior, Petru, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, vol I, Editura Albatros, Bucureşti, 1970
34. Manea, Mihai; Teodorescu, Bogdan, *Istoria românilor de la 1821 până în 1989. Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995
35. Manea, Mihai; Pascu, Adrian, Teodorescu, Bogdan, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la revoluţia din 1821. Manual pentru clasa a XI-a,* Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1998
36. *Mareşal Ion Antonescu. Epistolarul infernului*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1993
37. Marghiola, Bodor; Bolovan, Ioan; Denes, Károlyi; Maxim, Maria; Neamţu, Gelu, *Revoluţia de la 1848 din Transilvania. Ancheta Kozma din Munţii Apuseni*, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998
38. Oţetea, Andrei; Popescu-Puţuri, I.; Nestor, I.; Berza, M.; Maciu, V., *Istoria poporului român*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970
39. Pascu, Ştefan, *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974
40. Idem, *Voievodatul Transilvaniei*, vol I, Editura Dacia, Cluj, 1971
41. Păiuşan, Cristina; Ion, Narcis Dorin; Retegan, Mihai, *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945-1989)*, Editura Tritonic, Bucureşti, 2002
42. Pop, Ioan-Aurel, *Istoria Transilvaniei medievale de la etnogeneza românească până la Mihai Viteazul*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 1997
43. Idem, *Românii şi maghiarii în secolele IX-XIV*, Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, 1996
44. Scurtu, Ioan, *Istoria contemporană a României*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2005

45. Soulet, Jean François, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Editura Polirom, Iaşi, 1998
46. Sugar, Peter F., *Naţionalismul est-european în secolul al XX-lea*, Curtea Veche, Bucureşti, 2002
47. Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2005
48. Ţincă, Ovidiu, *Constituţii şi alte texte de drept public*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997

II. Bibliografie generală

1. Duţu, Alesandru, *Evoluţii diplomatice şi teritoriale în Europa în secolele XIX-XX*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2008
2. Berindei, D., *Cultura naţională română modernă*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996
3. Brătianu, Gheorghe, *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980
4. Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura Litera Internaţional, Bucureşti, 2001
5. Constantiniu, F., *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a III-a, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003
6. Cosma, Ela, Presa *săsească şi revoluţia în Transilvania la 1848-1849*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002
7. Courtois, S.T., *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998
8. Deletant, D., *România sub regimul comunist*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997
9. Drăgan, Ioan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1454*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2000
10. *Faur, Antonio, Raporturile militarilor sovietici cu populaţia şi administraţia din vestul României (judeţele Arad, Bihor şi Sălaj, 1944-1945)*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2002
11. Idem, *Destinul tragic al românilor basarabeni şi bucovineni aflaţi pe teritoriul Bihorului (1944-1945)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998

12. Idem, *Documente diplomatice franceze cu privire la Transilvania (1944-1946)*, vol. 1-2, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2007
13. Idem, *Manifestări ale spiritului revizionist în judeţele din nord-vestul Transilvaniei (1944-1945). Studiu şi documente*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2003
14. Idem, *Comportamentul militarilor sovietici în judeţele din vestul României (1944-1945)*, volumul II (1945), Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2003
15. Hitchins, Keith, *România 1866 - 1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996
16. Hlihor, Constantin, *Conflicte şi comunicare în secolul XX*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2007
17. Idem, *Românii 1774 - 1866*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998
18. Isar, Nicolae, *Relaţiile stat-biserică în România modernă (1821-1914)*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2009
19. Năstasă, Lucian, *Generaţie şi schimbare în istoriografia română*, Editura Nereamia Napocae, Cluj, 2003
20. Nicolescu, Corina, *Moştenirea artei bizantine în România*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1971
21. Pop, A.I.; Bolovan I., *Istoria României. Compendiu*, Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român-Centrul de Studii Transilvane, 2005
22. Protopopescu, Lucia, *Contribuţii la istoria învăţământului din Transilvania*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1966
23. *România şi tratatele internaţionale*, Editura Militară, Bucureşti, 1972
24. Scurtu, I., Buzatu Gh., *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999
25. Tudor, Dimitrie, *Oraşe, târguri şi sate în Dacia romană*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968
26. Zbuchea, Gheorghe, *Românii din afara graniţelor României*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2007

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ISBN 973197570-5

9 789731 975702

EDITURA PRIMUS
ORADEA 2011